

ศึกษาเปรียบเทียบ การจาริกแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล
และ การประกอบพิธีฮัจญ์

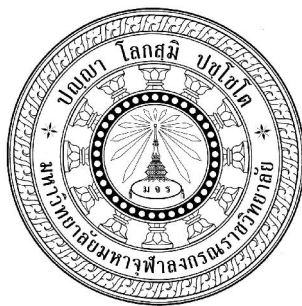
THE COMPARATIVE STUDY OF THE BUDDHIST AND THE ISLAMIC
PILGRIMAGES : A CASE STUDY OF THE FOUR HOLY PLACES
AND THE HAJJ

พระศักรินทร์ ธมฺมาลโย (เจริญศรีบุรี)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

ศึกษาเปรียบเทียบ การจารึกแสงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล
และ การประกอบพิธีฮัจญ์

พระศักรินทร์ ธมมालโย (เจริญครบุรี)

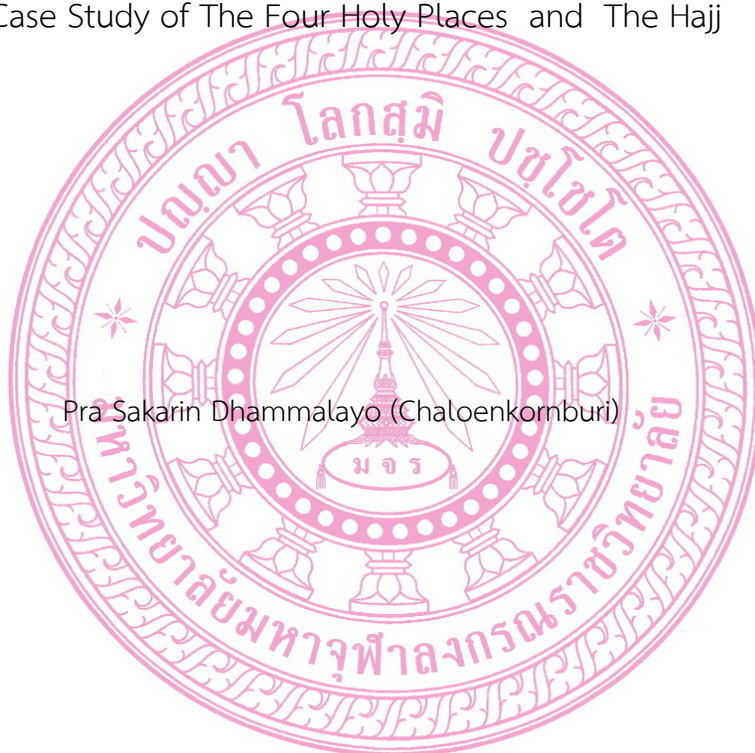
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Comparative Study of the Buddhist and the Islamic Pilgrimages :
A Case Study of The Four Holy Places and The Hajj

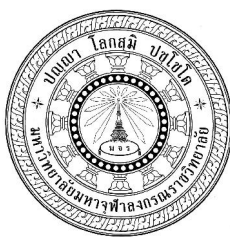

Pra Sakarin Dhammalayo (Chaloenkornburi)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The degree of
Master of Art
(Comparative Religion)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
B.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบ การจารึกแสงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการ ประกอบพิธีฮัจญ์” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระสุธีธรรมาวุธ, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ประธานกรรมการ

(พระเมธีรัตนดิลก, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาสุริโย อุตตมเมธี, ดร.)

กรรมการ

(ศ.ดร. จรัญ มะลูลีม)

กรรมการ

(ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์)

กรรมการ

(ดร. แสง นิลนามะ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาสุริโย อุตตมเมธี, ดร.

ประธานกรรมการ

ศ.ดร. จรัญ มะลูลีม

กรรมการ

ดร. แสง นิลนามะ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระศกรินทร์ ธมมบาลโย (เจริญครบุรี))

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาเปรียบเทียบ การจาริกแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และ การประกอบพิธีฮัจญ์

ผู้วิจัย : พระศักรินทร์ ธมมาลโย (เจริญนครบุรี)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาสุริโย อุตตมเมธี, ดร. ป.ธ.๙, พธ.บ., พธ.ม., M.A., Ph.D.(Phil.)

: ศ.ดร.จรัญ มะลูลีม B.A., M.A., M.Phil., Ph.D.(WestAsianStudies)

: ดร.แสง นิลนามะ ป.ธ.๗, พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา :/...../.....

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลในพระพุทธศาสนา
๒. ศึกษาแนวคิดการจาริกแสวงบุญคือการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลาม
๓. เปรียบเทียบความสำคัญและปัญหาของการจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

๑. จากการศึกษาของข้อมูลพบว่า การจาริกแสวงบุญ ระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม คือ การเดินทางไปสักการบูชาและประกอบศาสนกิจของศาสนิกชนและถือว่าเป็นศาสนิกชนโดยสมบูรณ์
๒. จากการศึกษาภาคสนามพบว่า การจาริกแสวงบุญ เป็นเรื่องที่ศาสนิกชนที่มีความพร้อม ทางร่างกาย และทรัพย์สิน ที่สามารถเดินทางไปได้ผู้ที่ไม่สามารถเดินทางไปประกอบศาสนกิจได้ ให้นำหลักธรรมคำสอนมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

Dissertation Title : The Comparative Study of the Buddhist and the Islamic Pilgrimages : A Case Study of The Four Holy Places and The Hajj

Researcher : PraSakarín Dhammalayo (Chaloenkornburi)

Degree : Master of Art (Comparative Religion)

Dissertation Supervisory Committee

: Dr. Phramaha Suriyo (Udomporn) Pali IX, B.A., M.A., Ph.D. (Phil & Studies)

: Prof. Dr. Jaran Malulem B.A., M.A., M.Phil., Ph.D. (West Asian Studies)

: Dr. Sawaeng Nilnama Pali XII, B.A., M.A. (Phil.), Ph.D. (Buddhist)

Date of Graduation :/...../.....

ABSTRACT

1. Study concept pilgrimages is a the Four Holy Places in Buddhism.
2. Study concept of the Hajj pilgrimages in Islamism.
3. Compare the importance and difficulty of pilgrimage in Buddhism, and Islam.

The results showed that:

1. A study of the data showed. The pilgrimages Between Buddhism and Islam is to worship, and the degree of religious activity and is considered a sacrament completely.

2. From field studies found. The pilgrimage Sacrament is a physical property and can travel at those who can not travel to a religious activity. The doctrinal use in everyday life.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความสามารถและความเมตตาจากบุคคลต่อไปนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระพรหมบัณฑิต, ป.ธ. ๙, ศาสตราจารย์ (กิตติมศักดิ์), ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งได้กรุณาเปิดการเรียนการสอนสาขาวิชา ศาสนาเปรียบเทียบให้ผู้วิจัยและสหธรรมิกศึกษาเล่าเรียนเป็นรุ่นแรก ขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีธรรมานุวัตร, ป.ธ. ๙, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยพระ มหาสมเกียรติ กิตติธยาโณ เลขาธิการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม บัณฑิต วิทยาลัยที่คอยกรุณาออกหนังสือสำคัญด้วยความเมตตาอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาภุชณะ ตรีโณ, ผศ.ดร. รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่คอย กรุณาให้ความอุปถัมภ์ทุกเรื่องและขอขอบคุณคณาจารย์เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยมหา วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกรูปทุกท่าน

ขอขอบพระคุณ พระราชวรมนี, ป.ธ. ๙, ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ พระมหาประยูร โชติวโร เลขาธิการคณบดีคณะพุทธศาสตร์ ที่กรุณาเป็นธุระเรื่องการพิมพ์บทความภาษาอังกฤษให้

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชสิทธิมนี วิ, ดร. ป.ธ. ๙ ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตร มหาบัณฑิตศาสนาเปรียบเทียบที่ช่วยกรุณาอนุเคราะห์และชี้แนะงานวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเมธีรัตนดิลก ป.ธ. ๙ ประธานควบคุมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาสุริโย อุตตมเมธี, ดร. ป.ธ. ๙ ประธานกรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ผู้ให้ความเมตตากรุณาและอุปถัมภ์ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.จรัญ มะลูลีม หัวหน้าภาควิชาการต่างประเทศและการ ทูตคณะรัฐศาสตร์ ท่าพระจันทร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่กรุณาเป็นกรรมการงานวิจัยและคอย ชี้แนะให้ผู้วิจัยด้วยดีเสมอด้วยความเมตตา

ขอขอบพระคุณ ดร.แสวง นิลนามะ กรรมการที่ปรึกษางานวิจัยและช่วยกรุณาเป็นดูแล งานวิจัยนี้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรรมการควบคุมการสอบวิทยานิพนธ์นี้

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร ช่วยกรุณาดูแลปรับแก้และตรวจ บทคัดย่อภาษาอังกฤษให้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบคุณ พระสมุห์พิจิตร ธมมวิจิโต อาจารย์กฤต ศรียาอาจคุณไชยา เสนแสนยา ผู้ประสานงานและเจ้าหน้าที่โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ คอย อำนวยความสะดวกในการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณ พระมหาธงไชย วิสุทโธ ป.ธ. ๙ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัยที่ อำนวยความสะดวกให้และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย (วังน้อย) ทุกท่านด้วย

ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณ คณะรัฐศาสตร์ ท่าพระจันทร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณาจารย์เจ้าหน้าที่ทุกภาควิชาเจ้าหน้าที่ห้องสมุดปรีดี พนมยงค์ ตลอดจนร้านถ่ายเอกสารทุกร้าน ร้านอาหารร้านน้ำดื่มทุกร้านและร้านค้าละแวกนั้นด้วย

ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระราชสิทธิธัมม วิ., ดร.ป.ธ. ๙ พระวิปัสสนาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัย ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอกราบขอบพระคุณ พระเมธีสุทธิกร ผู้ช่วยเลขานุการสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูโฆสิตพุทธิศาสตร์ ดร.อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรองประธานคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน ดร.หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอขอบพระคุณ จุฬาราชมนตรี ซึ่งประธานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

ขอขอบพระคุณ คณะนักวิชาการศาสนาประเทศอิหร่านคณาจารย์มหาวิทยาลัยนานาชาติอัล-มุสฏาฟา (ประเทศอิหร่าน) พร้อมทั้งล่ามผู้แปลภาษาอิหร่านจากประเทศไทย

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.อิมรอนมะลูลีม ประธานผู้ทรงคุณวุฒิสำนักจุฬาราชมนตรีรองประธานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยกรรมการสภามหาวิทยาลัยอิสลามยะลาผู้ทรงคุณวุฒิกรรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรมผู้ปฏิบัติหน้าที่ อมัลฮัจญ์ปี ฮ.ศ. ๑๔๓๑ อาจารย์ประจำระดับปริญญาโทและปริญญาเอก คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ปทุมธานี

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรันดร์ พันทรกิจ หัวหน้าภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ขอขอบพระคุณ ดร.อนัส อมาตยกุล อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ขอขอบพระคุณ คุณอนุชา หะระหนี ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานกิจการศาสนาอิสลาม นักการศาสนา กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมนอกจากให้สัมภาษณ์แล้ว ยังถวายบัตรประจำตัวผู้ประกอบพิธีฮัจญ์เครื่องหมายประจำประเทศไทยสำหรับผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ในประเทศซาอุดีอาระเบียน้ำปานะหนังสือสำคัญเกี่ยวกับศาสนาอิสลามพร้อมกระเป๋าอีกด้วย

ขอขอบพระคุณ คุณประภาส แก้วสรรค์นักวิชาการศาสนาชำนาญการ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมที่ให้ความกระจ่างแก่ผู้วิจัยเรื่องของงานระบบราชการในสำนักพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมกระทรวงวัฒนธรรม

ขอขอบพระคุณ คุณอุมาร มาตะมัน เลขานุการโท กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ

ขอขอบพระคุณวิภูพร อิมะนันท์ และ ดร. ณัฏฐ์ ศรีดี ผู้จัดการทั่วไปบริษัทโพธิ์ท้าว

ขอขอบคุณศูนย์กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและผู้ร่วมงานทุกท่าน ในงานวันพิธีมงคลสมรส (นิเคฮ์) ๒๒ มีนาคม ๒๕๕๗ ผู้วิจัยในฐานะผู้ร่วมงานรู้สึกยินดีและขอขอบคุณทุกท่านที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านอาจารย์ ศาสตราจารย์ ดร. จรรย์ มะลูลิม หากผู้วิจัยพลั้งพลาด (ผู้วิจัยไม่เป็นตัวของตัวเองตื่นเต้นมากและลากลับโดยมิได้กล่าวลา) ประการใดขออภัยมา ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณเป็นพิเศษดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรชาโย)เจ้าคุณใหญ่ พระราชวุฒาจารย์หลวงปู่ (นาค อีสินาโค) พระวินัยสังวร (ธ) หลวงอา (กฤษดา สุภโท) เจ้าคณะอำเภอ นครชัยศรี วัดท่าตำหนักและพระมหาเถรอาจารย์จังหวัดนครปฐมทุกรูป

ขอกราบขอบพระคุณหลวงพ่ พระครูวุฒิชัยธรรมสาร (คำคุณ ปรีสุทโธ) คณะ ๗ วัดราช นัฏดาราม พระมหาสมพงษ์ คุณาภิโร ป.ธ.๙ ดร. อาจารย์และพี่ที่เคารพรัก

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาอภิรักษ์ ปญญาวโร ป.ธ.๙ พธ.บ.(ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสหายและกัลยาณมิตร เพื่อนนิสิตทุกคณะทุกรูปทุกรุ่นทุกท่านทุกชั้นปี

ขออนุโมทนาขอบพระคุณ ครอบครัวสายจำปา คุณตามหาไพฑูร์/คุณยายศรี สายจำปา ลูกหลานทั้งหมด ครอบครัวเกตุจันทร์ คุณปู่คุณย่า จำรัส/อุตม เกตุจันทร์ อาหมุ อาม็อก อาหม่อม อาเล็ก อาขวัญ อาน้อง ลูกหลานทั้งหมด ครอบครัวเจริญครบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณแม่วัฒนาคุณพ่อ จิตร์ เจริญครบุรี มารดาและบิดาผู้วิจัยซึ่งคอยเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยเสมอ ขอกราบขอบพระคุณอย่างหาที่สุดมิได้

ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังที่ขอเป็นส่วนหนึ่งแห่งการเผยแผ่ศาสนา นำเสนอความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของการจาริกแสวงบุญกุศลนี้ ให้ชัดเจนยิ่ง ๆ ขึ้นไป ผู้วิจัยมุ่งหวังว่าผู้ที่มีศรัทธาตลอดถึงความเลื่อมใสในศาสนาของตนนั้นได้มีโอกาสเปิดโลกทัศน์แห่งความรู้ความเข้าใจทางศาสนาให้มากขึ้น โดยผ่านจารีตที่ตนเลื่อมใสศรัทธาแล้วน้อมนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมะของตนอย่างต่อเนื่องเป็นนิมิตและท้ายสุด

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยอำนวยการอำนวยพรให้ท่านทั้งหลายมีแต่ความสุขกายสุขใจ ปราศจากเครื่องเศร้าหมองใจ ปราศจากสิ่งหนึ่งประการใดที่เป็นไปด้วยชอบประกอบด้วยกุศลธรรม ก็ขอให้สิ่งของท่านทั้งหลายมุ่งมาดปรารถนาจงสำเร็จทุกรูปทุกท่านทุกประการ บุญกุศลใดที่ผู้วิจัยได้บำเพ็ญมาแล้วนี้ตลอดระยะเวลาเพศบรรพชิตและตลอดชีวิต ขอผลบุญกุศลนั้นจงส่งผลอุทิศให้แก่คุณพ่อจิตร์ เจริญครบุรี บิดาผู้ล่วงลับไปแล้วขอให้ท่านได้ไปสู่สัมปรายภพปราศจากความทุกข์ทั้งปวง ประสพแต่ความสุขทุกภพทุกชาติเทอญ

อนึ่งหากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้วิจัยขออภัยมา ณ โอกาสนี้

พระศกรินทร์ ธมมาโล (เจริญครบุรี)

มีนาคม ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย

ก

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ข

กิตติกรรมประกาศ

ค

สารบัญ

ฉ

สารบัญภาพ

ฅ

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ฅ

บทที่ ๑ บทนำ

๑

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๖

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๖

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย/กรอบแนวคิด

๗

๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๗

๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๘

๑.๗.๑ หนังสือ/ตำรา

๑.๗.๒ งานวิจัย

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

๑๒

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑๓

บทที่ ๒ แนวการจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนา

๑๔

๒.๑ ความเป็นมาของสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

๑๔

๒.๒ ศาสนสถานและศาสนวัตถุ

๑๗

๒.๒.๑ สถานที่ประสูติ

๑๘

๒.๒.๒ สถานที่ตรัสรู้

๑๙

๒.๒.๓ สถานที่แสดงปฐมเทศนา

๒๒

๒.๒.๔ สถานที่ปรินิพพาน

๒๓

๒.๓ ศาสนพิธีและวิธีปฏิบัติ

๒๔

๒.๓.๑ เครื่องบูชา

๒๖

๒.๓.๒ ดอกไม้ของหอม

๒๖

๒.๓.๓	เจริญพระพุทธมนต์และภาวนา	๒๖
๒.๓.๔	เรื่องเบ็ดเตล็ด	๒๖
๒.๔	ข้อปฏิบัติการเตรียมความพร้อม	๒๗
๒.๔.๑	เตรียมกายและใจให้พร้อม	๒๗
๒.๔.๒	เตรียมข้อมูล	๒๗
๒.๔.๓	สรุปสาระการเดินทาง (อินเดีย/เนปาล)	๒๘

บทที่ ๓	แนวคิดการจาริกแสวงบุญในศาสนาอิสลาม	๒๙
๓.๑	ความเป็นมาของการประกอบพิธีฮัจญ์	๒๙
๓.๒	ศาสนสถานและศาสนวัตถุ	๓๒
๓.๒.๑	นครมักกะฮ์	๓๒
๓.๒.๒	นครมะดีนะฮ์	๓๓
๓.๒.๓	ทุ่งอะเราะซะฟะฮ์	๓๔
๓.๓	ศาสนพิธีและวิธีปฏิบัติ	๓๔
๓.๓.๑	อิห์รอม	๓๖
๓.๓.๒	การรุกีฟ	๓๖
๓.๓.๓	กาญะวาฟ	๓๖
๓.๓.๔	สะแอ	๓๗
๓.๓.๕	โกนผมหรือขลิบ	๓๘
๓.๔	ข้อปฏิบัติและข้อกำหนดที่สำคัญ	๓๘
๓.๔.๑	ข้อปฏิบัติสำคัญเกี่ยวกับอิห์รอม	๓๘
๓.๔.๒	ข้อปฏิบัติการรุกีฟและก่อนวันรุกีฟที่อะเราะซะฟะฮ์	๓๙
๓.๔.๓	สรุปสาระการเดินทาง (ซาอุดีอาระเบีย)	๓๙

บทที่ ๔	เปรียบเทียบการนัสการสังเวชนียสถานและการประกอบพิธีฮัจญ์	๔๒
๔.๑	เปรียบเทียบแนวคิดความสำคัญ	๔๒
๔.๑.๑	พระพุทธศาสนา	๔๒
๔.๑.๒	ศาสนาอิสลาม	๔๓
๔.๒	เปรียบเทียบพิธีกรรมข้อปฏิบัติ	๔๓
๔.๒.๑	พระพุทธศาสนา	๔๓
๔.๒.๒	ศาสนาอิสลาม	๔๕
๔.๓	เปรียบเทียบอุปสรรคและปัญหา	๔๖
๔.๓.๑	สังเวชนียสถาน (อินเดีย/เนปาล)	๔๖
๔.๓.๒	การประกอบพิธีฮัจญ์	๔๗

๔.๔	เปรียบเทียบถึงประโยชน์คุณค่าที่ได้รับ	๔๘
๔.๔.๑	พระพุทธศาสนา	๔๘
๔.๔.๒	ศาสนาอิสลาม	๔๙
๔.๕	สรุปประโยชน์ที่ได้รับ	๕๐

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ๕๑

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๕๑
๕.๑.๑	แนวทางการนํ้าการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล	๕๑
๕.๑.๒	แนวทางการประกอบพิธีฮัจญ์	๕๒
๕.๑.๓	เปรียบเทียบความสำคัญและปัญหาจากการจาริกแสวงบุญ	๕๔
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๕๗
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๕๗
๕.๒.๒	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๕๗

บรรณานุกรม ๕๘

ภาคผนวก ๖๕

ก. รูปภาพ

๑.	เขตแดนลุมพินี	๖๕
๒.	สถานที่ตรัสรู้ พุทธคยา	๖๖
๓.	ศาลวโนทยาน	๖๗
๔.	เสาศีลาจารึกพระเจ้าอโศก	๖๗
๕.	รูป ๑๖ แคว้นสมัยพุทธกาล	๖๘
๖.	Haj Pilgrimage	๖๙
๗.	ความห่างกันระหว่าง มักกะฮ์, มะดีนะฮ์	๗๐
๘.	ความห่างระหว่างมักกะฮ์กับทะเลแดง	๗๑
๙.	มัสยิดสำคัญ	๗๒
๑๐.	มักกะฮ์และพื้นที่ใกล้เคียง	๗๓
๑๑.	ตอวีฟ ๗ รอบ สะแอ ๗เที่ยว	๗๔
๑๒.	ตอวีฟ	๗๕
๑๓.	Al – Ka’aba	๗๖
๑๔.	ภาพตลอดการประกอบพิธีฮัจญ์ Saudi Arabia	๗๗
๑๕.	มักกะฮ์, มีนา, อะเราะะฟะฮ์	๗๘
๑๖.	The Pilgrimage Route	๗๙
๑๗.	Location Hajj	๘๐
๑๘.	มะดีนะฮ์	๘๑

๑๙. พุ่มอะเราะซะพะฮ์	๘๒
๒๐. พุ่มอะเราะซะพะฮ์	๘๓
๒๑. อิห์รอม	๘๔
๒๒. ภายในมัสกะฮ์	๘๕
๒๓. กุสินาร่า	๘๖
๒๔. ลุมพินีสถานที่ประสูติ	๘๗
๒๕. พุทธคยา สถานที่แสดงธรรมครั้งแรก	๘๘
๒๖. สถานที่สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง	๘๙
๒๗. นครมัสกะฮ์	๙๐
๒๘. มะดีนะฮ์	๙๑
๒๙. พุ่มอะเราะซะพะฮ์	๙๒
๓๐. ผ้าอิห์รอม	๙๓
๓๑. เญาวาฟและสะแอ	๙๔

ข. ข้อความ

๑. ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องภาษาอาหรับ	๙๕
๒. บัตรประจำตัวผู้ประกอบพิธีฮัจญ์	๙๖
๓. ประกาศกระทรวงวัฒนธรรม	๙๗
๔. ปฏิทินศาสนาอิสลาม	๑๐๓

ค. หนังสือสัมภาษณ์

ก) บรรพชิต

๑. พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.	๑๑๓
๒. พระราชสิทธิมุนี วิ., ดร.	๑๐๙
๓. พระมหาสุรศักดิ์ ปจฺจนตเสโน, ดร.	๑๑๐

ข) คฤหัสถ์/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑. กระทรวงวัฒนธรรม	๑๐๔
๒. กระทรวงต่างประเทศ	๑๐๗
๓. กระทรวงมหาดไทย	๑๐๘
๔. อธิบดีกรมการศาสนา	๑๐๖
๕. จุฬาราชมนตรี	๑๑๕
๖. ศ.ดร. อิมรอน มะลูลีม	๑๑๖
๗. ดร. อนัส อมาตยกุล	๑๑๔

ง. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

๑๑๗

จ. รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

๑๒๖

ก) บรรพชิต

๑. สมเด็จพระธีรญาณมุนี	๑๒๖
๒. พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.ดร.	๑๒๖
๓. พระราชสิทธิมุนีว., ดร.	๑๒๖
๔. พระเมธีสุทธินิกร	๑๒๖
๕. พระวินัยสังวร (ธ)	๑๒๖
๖. พระครูโฆสิตพุทธิศาสตร์, ดร.	๑๒๖
๗. พระมหาภุชฌะ ตรีโณ, ผศ.ดร.	๑๒๖
๘. พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร.	๑๒๖

ง. คฤหัสถ์/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑. จุฬาราชมนตรี	๑๒๘
๒. คณะนักวิชาการศาสนาประเทศอิหร่าน	๑๒๘
๓. ศาสตราจารย์ ดร.อิหมรอนมะลูตีม	๑๒๘
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรันดร์พันทรกิจ	๑๒๘
๕. ดร.อนัสอมาตยกุล	๑๒๘
๖. คุณอนุชา หะระหนิกระทรงวัฒนธรรม	๑๒๘
๗. คุณประภาส แก้วสรรค์กระทรงวัฒนธรรม	๑๒๘
๘. คุณอุมาร มาดะมัน เลขานุการโท กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ	๑๒๘
๙. คุณพะนาย สุวรรณรัฐกระทรวงมหาดไทย	๑๒๘
๑๐. สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม	๑๒๘
๑๑. กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงต่างประเทศ	๑๒๗
๑๒. กระทรวงมหาดไทย	๑๒๗
๑๓. มหาเถรสมาคม	๑๒๗
๑๔. คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย	๑๒๗

ประวัติผู้วิจัย

๑๒๘

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

๑. เขตแดนลุมพินี
๒. สถานที่ตรัสรู้ พุทธคยา
๓. สาลวโนทยาน
๔. เสาศิลาจารึกพระเจ้าอโศก
๕. รูป ๑๖ แคว้นสมัยพุทธกาล
๖. Haj Pilgrimage
๗. ความห่างกันระหว่าง มักกะฮ์, มะดีนะฮ์
๘. ความห่างระหว่างมักกะฮ์กับทะเลแดง
๙. มัสยิดสำคัญ
๑๐. มักกะฮ์และพื้นที่ใกล้เคียง
๑๑. ตอวีฟ ๗ รอบ สะแอ ๗เที่ยว
๑๒. ตอวีฟ
๑๓. Al – Ka’aba
๑๔. ภาพตลอดการประกอบพิธีฮัจญ์ Saudi Arabia
๑๕. มักกะฮ์, มีนา, อะเราะะฟะฮ์
๑๖. The Pilgrimage Route
๑๗. Location Hajj
๑๘. มะดีนะฮ์
๑๙. ฟุ่ อะเราะะฟะฮ์
๒๐. ฟุ่ อะเราะะฟะฮ์
๒๑. อิห์รอม
๒๒. ภายในมักกะฮ์
๒๓. กุสินารา
๒๔. ลุมพินีสถานที่ประสูติ
๒๕. พุทธคยา สถานที่แสดงธรรมครั้งแรก
๒๖. สถานที่สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง
๒๗. นครมักกะฮ์
๒๘. มะดีนะฮ์
๒๙. ฟุ่ อะเราะะฟะฮ์
๓๐. ผ้าอิห์รอม
๓๑. ญะวาลและสะแอ

- ๖๕
- ๖๖
- ๖๗
- ๖๗
- ๖๘
- ๖๙
- ๗๐
- ๗๑
- ๗๒
- ๗๓
- ๗๔
- ๗๕
- ๗๖
- ๗๗
- ๗๘
- ๗๙
- ๘๐
- ๘๑
- ๘๒
- ๘๓
- ๘๔
- ๘๕
- ๘๖
- ๘๗
- ๘๘
- ๘๙
- ๙๐
- ๙๑
- ๙๒
- ๙๓
- ๙๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. พระพุทธศาสนา

๑. อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.น. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ชั้นธวาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ทุกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จตุตถาสี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จัตตลีสนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อสีติ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อสีตินิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)

ขุ.ป.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฐีสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์	(ภาษาไทย)
ขุ.จริยา.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จริยาปิฎก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ก.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)
อภิ.ป.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ปัฏฐาน	(ภาษาไทย)

วิธีอ่าน

คำย่อชื่อพระไตรปิฎก เริ่มจากอักษรย่อชื่อ คัมภีร์ตามด้วยวงเล็บฉบับที่ใช้แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.มหา.(ไทย) ๑/๑๗๔/๒๘๗. หมายถึง วินัยปิฎกมหาวิภังค์ปฐมภาคเล่มที่ ๑ ข้อ ๑๗๔ หน้า ๒๘๗.

๒. ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม ภาษาไทยฉบับ มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๒๕.

คำย่อชื่อพระไตรปิฎกชั้น อรรถกถา เริ่มจากอักษรย่อ คัมภีร์ตามด้วยวงเล็บและชื่อชั้น อรรถกถา ตามด้วยวงเล็บฉบับที่ใช้แล้วตามด้วย เล่ม/หน้า

เช่น วิ.มหา.อ.(ไทย) ๕/๓๕๕วินัยปิฎกสมันตปาสาทิกา มหาวรรค อรรถกถา ฉบับ ภาษาไทย เล่มหน้า ๒๐

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.อ.(ไทย)= วินัยปิฎกสมันตปาสาทิกา มหาวรรคอรรถกถา(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.ขุ.อ.(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย)

๓. สัญลักษณ์ ฯลฯ = อีกมากมาย

ข. ศาสนาอิสลาม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย โดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย ศูนย์กษัตริย์พะฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอานอัลมาดีนะฮ์อันมุเนาวะเราะห์ ราชอาณาจักร ซาอุดีอาระเบียปี ฮ.ศ. ๑๔๑๙

วิธีอ่าน

ศาสนาอิสลามใช้การอ้างอิงอัลกุรอานซูเราะห์ : อายะห์หรืออัลกุรอานบท : โองการ
เช่น ๑๒ : ๓ = อัลกุรอานซูเราะห์ที่ ๑๒ อายะห์ที่ ๓ หรือ บทที่ ๑๒ โองการที่ ๓
เช่น อาลิอิมรอน : ๑๙ = อัลกุรอานซูเราะห์อาลิอิมรอน. โองการที่ ๓

ค. คำย่อภาษาอังกฤษ

P = page. หมายถึง หน้า.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาความหมายตามรูปศัพท์เดิมคือศาสน์ในภาษาสันสกฤตและศาสน์ในภาษาบาลี แปลว่าคำสั่งสอน^๑ ตรงกับคำว่า religion ในภาษาอังกฤษ คำสอน^๒ คำสอนของผู้นำความเชื่อ ลัทธิ ศาสนาที่เป็นทั้งเทวนิยมและอเทวนิยม คำสอนช่วยให้มนุษย์อยู่ด้วยกันมีความสัมพันธ์มีกฎเกณฑ์ เกิดขึ้น มีจุดมุ่งหมายให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงของมนุษย์ สร้างสันติภาพ เสรีภาพ คุณภาพระหว่าง มนุษย์ เป็นแสงส่องทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีจุดหมายกลายเป็นแนวทางแนวคิด (Concept) ถึง การแสดงออกรวมเรียกว่าการปฏิบัติตามแต่ละศาสนาศาสนาเป็นหลักประกันของสังคมที่สงบสุข สร้างมนุษย์ให้ดีท่ามกลางความวุ่นวายเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของจิตใจ พัฒนามาตรฐานของจิตใจให้สูง มนุษย์ต้องการหลักยึดต่อการดำเนินชีวิตทุกศาสนามีสิ่งเคารพสูงสุด เพื่อประโยชน์ของชาติและชาติหน้า

ศาสนาพัฒนาบุคคลกลายเป็นบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงอุปนิสัย จิตใจ ประสบการณ์ ทศนคติ อุดมคติ ศาสนาเข้าไปมีบทบาทในทุกสังคมและส่งผลให้บุคคลได้มีพฤติกรรมต่อการ แสดงออก (Action, Behaviour, Doctrinal) หรือการปฏิบัติตามความเชื่อความศรัทธานั้นซึ่งเป็น หัวใจของหลายศาสนา สิ่งมนุษย์ต้องการแสวงหาอยากได้อย่างยิ่งก็คือคุณความดีกุศลผลบุญ นานัปการ (Good and Happiness) ที่เคยได้กระทำไว้แล้วตามคำสอนของศาสนาที่ได้วางไว้ขณะที่ ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อสิ้นชีพ ชีวิตหลังความตายจึงมีความหมายต่อมนุษยชนศาสนิกชน

เพราะฉะนั้นศาสนิกชนจึงมีคำถามว่าชีวิตหลังความตายจะเป็นเช่นไรภายใต้ข้อกำหนดเช่นใด ต้องปฏิบัติตามอย่างไรศรัทธาเท่าใดเพื่อไม่ให้ตนเองได้รับผลบาปกรรมหรือผลแห่งการกระทำที่ไม่ดีที่ ตนเองเคยได้กระทำไว้

เมื่อเป็นเช่นนั้นการกระทำครั้งยังมีชีวิตอยู่จึงมีผล ผลแห่งการที่เคยได้กระทำไว้ ผลแห่งบุญ กุศลกรรมที่กระทำไว้ข้อปฏิบัติของละศาสนาแต่ศาสนาจึงเป็นสิ่งยืนยันได้ ด้วยเหตุเพราะมีความ ศรัทธาเป็นพื้น การได้ทำบุญกุศลปฏิบัติตามความเชื่อและความเลื่อมใสในศาสนาตัวเอง จึงเป็น เครื่องยืนยันได้ว่าเมื่อสิ้นชีพไปตนจะไม่ได้รับความลำบากเป็นแน่ ศาสนาเป็นตัวแทนของมวล มนุษยชาติ ลัทธิ ความเชื่อ ความศรัทธา การประพฤติ ปฏิบัติ ที่แตกต่างกันตัวแท้ของศาสนา คือเป็น

^๑สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ: บริษัทรวมสาส์น (1997) จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^๒จันทน์ ทองประเสริฐ, รายงานการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระยาอนุมานราชธนในด้านศาสนา, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

ตัวการปฏิบัติหรือตัวการกระทำเพื่อพ้นจากความทุกข์หรือสิ่งที่สตรนั้นไม่ปรารถนา^๓ ลักษณะคำสั่งสอน สอนให้ละชั่วและทำดีเพื่อความสงบสุขและการอยู่ร่วมในสังคม สอนเรื่องอำนาจสูงสุด สอนให้รู้ถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต และสอนสิ่งเรื่องศาสนกิจจนเกิดคำสอนลัทธิความเชื่อพัฒนาจนกลายเป็นศาสนา ความกลัวความต้องการพ้นทุกข์ในสังสารวัฏหลักประกันของโลกนี้โลกหน้าหรือชาติไหนไหน

การจาริกแสวงบุญเป็นการเดินทางของผู้แสวงบุญหรือศาสนิกชน เพื่อสักการะเคารพพร้อมด้วยการประกอบศาสนพิธีบางอย่างที่เป็นเครื่องการันตี เครื่องยืนยันโดยไม่ต้องอาศัยเหตุผลมากสำหรับผู้มีศรัทธา พื้นฐานความเชื่อศรัทธาในกุศลผลบุญเช่นพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

การเดินทางจาริกแสวงบุญของชาวพุทธ คือการเดินทางไปดินแดนพุทธภูมิ การเดินทางของพุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาเพื่อไปสักการะและปฏิบัติธรรมตามสถานที่ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุที่สำคัญในพระพุทธประวัติที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา ในดินแดนที่เรียกว่าชมพูทวีปสมัยพุทธกาล หรือดินแดนที่เป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินเดียและเนปาล โดยสถานที่สำคัญถือว่าเป็นจุดหมายหลักของชาวพุทธ

สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ที่ประกอบไปด้วย ลุมพินีสถานที่ประสูติพุทธศาสนานิกายที่ตรัสรู้, สารนาถ สถานที่ทรงแสดงปฐมเทศนาและกุสินารา สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านอกจากสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งแล้วยังมีสถานที่สำคัญอื่นมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและประวัติศาตร์พุทธศาสนาเช่น วัด อาราม หรือแม่น้ำสำคัญในสมัยพุทธกาลที่มีความเกี่ยวข้องปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา บางแห่งได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก^๔

สมัยอดีตการเดินทางไปสักการะยังสถานที่ต่าง ๆ ในดินแดนพุทธภูมิเป็นไปด้วยความยากลำบากต้องมีความศรัทธาตั้งมั่นอย่างมาก จึงจะสามารถไปนมัสการได้ครบทุกแห่ง ปัจจุบันการเดินทางสะดวกสบายขึ้น และมีวัดพุทธนานาชาติอยู่ตามจุดสำคัญของพุทธสถานโบราณทำให้ชาวพุทธบริษัทจากทั่วโลกนิยมไปนมัสการพุทธสถานยังดินแดนพุทธภูมิเป็นจำนวนมากของแต่ละปี การแสวงบุญหรือการจาริกไปเพื่อทำการสักการะบูชาสังเวชนียสถาน

ครั้งสมัยพุทธกาลพุทธศาสนิกชนจะเดินทางจาริกแสวงบุญโดยเดินทางเพื่อมาเข้าเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ต่อมาภายหลัง มีผู้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า เมื่อพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ผู้มีศรัทธาควรไปยัง ณ สถานที่ใดเพื่อยังให้เกิดความเจริญใจด้วยศรัทธาเสมือนเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบว่า สถานที่ควรไปเพื่อยังให้เกิดความเข้มข้นและสังเวจใจเมื่อได้ไปคือสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบล (The Four holy places)

ครั้นพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วสถานที่ที่พระองค์เกี่ยวข้อง ๔ แห่งปัจจุบันเรียกว่า ๔ ตำบลกลายเป็นสถานที่สถานที่สำคัญสำหรับชาวพุทธศาสนิกชนควรไปทัศนศึกษาและแสวงบุญดั่งพระพุทธพจน์ที่ว่า

^๓พุทธทาสภิกขุ, ศาสนาคืออะไร ?, (กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า ๓.

^๔Unesco. World Heritage : Mahabodhi Temple Complexat BodhGaya [ออนไลน์]

แหล่งที่มา: <http://whc.unesco.org/en/list/1056>, [๑๕/๓/๒๕๕๗].

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวชแห่งกุลบุตรผู้มีศรัทธา ๔ แห่งนี้ ๔ แห่งเป็นไฉนคือสถานที่ควรเห็นควรให้เกิดความสังเวชแห่งกุลบุตรผู้มีศรัทธาว่า พระตถาคตประสูติ ณ ที่นี้ พระตถาคตตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ที่นี้ พระตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ที่นี้ พระตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ณ ที่นี้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวชแห่งกุลบุตรผู้มีศรัทธา ๔ แห่งนี้แล^๕

สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้ เป็นสถานที่ควรไปเคารพสักการะควรไปแสวงบุญเพื่อให้เกิดความสังเวชและเกิดพุทธานุสติอันจักนำมาซึ่งบุญกุศลและความปลาบปลื้มแช่มชื่นใจ^๖ พร้อมทั้งรับอาณิสสรที่ว่า

ดูก่อน อานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จักมาด้วยความเชื่อว่า พระตถาคตประสูติในที่นี้ พระตถาคตตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้พระตถาคตทรงธรรมจักรให้เป็นไปในที่นี้ พระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้วด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้ ก็ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเที่ยวจาริกไปยังเจดีย์มีจิตเลื่อมใสแล้วจักทำกาละลง ชนเหล่านั้นทั้งหมดเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์^๗

พระพุทธพจน์นี้ สร้างกำลังใจให้กับการเดินทางจาริกแสวงบุญไปยังสถานที่ต่าง ๆ ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาการเดินทางจึงมีความหมายมากเป็นหลายเท่าสำหรับผู้มีจิตใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความเชื่อเรื่องสุคติสวรรค์ การเดินทางของพุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาเพื่อไปสักการะสถานที่สำคัญในพุทธประวัติหรือสถูปเจดีย์ที่มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้เองโดยชอบพระองค์นั้น ศาสดาแห่งพระพุทธศาสนาดินแดนพุทธภูมิเรียกว่า ชมพูทวีปสมัยพุทธกาลหรือที่ที่เป็นส่วนตำบลหนึ่งในประเทศอินเดียและเนปาลปัจจุบันเป็นสถานที่สำคัญเป็นจุดหมายหลักของพุทธบริษัททั่วโลก เนื่องจากการการรับรองของพระพุทธเจ้าว่าแต่ตายเพราะกายแตกจักถึงสวรรค์เป็นเครื่องยืนยันด้วยแล้วยิ่งเพิ่มความกระหายให้กับผู้แสวงบุญมากขึ้น

ทางด้านศาสนาอิสลาม เรื่องของการแสวงบุญเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติหรือเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติเป็นหลักปฏิบัติของศาสนกิจ นั่นคือการเดินทางไปประกอบพิธี“ฮัจญ์”ที่นครมักกะฮ์ประเทศซาอุดีอาระเบียการประกอบพิธีฮัจญ์ของศาสนาอิสลามเป็นสิ่งที่กระทำโดยมีขั้นตอนที่น่าสนใจและเหมาะแก่การศึกษาสำหรับเพื่อเป็นแนวทางในการเดินทางตามพระคัมภีร์อัลกุรอานว่า

^๕ ๐.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๑๘/๑๘๐.

^๖ พระธรรมปิฎก(ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า.๑๔๔.

^๗ ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๑.

สิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทำให้เป็นที่ถูกต้องในคัมภีร์ของพระองค์คือ สิ่งที่จะลาล และสิ่งที่พระองค์ได้สั่งห้ามคือหะรอม และเกี่ยวกับสิ่งที่พระองค์ทรงนิ่งเงียบนั้นเป็นที่ได้รับอนุญาตในฐานะความโปรดปรานของพระองค์ เพราะอัลลอฮ์ไม่ทรงลืมหักสิ่งใด^{๙๙}

การประกอบพิธีฮัจญ์โดยสังเขปหมายถึงการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ตามวันเวลา และสถานที่สำคัญ ที่ทางศาสนากำหนดไว้ ซึ่งเป็นหน้าที่สำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง ที่มีความสามารถทำตามข้อปฏิบัติ ที่กำหนดไว้ได้ ส่วนชาวมุสลิมทั่วโลกที่ไม่ได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์จะเฉลิมฉลองและประกอบพิธีกรรมในถิ่นกำเนิดของตนเองเรียกวันนี่ว่าวัน อีดิลอัฎฮา การประกอบพิธีฮัจญ์เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่เก่าแก่ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยศาสนาอิบรอฮีม^{๑๐๐} การประกอบพิธีฮัจญ์ เริ่มต้นขึ้นเมื่ออัลลอฮ์ได้บัญชาให้ศาสดาอิบรอฮีมและศาสดาอิสมาอิล ผู้เป็นบุตรชายร่วมกันสร้าง บัยตุลลอฮ์ (Black Stone) ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับการเคารพบูชาอัลลอฮ์ เมื่อสร้างเสร็จแล้วพระองค์ก็ทรงบัญชาให้ศาสดาอิบรอฮีม เรียกกร้องให้มนุษยชาติมาร่วมกันแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์

ครั้นกาลเวลาผ่านไปชนรุ่นหลังได้อุตรรูปแบบการทำฮัจญ์จนมันได้เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิมที่อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดไว้ เช่น มีการนำเทวรูปมากมายมาตั้งรอบ กะอ์บะฮ์ เพื่อบูชาในระหว่างการทำฮัจญ์และมีการเปลือยกายในยามทำพิธีญะวาฟ (เดินวน)^{๑๐๑} พร้อมกับกู่ร้องและปรบมือจนกระทั่ง มาถึงสมัยของศาสดามุฮัมมัด สิ่งแรกที่ท่านปฏิบัติก็คือการทุบทำลายเทวรูปและเจี๊วครอบข้าง กะอ์บะฮ์ จนหมดสิ้น และท่านก็ได้แสดงแบบอย่างของการทำฮัจญ์ ที่ถูกต้องให้บรรดาผู้ศรัทธาได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา หะลาล หะรอม หรือข้อห้าม และข้ออนุญาตของศาสนาอิสลาม รวมเรียกว่าพิธีกรรม คำสั่ง หลักธรรม พระวจนะ โองการ คำสอน คือส่วนสำคัญของศาสนาอิสลาม“แท้จริงเราได้ประทานอัลกุรอานลงมาในคืนอันจำเริญแท้จริงเราเป็นผู้ตักเตือน”^{๑๐๒}

การประกอบพิธีฮัจญ์ (The Hajj) ก็เช่นเดียวกันกับพุทธศาสนาคือหาเครื่องรับประกันการันตีหรือเครื่องยืนยันจากพระผู้เป็นเจ้าในนามว่า อัลลอฮ์ โดยส่งผ่านท่านนบีมุฮัมมัด ผู้เป็นศาสดาของพระองค์^{๑๐๓} จากฐานความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ที่ยอมรับอยู่แล้วพร้อมที่จะน้อมนำและปฏิบัติตามทั้งเป็นข้อบังคับในหลักปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อของศาสนาอิสลามด้วย การไปประกอบพิธีฮัจญ์ ที่นครมักกะฮ์ ถือเป็นการกระทำอย่างหนึ่งคือครั้งหนึ่งในชีวิต การประกอบพิธีฮัจญ์โดยย่อคือการเดินรอบกะอ์

^{๙๙} ๑๔ : ๖๔(อัลกุรอาน)

^{๑๐๐} ดูเพิ่มในหัวข้อ. นบิอิบรอฮีม ยาวไปถึง นบิอิซา. - บรรจง บินกาซัน, **ประวัติศาตร์ในคัมภีร์กุรอาน**, (กรุงเทพ :สำนักพิมพ์ อัลอะมิน, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑.

^{๑๐๑} ดูภาพประกอบใน. - ภาคผนวก หมวด ก. ภาพที่ ๑๑

^{๑๐๒} คืออัลกุรอานเป็นคัมภีร์อันชัดเจนแจ้งเป็นการแยกแยะระหว่างแนวทางที่ถูกต้องและแนวทางที่ผิด เป็นการเปิดเผยถึงสิ่งที่เป็นหะลาลและหะรอมทั้งในคำพูด การปฏิบัติ และการเชื่อมั่นและถูกประทานลงมาในคืนอัลกีดรของเดือนเราะมะฎอน เราเป็นผู้ตักเตือนมัลลูก เพราะเป็นหน้าที่ของเราที่จะไม่ปล่อยทิ้งมนุษย์โดยไม่มีการตักเตือนถึงการลงโทษ. - ๔๕ : ๓(อัลกุรอาน)

^{๑๐๓} เนื่องจากศาสนาอิสลามไม่มีรูปเคารพของศาสดา แต่เชื่อในอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ในพระผู้เป็นเจ้า คือ อัลลอฮ์ ผู้ยิ่งใหญ่การประกอบพิธีกรรมต่างๆ จึงผ่านทางอิมาม หรือผู้นำศาสนิกในศาสนา.

บะฮ์ (Black Stone หินดำ)^{๑๓} เจ็ดรอบ จากนั้นผู้ประกอบพิธีฮัจญ์จะไปยืนรวมกันในทุ่งอะเราะเฟฮ์ (Arafa)^{๑๔} และอ้อนวอนต่อพระผู้เป็นเจ้าในสิ่งที่พวกเขาปรารถนาอีกทั้งยังขอประทานอภัยจากพระองค์ด้วยซึ่งมักจะคิดว่าเป็นการชกซ้อมในวันพิพากษา^{๑๕} หรือวันปรโลกอันเป็นวันที่มนุษย์ฟื้นขึ้นมารับการตอบแทน^{๑๖}

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ณ แดนพุทธภูมิ มีความสำคัญต่อชาวพุทธศาสนาก่อประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์ประเทศซาอุดีอาระเบียของชาวอิสลามก็มีความสำคัญต่อชาวมุสลิมหรือผู้นับถือศาสนาอิสลามเช่นกัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นถึงสถานที่พิธีกรรมทางศาสนาที่ความคล้ายคลึงกันของการจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถานและการประกอบประกอบพิธีฮัจญ์ ตามแนวความเชื่อแนวคิดหลักธรรมคำสอนที่เป็นที่มาของศาสนวัตถุศาสนสถานรวมถึงศาสนพิธีด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบการเดินทางของพุทธศาสนาคือการเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลและการไปประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลามสองศาสนาดังกล่าวพร้อมทั้งนำเสนอเพื่อมาประยุกต์เข้ากับสภาพสังคมในประเทศที่มีความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันเพื่อให้เป็นทางเลือกแก่ศาสนิกชนทั้งสองศาสนา สำหรับแสดงรายละเอียดกับศาสนิกชนทั้งสองศาสนาในการเดินทางและประโยชน์สุขสู่ศาสนิกชนทั้งหลายผู้เดินทางจาริกแสวงบุญต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดของการจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนาคือการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดของการจาริกแสวงบุญในศาสนาอิสลามคือการประกอบพิธีฮัจญ์

๑.๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบความสำคัญและปัญหาจากการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์ระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

^{๑๓} เขียนว่า บัยตุลลอฮ์ หรือ กะอ์บะฮ์ คือสถานที่สักการะอัลลอฮ์. หรือ ดูภาพประกอบในภาคผนวก. รูปภาพที่ ๑๓. และหินดำนี้ถือเป็นเป้าหมายสำหรับผู้ประกอบพิธีฮัจญ์และผู้ทำอุมเราะฮ์ใช้เป็นจุดเริ่มต้นและกำหนดการเวียนรอบอาคาร (ญะฮะวฟ) ๗ รอบ ดังหลักฐานจากคัมภีร์อัลกุรอาน “และจงเวียนรอบบ้านโบราณแห่งนี้”. - ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๑ – ๑๐๒.

^{๑๔} บริเวณพื้นที่จากนครมักกะฮ์ไป ๑๐ – ๑๕ กิโลเมตรโดยประมาณ.

^{๑๕} ศาสนาอิสลามเชื่อว่ามวลมนุษย์จะฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาฟังคำพิพากษาของพระผู้เป็นเจ้า (วันฟื้นคืนชีพ).

^{๑๖} ๑ : ๔(อัลกุรอาน)

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตเนื้อหา (Document Data) คือแนวคิดของความเป็นมาหลักธรรมความสำคัญศาสนสถานศาสนวัตถุศาสนพิธีเรื่องการจาริกแสวงบุญคือสังเขปสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลามในเอกสารชั้นปฐมภูมิประกอบด้วย

๑) คัมภีร์พระพุทธศาสนาคือพระไตรปิฎก อรรถกถา

๒) คัมภีร์อัลกุรอานซูเราะห์ อายะห์

๓) ขอบเขตเนื้อหาชั้นทุติยภูมิคือเรื่องการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเขปสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม

๑.๓.๒ ขอบเขตเนื้อหาภาคสนาม (Qualitative Data) คือแนวคิดของความเป็นมาหลักธรรมความสำคัญศาสนสถานศาสนวัตถุศาสนพิธีจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างตามความเห็นของผู้นำหรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเนื่องกันกำหนดให้เป็นบทสัมภาษณ์ซึ่งสามารถลงความเห็นหรือข้อมูลในบทสัมภาษณ์นั้นได้เลยแบ่งเป็น (๑) การสัมภาษณ์ทั่วไป (General Interviewing) (๒) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) (๓) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) หรืออย่างใดอย่างหนึ่งถึงแนวคิดความเป็นมาหลักธรรมคำสอนความสำคัญศาสนพิธีปฏิบัติปัญหาอุปสรรคและประโยชน์ที่ได้รับจากการจาริกแสวงบุญคือสังเขปสถานทั้ง ๔ แห่งและการประกอบพิธีฮัจญ์อย่างไรบ้าง (อธิบาย/แนะนำ)

๑.๓.๓ สรุปขอบเขตข้อมูลการวิจัย

๑) ขอบเขตข้อมูลเนื้อหา (Document Data) อยู่ที่เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) และชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ความเป็นมาหลักธรรมความสำคัญของศาสนสถานศาสนพิธีปฏิบัติจากการจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนาคือการนมัสการสังเขปสถานทั้ง ๔ แห่งและการประกอบพิธีฮัจญ์

๒) ขอบเขตข้อมูลเนื้อหาภาคสนาม (Qualitative Data) จากประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือผู้นำหรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือหน่วยงานที่ดูแลอยู่ เฉพาะส่วนของเรื่องการจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนากับการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลาม ถึงความเป็นมาหลักธรรมคำสอนความสำคัญศาสนพิธีปฏิบัติปัญหาอุปสรรคและประโยชน์ที่ได้รับทั้งสองศาสนารวมสองศาสนา ประมาณ ๑๐ รูป/ท่าน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

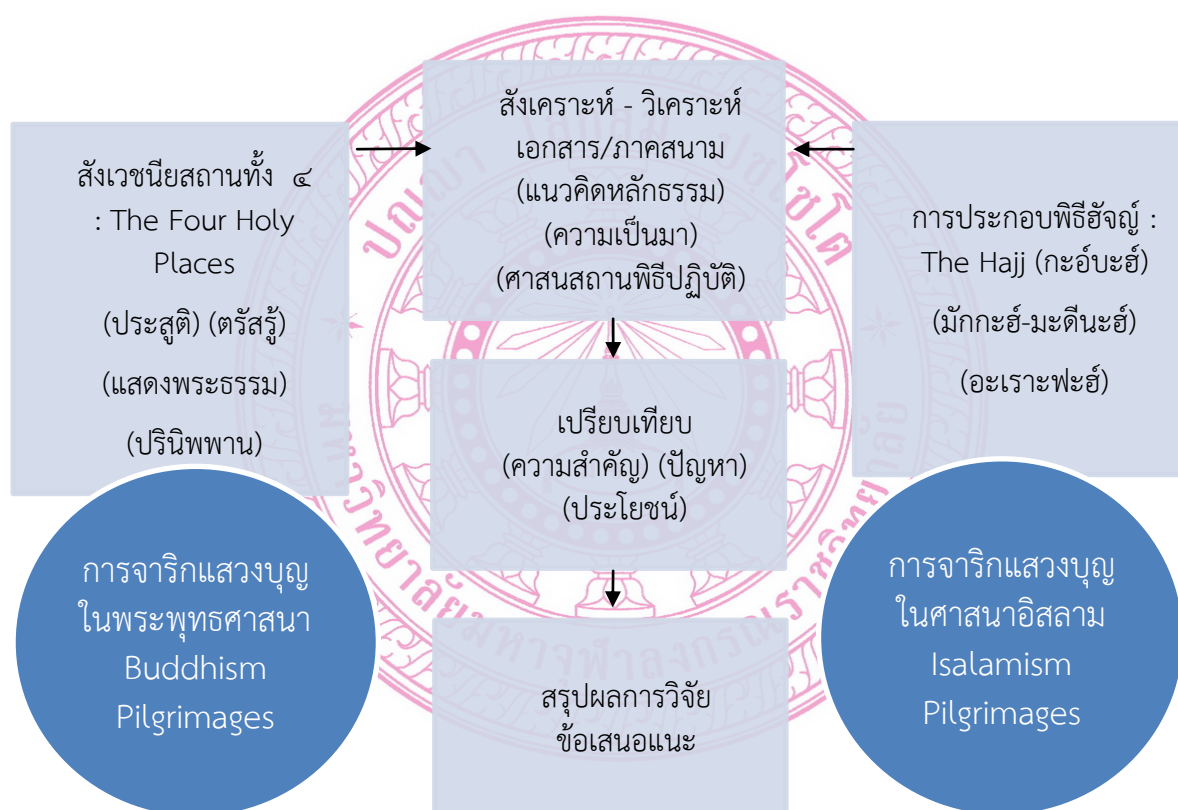
๑.๔.๑ หลักธรรมความเป็นมาความสำคัญศาสนสถานศาสนพิธีปฏิบัติปัญหาอุปสรรคและประโยชน์ที่ได้รับจากการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเขปสถาน ๔ ตำบลในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ หลักธรรมความเป็นมาความสำคัญศาสนสถานศาสนพิธีปฏิบัติปัญหาอุปสรรคและประโยชน์ที่ได้รับจากการจาริกแสวงบุญคือการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลามของศาสนิกชนเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ เปรียบเทียบความสำคัญและปัญหาของการจาริกแสวงบุญระหว่าง
พระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

๑.๕ สมมุติฐานการวิจัย/กรอบแนวคิด

๑.๕.๑ กรอบแนวคิด

๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ การจาริกแสวงบุญ (Pilgrimages) หมายถึงการเดินทางไปนมัสการสักการะศาสนสถานที่ยึดมั่นไว้เพื่อให้ได้รับผลบุญกุศล เกิดความซาบซึ้งศรัทธาและสังเวจใจยึดมั่นในหลักการปฏิบัติตามคำสอนศาสนา

๑.๖.๒ ฮัจญ์ (Hajj) หมายถึง การมุ่งไปสู่อัลกะอ์บะฮ์ เพื่อปฏิบัติศาสนกิจในเดือนซุลฮิจญะฮ์ คือเดือนที่ ๑๒ ตามปฏิทินอิสลาม^{๑๗} การเดินทางไปเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาประเทศซาอุดีอาระเบียที่นครมักกะฮ์^{๑๘} และที่ต่างๆ ในปัจจุบันและเป็นหลักปฏิบัติหนึ่งที่สำคัญที่สุดของศาสนาอิสลาม

๑.๖.๓ สี่เขชนียสถาน^{๑๙} ตำบล (The Four Holy Places) หมายถึงสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ แห่งคือสถานที่ประสูติตรัสรู้แสดงปฐมเทศนาและปรินิพพาน^{๒๐}

๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๑ หนังสือ/ตำรา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) เขียนหนังสือเรื่อง “จาริกบุญ – จาริกธรรม” สรุปความว่า การเดินทางแสวงบุญไปสถานที่ต่าง ๆ พื้นที่แต่ละพื้นที่อยู่ส่วนไหน การเดินทางไปได้ก็ทางจากทางรถไฟทางรถยนต์ สรุปว่าเป็นหนังสือที่คล้ายแผนที่ พร้อมทั้งอธิบายประวัติศาสตร์ พุทธศาสนาในอินเดียอย่างชัดเจน^{๒๑}

พระวิเทศโพธิคุณ และคณะ ได้จัดทำหนังสือ “สมุดภาพแดนพุทธภูมิ” โดยที่หนังสือมีจุดมุ่งหมาย แนะนำพุทธสถานที่สำคัญในแดนพุทธภูมิ ประเทศอินเดีย-เนปาล ทศศึกษาการค้นคว้าทางวิชาการและแนะนำการเดินทางสู่แดนพุทธภูมิ

เสฐียร พันธงชัย เขียนหนังสือเรื่อง “พุทธสถานในชมพูทวีป (เล่มต้น)” สรุปความว่า เมื่อท่องเที่ยวไปในกรุงกุสินารา อันเป็นสังเวชนียสถานแหล่งที่สี่ ในจำนวนสังเวชนียสถานอีกหนึ่ง ๓ แห่ง

^{๑๗}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ – ไทย, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๑.

^{๑๘}เขียนตามการออกเสียงที่ถูกต้องในภาษาอาหรับว่า “มักกะฮ์ (Maggā หรือ Macca)” แม้ว่าคนส่วนใหญ่จะเรียกว่าเมกกะ.- ผู้วิจัย.

^{๑๙}เป็นสถานที่ตั้งแห่งความสังเวช, สถานที่เนื่องด้วยพุทธประวัติ ซึ่งพุทธศาสนิกชนควรไปดูเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาท จะได้เร่งชวนช่วยประกอบกุศลกรรม และสำหรับผู้ศรัทธาจะได้จาริกไปชม เพื่อเพิ่มพูนปสาทะ กระทำสักการะอันจะนำไปถึงสุคติโลกสวรรค์. - พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, หน้า ๑๔๔.

^{๒๐}สังเวชนียสถาน[สังเวชนียะสถาน] น. สถานที่ทางพระพุทธศาสนาอันเป็นที่ตั้ง แห่งความสดสังเวช มี ๔ แห่ง คือ ๑.สถานที่ที่พระพุทธเจ้าประสูติ ได้แก่ สวนลุมพินีปัจจุบันได้แก่ รุมินเด ในประเทศเนปาล ๒. สถานที่ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือ ที่ควพระศรีมหาโพธิ ปัจจุบันได้แก่ พุทธคยาประเทศอินเดีย ๓. สถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ป่า อสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ปัจจุบันได้แก่ สารนาถ ประเทศอินเดีย ๔. สถานที่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน คือป่าสาละวัน เมืองกุสินารา ปัจจุบันได้แก่ เมืองกาเซีย ประเทศอินเดีย. - ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒[ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp\[๑๓ มี.ค.๒๕๕๗\]](http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp[๑๓ มี.ค.๒๕๕๗]).

^{๒๑}ท่านอธิบายไว้เป็นที่เป็นเรื่องไปเช่นเดินทางไปถึงที่ไหนก็กล่าวเป็นธรรมะบรรยายในที่นั้นๆมีแผนที่ประจำแต่ละบทบอกตำแหน่งของพุทธสถานที่คณะไปถึง. - ดูเพิ่มใน. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), จาริกบุญ - จาริกธรรม, (กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า (๗).

(คือที่อุบัตินี้ที่ตรัสรู้ ที่แสดงธรรม) ก็เกิดธรรมสังเวชขึ้นให้แก่ใจ เกิดความเปลี่ยวใจ เหมือนหนึ่งผู้เดินทางไกลปราศจากบุรุษผู้เป็นสหายแล้วในสุดท้ายก็ได้ความรู้สึกว่า พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณใหญ่ ได้เสด็จจาริกสั่งสอนเวไนยนิกรไปตามนิคมน้อยใหญ่ พระองค์สู่ทนลำบากตรากตรำพระวรกาย โดยมีได้ทรงปรารภนาสิ่งใด นอกจากความสุขของหมู่ชน ซึ่งจะบังเกิดขึ้นได้ตามธรรม^{๒๒}

พระเทพโพธิวิเทศ (ทองยอด ฐิตปาโล) กล่าวไว้ในหนังสือ ๕๐ ปี วัดไทยพุทธคยา อินเดีย ว่า “ข้อวัตรปฏิบัติการสร้างศรัทธาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตลงสู่จิตใจของชาวอินเดีย และการจรจรโลงแผ่ขยายพุทธจักรไทยให้กว้างขวางในสังฆนียสถานแห่งอื่นๆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งของพุทธบริษัท”^{๒๓}

พระราชรัตนรังษี (วิริยฤทธิ์ ประชุมสอน วิริยทุโธ) ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาสวัดไทยลุมพินี ลุมพินิ ประเทศเนปาล กล่าวถึง สังฆนียสถาน ๔ ตำบล ไว้ในหนังสือ จาริก..เนปาล ว่า “สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธจากทั่วโลกไปสักการบูชา ด้วยศรัทธาอย่างยิ่งที่เกิดมาชาตินี้ขอเป็นสักครั้งได้ไปกราบให้ครบทั้ง ๔ แห่ง หรืออย่างน้อยก็พึงเริ่มต้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง แล้วสะสมให้ครบหรือเพิ่มขึ้นเป็นหลายครั้งก็ได้ แต่ที่แน่ๆ มาที่เนปาลแล้ว สถานที่ไม่ควรพลาดนั่นคือสวนลุมพินีวัน สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า พระบรมศาสดาของเรา”^{๒๔}

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ เขียนหนังสือเรื่อง ตามสำรวจพุทธสถานในอินเดียซึ่งเป็นหนังสือแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของศาสนสถาน จากสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช จนถึงปีพ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นภาพ ๔ สี ดูง่าย แสดงภาพการเปลี่ยนแปลงของพุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ได้อย่างแจ่มชัด^{๒๕}

ไพโรจน์ (ล่อ) คัมไพโรจน์ เขียนหนังสือเรื่อง “ตามรอยพระศาสดาศึกษาพุทธประวัติจากสังฆนียสถาน” กล่าวถึงเรื่องการเดินทางไปอินเดียว่า “การเดินทางไปอินเดียสะดวกสบายขึ้นรัฐบาลอินเดียกำลังเร่งส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้คนต่างชาติมาขึ้นมากขึ้น รัฐบาลอินเดียได้จัดสร้างบ้านพัก เรียกว่า Guest House หรือ Rest House ไว้ตามปูชนียสถานสำคัญๆ ในเมืองต่างๆ ทั่วไป มีบริการห้องพัก ไฟฟ้า น้ำ และอาหาร ให้ความสะดวกสบายทุกอย่าง คิดค่าเช่าวันว่าถูกมาก บางแห่งห้องพักมีเตียงนอน ผ้าห่ม ห้องน้ำ ไฟฟ้า พัดลม พร้อม ค่าบริการเพียงคืนละ ๒ หรือ ๓ รูปีเท่านั้น หรือจะไปพักวัดพม่า วัดลังกา หรือโพธิสมามคม ซึ่งมีอยู่ทั่วไปใกล้ๆ สถานที่สำคัญทางศาสนาก็ได้”^{๒๖}

^{๒๒} เสฐียร พันธงชัย, พุทธสถานในชมพูทวีป (เล่มต้น), พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๐๐.

^{๒๓} ๕๐ ปี วัดไทยพุทธคยา, ประวัติการสร้างวัดไทยพุทธคยา อินเดีย, (กรุงเทพฯ: วัดไทยพุทธคยา, ๒๕๕๐), หน้า ๙.

^{๒๔} พระราชรัตนรังษี(ว.ป.วิริยทุโธ), จาริก..เนปาล Buddhist Pilgrimages in Nepal, (กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๕๙.

^{๒๕} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ตามสำรวจพุทธสถานในอินเดีย, (กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔).

^{๒๖} ไพโรจน์ (ล่อ) คัมไพโรจน์, ตามรอยพระศาสดา : ศึกษาพุทธประวัติจากสังฆนียสถาน, (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, ๒๕๓๙).

รองศาสตราจารย์ ดร. สำเนียงเลื่อมใส กล่าวไว้ในหนังสือ ตามรอยจาริกอินเดียเนปาล ว่า “ในฐานะชาวพุทธที่เติบโตมาภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา ผมคิดเสมอว่าจะหาโอกาสนำพาชาวพุทธไทยเดินทางไปนมัสการพุทธสังเวชนียสถานเพื่อจาริกธรรมตามรอยพระศาสดาในสถานที่จริงให้ได้ อย่างน้อยปีละครั้งเพราะเป็นอีกริธีหนึ่งที่จะช่วยให้ชาวพุทธไทยเข้าใจในพระพุทธศาสนาและเพิ่มพูนศรัทธามากขึ้นเป็นทวีคูณ จะได้ช่วยกันธำรงรักษาสืบไป”^{๒๗}

Keder Nath Tiwri หนังสือ Comparative Religion กล่าวถึงหลักการปฏิบัติระหว่าง การประกอบพิธีฮัจญ์ ว่าเป็นหลักปฏิบัติสำคัญของชาวอิสลาม แสดงจุดเริ่มต้นโดยทั่วไปถึงการ ประกอบพิธีของศาสนาต่าง ๆ รวมทั้งศาสนาอิสลามคือเรื่องการเดินทางแสวงบุญไปสู่สถานที่ของการ ประกอบพิธีฮัจญ์ ในหัวข้อเรื่อง Islamic Discipline^{๒๘} และการเดินทางไปสู่สถานที่นั้น มีความหมาย สำคัญต่อชาวมุสลิมเป็นการรวมศาสนิกชนอิสลามเพื่อแสดงออกโดยพร้อมเพรียงสำหรับชาวมุสลิมที่ ต้องไปในสถานที่แห่งการประกอบพิธีฮัจญ์เป็นข้อปฏิบัติ ๑ หลักใหญ่ของศาสนาอิสลาม

Rana P. B. Singh หนังสือ WHERE THE BUDDHA WALKED A Companion to the Buddhist Places of India เป็นหนังสือที่บอกถึงเส้นทางการแสวงบุญของพระถังซำจั๋ง และ บอกแผนที่ เส้นทางการเดินทาง สถานที่ แหล่งที่อยู่ของศาสนสถาน มีที่ตรัสรู้ ให้เป็นลายลักษณ์ อักษรที่หน้า APPENDICES^{๒๙} โดยที่เนื้อหาจะกล่าวอ้างเป็นเรื่องๆ

ฮาซิม มุซาวิ (Hashim Moosawi) หนังสือ อิสลามเบื้องต้น เล่ม ๓ สรุปในตอน ๔ ศาสนบัญญัติว่า “ผู้อะซาน จะ อะซาน เมื่อเริ่มเข้าสู่เวลา نماซ หรือละหมาด เพื่อแจ้งให้เราารู้ถึงเวลา نماซ และให้เราระลึกถึงความเป็นเอกภาพของ อัลลอฮฺ ความเป็นปึกแผ่น (คือล) ให้เรารำลึกถึง การ نماซ และคุณค่าของ نماซ เพื่อที่เราจะได้รับแรงไปสู่การเคารพภักดีอัลลอฮฺ หยุดภารกิจทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อการ نماซ ดังนั้นการ نماซคือ งานที่ประทับใจของผู้ศรัทธามากที่สุด”^{๓๐} เพราะ การอะซาน และนมาซ นั้นเป็นขั้นตอนก่อนการเริ่มประกอบพิธีฮัจญ์ กล่าวถึงชีวประวัติของบรรดาศาสดาและ เรื่องการประกอบพิธีฮัจญ์ว่า “อิสมาอีลและมารดาอาศัยอยู่ที่นครมักกะฮฺ เมื่อเติบโตเป็นเด็กวัยรุ่น อัลลอฮฺ จึงบัญชาให้ท่านศาสดาอิบรอฮีม (อ.) สร้างอัลกะอเบะฮฺและทรงบัญชาให้ถือเป็นบ้าน สำหรับการเคารพภักดีอัลลอฮฺ และเชิญชวนประชาชนให้มาประกอบพิธีฮัจญ์ศาสดาอิบรอฮีมกับศาสดาอิสมาอีลลูกชายได้สร้างอัลกะอเบะฮฺ และเชิญชวนประชาชนที่ศรัทธาต่อท่านให้มาประกอบพิธีฮัจญ์ ซึ่งคนทั้งหลายก็ให้การยอมรับ และมาประกอบพิธีฮัจญ์ ณ อาคารอันทรงเกียรติแห่งนี้บรรดามุสลิมจะมายัง สถานที่แห่งนี้ทุกปี ตามบัญชาของอัลลอฮฺ พวกเขาได้ นมาซ ณ อัลกะอเบะฮฺ ดังนั้น ที่นั่นคือศูนย์รวมของพวกเขารวม”^{๓๑}

^{๒๗} สำเนียง เลื่อมใส, รศ.ดร., ตามรอยจาริกอินเดียเนปาล, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๒๘} Kedar Nath Tiwari, *Comparative Religion*, (India: Motilal Banarsidass, 1997), p.167.

^{๒๙} Rana P. B. Singh, *WHERE THE BUDDHA WALKED A Companion to the Buddhist Places of India*, (India: Indica Book, 2003), p.290.– p.316.

^{๓๐} ฮาซิม มุซาวิ , *อิสลามเบื้องต้น เล่ม ๓*, แปลโดย อัยยูบ ยอมใหญ่, (กรุงเทพฯ: บริษัท สหพัฒนการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๗.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑ - ๑๐๒.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมเขียนหนังสือความรู้ศาสนาเบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนกิจของศาสนาอิสลามว่า “ศาสนพิธีในศาสนาอิสลามหรือเรียกอีกอย่างว่า หลักปฏิบัติศาสนกิจ คือ หลักศาสนาอิสลามได้เป็นพื้นฐานแรกสำหรับมุสลิมทุกคนที่จะต้องนำมาปฏิบัติ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของศาสนาอิสลาม ซึ่งเราเรียกว่า “อรักันลอิสลาม”^{๓๒}

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมเขียนหนังสือ พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศที่เกี่ยวข้องกับการฮัจญ์ว่า “ห้ามมิให้ สตรีตั้งครรภ์เกินกว่า ๔ เดือน, ห้ามมิให้บุคคลวิกลจริต, ผู้ป่วยเป็นโรคติดต่อในระยะอันตราย, ผู้ติดยาเสพติด, คนต่างด้าวที่ไม่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย เหล่านี้ เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ ประเทศซาอุดีอาระเบีย”^{๓๓}

วิโรจน์ นาคชาตรี หนังสือปรัชญาอิสลาม กล่าวถึง “การบำเพ็ญฮัจญ์”^{๓๔} (Haj) การมุ่งไปสู่อัลกะอับะฮ์ เพื่อปฏิบัติศาสนกิจในเดือน ซุลฮิจญะฮ์ (เดือน ๑๒)^{๓๕} และในตอนท้ายได้กล่าวอีกด้วยว่า ฮัจญ์ เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานมุสลิมที่มีความสามารถจะต้องเดินทางไปปฏิบัติ ๑ ครั้งในชีวิต ‘ใครเริ่มพิธีฮัจญ์หรืออุมเราะฮ์จากมัสญิด - อักศอ สุลัยมาน - อักศอ จะได้รับการอภัยโทษบาปทั้งที่ผ่านมาแล้ว และบาปที่ยังอยู่ข้างหน้า (ยังไม่ได้กระทำ) หรือเขาจักได้เข้าสวรรค์อย่างแน่นอน’^{๓๖} ผู้ที่ประกอบพิธีฮัจญ์แล้วถ้าเป็นผู้ชายเรียกว่า “ฮัจญ์” หรือ “อัลฮัจญ์” ถ้าเป็นผู้หญิงเรียกว่า ฮัจญะฮ์”

๑.๗.๒ งานวิจัย

พระมหาไพฑูรย์ โชติวณฺโณ (พรหมประเสริฐ) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบข้อปฏิบัติจริยธรรมการบริโภคอาหารระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลามกล่าวถึงเรื่องข้อปฏิบัติของศาสนาอิสลามไว้ว่า “หะรอม คือ ข้อห้าม, ฮาลาล คือ ข้ออนุญาตของศาสนาอิสลาม”^{๓๗}

อรุณ มะหิ, และคณะทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้ภูมิคุ้มกันโรคในชาวไทยมุสลิมที่เดินทางไปแสวงบุญ ณ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ใน

^{๓๒} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **ความรู้ศาสนาเบื้องต้น**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔), หน้า ๖๑.

^{๓๓} ฝ่ายประสานกิจการศาสนาอิสลาม กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศที่เกี่ยวข้องกับการฮัจญ์**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๐.

^{๓๔} วิโรจน์ นาคชาตรี, **ปรัชญาอิสลาม**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๐.

^{๓๕} หมายถึง เดือนในการประกอบพิธีฮัจญ์ โดยนับตามปฏิทินศาสนาอิสลาม. - ดูเดือนอาหรับใน. ภาควิชาปฏิบัติศาสนอิสลาม.

^{๓๖} รายงานโดย อบูดาอุด อะหมัด อิบน์มาญะฮ์. - วิโรจน์ นาคชาตรี, **ปรัชญาอิสลาม**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า. ๑๐๒.

^{๓๗} พระมหาไพฑูรย์ โชติวณฺโณ (พรหมประเสริฐ), การศึกษาเปรียบเทียบข้อปฏิบัติจริยธรรมการบริโภคอาหารระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม, **วิทยานิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕, หน้า. บทคัดย่อ.

พื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง (พีธีฮัจญ์)” ความว่าการแสวงบุญที่มักกะฮ์ มีปัญหาเกิดขึ้นหลายส่วนเช่นเกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดปัญหาการสื่อสาร เป็นต้น^{๓๘}

จริญ มะลูลีม รายงานการวิจัยเรื่อง OIC องค์การมุสลิมโลกในโลกมุสลิมรวมรวมองค์กรประเทศมุสลิมและความสำคัญของศาสนาอิสลามแต่ละประเทศในตะวันออกกลาง^{๓๙}

พวงแก้ว พลเยี่ยม ทำงานวิจัยเรื่องศึกษาเปรียบเทียบการสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้ากับท่านศาสดามุฮัมมัด ได้กล่าวถึงประเด็นของการประพฤติปฏิบัติผ่านจริยธรรมแต่ละศาสนาและได้สรุปเรื่องของการปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธีรวมถึงศาสนกิจที่ศาสนิกชนสองศาสนาว่า “พุทธศาสนาจะต้องทำความเข้าใจและปฏิบัติธรรมอื่นๆ ประกอบเช่น การรักษาศีล ตามลำดับขั้น ส่วน พระผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) ซึ่งมุสลิมจะต้องทำความเข้าใจกับพระองค์ก่อนซึ่งจะทำให้เขาเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ เพื่อความสุขของเขาเองและเพื่อนมนุษย์ในโลกนี้ และได้รับการตอบแทนในโลกหน้า”^{๔๐}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเบื้องต้นพบว่า การเดินทางแสวงบุญมีข้อปฏิบัติที่ละเอียดนับเนื่องกับความเชื่อในคำสอนที่ปรากฏมาในคัมภีร์ มีหลายขั้นตอนที่เป็นจุดสนใจเหมาะสำหรับผู้ไม่รู้ถึงหลักปฏิบัติสำคัญของแต่ละศาสนา หลักปฏิบัติประเพณีที่สืบทอดมาเกี่ยวกับศาสนสถานศาสนพิธีแต่ยังไม่มีใครศึกษาลักษณะแบบเปรียบเทียบถึงส่วนที่ดี ๆ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรศึกษาเปรียบเทียบการแสวงบุญระหว่างสองศาสนา

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย (Research Methodology) มีขั้นตอนดังนี้

๑.๘.๑ ค้นคว้าข้อมูลเอกสารหลักฐาน (Documentary Research) จากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิคือเรื่องการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์

๑.๘.๒ สืบค้นข้อมูลภาคสนาม (Qualitative Research) จากผู้นำหรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือหน่วยงานที่กำลังดูแลอยู่ ในเรื่องของการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์บันทึกแบบสัมภาษณ์ (General Interviewing) รวมสองศาสนา ๑๐ รูป/ท่าน จากผู้นำหรือผู้ทรงคุณวุฒิศาสนาละ ๔ ท่าน/รูป จากหน่วยงาน ๒ หรือ ๓ ท่าน

๑.๘.๒.๑ ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกัน (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีให้เป็นบทสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลโดยให้ผู้นำหรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือหน่วยงานที่กำลังดูแลอยู่สามารถลงความเห็นหรือข้อมูลในบทสัมภาษณ์นั้น (Interviewing) ได้เลย

^{๓๘} อรุณ มะหนิ, ชัยยุดิ ขุนเจริญ, ดวงกมล รัตนศรีทัย, หมุด หะหมัด, สันติ รักทรัพย์, “การศึกษาวิจัยและพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานให้มุสลิมคัมภีร์ในชาวไทยมุสลิมที่เดินทางไปแสวงบุญ ณ นครเมกกะประเทศซาอุดีอาระเบีย ในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง (พีธีฮัจญ์)”, (สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา กรมควบคุมโรค, ๒๕๕๒), หน้า. บทคัดย่อ.

^{๓๙} จริญ มะลูลีม, รายงานการวิจัยเรื่อง OIC องค์การมุสลิมโลกในโลกมุสลิม, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด, ๒๕๕๕).

^{๔๐} พวงแก้ว พลเยี่ยม, ศึกษาเปรียบเทียบการสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้ากับท่านศาสดามุฮัมมัด, วิทยานิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาลัษมิตดล, ๒๕๓๕), หน้า. บทคัดย่อ.

๑.๘.๒.๒ กรณีที่ผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลที่เป็นบทสัมภาษณ์ได้ใช้วิธีเป็นแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) หรือใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) หรือวิธีใดวิธีหนึ่งสรุปความแทนบทสัมภาษณ์ (Interviewing)

๑.๘.๒.๓ รวบรวมเรียบเรียงข้อมูลภาคสนาม (Qualitative Research) ผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนี้แบ่งเป็นสองส่วนคือ (๑) ผู้นำหรือผู้ทรงคุณวุฒิ (๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมแล้ว ๑๐ รูป/ท่าน

๑.๘.๓ สังเคราะห์วิเคราะห์ถึงหลักธรรมหลักคำสอนความเป็นมาความสำคัญศาสนา ศาสนพิธีปฏิบัติปัญหาอุปสรรคและประโยชน์โดยรวมข้อมูลทั้งหมดจากข้อมูลเอกสารหลักฐาน (Documentary Research) และข้อมูลภาคสนาม (Qualitative Research)

๑.๘.๔ เปรียบเทียบความสำคัญปัญหาและประโยชน์จากการจาริกแสวงบุญการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์

๑.๘.๕ เสนอแนะและสรุปผลการวิจัยศึกษาเปรียบเทียบการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์ระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้รับรู้และรับทราบถึงหลักธรรมความเป็นมาความสำคัญของศาสนสถาน ศาสนพิธีปฏิบัติปัญหาอุปสรรคและประโยชน์ที่ได้รับจากการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลในพระพุทธศาสนา ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาและนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์เหมาะสมต่อไปในอนาคตได้

๑.๙.๒ ทำให้รับรู้และรับทราบถึงหลักธรรมความเป็นมาความสำคัญของศาสนสถาน ศาสนพิธีปฏิบัติปัญหาอุปสรรคและประโยชน์ที่ได้รับจากการจาริกแสวงบุญคือการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลามช่วยเผยแผ่ศาสนาอิสลามและนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์เหมาะสมต่อไปในอนาคตได้

๑.๙.๓ ทำให้ทราบถึงความสำคัญปัญหาที่เกิดจากการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลในพระพุทธศาสนาและการจาริกแสวงบุญคือการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลามล่วงหน้า

บทที่ ๒

การจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนา

๒.๑ ความเป็นมาของสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบล

เมื่อพระพุทธองค์จะเสด็จปรินิพพานพระพุทธองค์ตรัสถึงสถานที่เพื่อการระลึกถึงและเจริญในกุศลทั้งหลายให้กุลบุตรผู้ศรัทธาควรเห็นได้แก่ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล คือสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน ผู้จาริกไปยังเจดีย์สถานด้วยความเลื่อมใสจักเข้าถึงโลกสวรรค์ได้ สังเวชนียสถาน ๔ แห่งเหล่านี้เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาคือ

๑) สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยระลึกว่า พระตถาคตประสูติในที่นี้

๒) สังเวชนียสถานอันเป็นที่เห็นควรของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตามระลึกว่าพระตถาคตยังตรัสรู้พระอนุตรธรรมจักรให้เป็นไป ในที่นี้

๓) สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตามระลึกว่าพระตถาคตทรงยังอนุตรสัมมาโพธิญาณในที่นี้

๔) สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยมาตามระลึกว่า พระตถาคตเสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานในที่นี้^๑

การแสวงบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางไปนมัสการยังสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล(The Four Holy Places) ประกอบ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้แจ้งพระสัมมาสัมโพธิญาณสถานที่แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก และที่ดับขันธปรินิพพานทั้ง ๔ แห่ง คือสถานที่พุทธศาสนิกชนปรารถนาที่จะเดินทางไปสักการะเพื่อความศรัทธาและความเลื่อมใส ณ สถานที่จริงสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช สถานที่เนื่องด้วยพุทธประวัติซึ่งพุทธศาสนิกชนควรไปดูเพื่อเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาทพระธรรมและคำสอนของพระพุทธองค์มีความสำคัญเป็นพิเศษในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความอลเวงวุ่นวาย^๒ จะได้แรงประกอบกุศลกรรมและสำหรับผู้มีความศรัทธาจะได้เดินทางจาริกไปชมเพื่อสักการบูชาจะนำให้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ได้อานิสงส์ประการหนึ่งซึ่งการเดินทางไปแสวงบุญช่วยเพิ่มคุณค่าหรือเพิ่มบุญกุศลในพระพุทธศาสนา กล่าวคือได้เดินทางไปสักการบูชาได้ไปสักการะสถานที่จริงพร้อมกับได้นำหลักธรรมมา คือ ความสังเวชใจสลดใจเพื่อไม่ให้ลุ่มหลงอยู่ในความประมาทของการดำเนินชีวิต สถานที่ทั้ง ๔ แห่ง มี สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนาและสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

^๑ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน - ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๔๑.

^๒สังเวชนียสถาน ๔ ตำบลหมายถึงที่สำคัญทางพุทธศาสนาทั้ง ๔ แห่งคือสถานที่ ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน ณ ดินแดนพุทธภูมิประเทศอินเดียและเนปาล. – พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๔.

^๓กรุณา กุศลาสัย, พระพุทธเจ้าในทัศนะสามรัตนบุรุษของอินเดีย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๘๓.

หลักธรรมะมากมายตลอดระยะเวลา ๔๕ พระพรรษาการแสดงออกของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อคำสอนของพระพุทธองค์ธรรมะนำมาซึ่งความสุขความเจริญเรียกว่า มงคล การบูชาซึ่งสิ่งที่ควรบูชาเป็นมงคลอย่างยิ่งทำของมงคลค่า ๑ บูชา คือ การแสดงออกถึงความเคารพ การกราบไหว้การยกย่องนับถือบุคคลที่ควรเคารพนับถือ เช่น พระพุทธรูปพระสงฆ์บิดามารดาครูอาจารย์ญาติผู้ใหญ่ถือเป็นเหตุนำความสุขความเจริญ และความก้าวหน้าในชีวิตมาให้แก่ผู้กระทำเป็นต้น

การบูชามีอยู่ ๒ อย่างคือ อามิสบูชากับธรรมบูชา อามิสบูชา เป็นการบูชาที่อิงด้วยสิ่งของ เช่นการปรนนิบัติดูแลให้ข้าวน้ำที่อยู่อาศัยยารักษาโรคค่าใช้จ่ายและบูชาด้วยดอกไม้ ธูป เทียนเป็นต้น ธรรมบูชาเป็นการบูชาด้วยการปฏิบัติ คือ ปฏิบัติตามแบบที่พระพุทธเจ้าทำ ปฏิบัติตามคำที่พระองค์สอน คือ ท่านปฏิบัติมาอย่างไรก็ปฏิบัติตาม ท่านสอนอย่างไร แนะนำอย่างไรก็ทำตามด้วยความเต็มใจ

ประเภทแรกเรียกว่าอามิสบูชา คือการบูชาสิ่งที่ตนเคารพนับถือด้วยสิ่งของที่มีค่าหรือการบูชาอาหารหรือสิ่งของที่ดีรสอร่อยดีและประณีต รวมถึงการถวายธูปเทียนดอกไม้สดเครื่องหอมนี้จัดอยู่ในอามิสบูชา การบูชาหรือการแสดงออกทางศาสนาเรียกอีกชื่อว่า จริยธรรม (ethical rules) คือประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติหรือศีลธรรม (morals) คือ ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติของศาสนาใดศาสนาหนึ่งการมีจริยธรรม (ethnecity) คือสถานภาพทางจริยธรรม

ประเภทที่สองเรียกว่า ปฏิบัติบูชา หมายถึงการปฏิบัติตนตามอย่างบุคคลหรือสิ่งที่ตนเองเคารพนับถือนำเอาสิ่งที่เราเคารพนับถือมาเป็นแบบอย่างในทางปฏิบัติเช่นประพฤติปฏิบัติตนตามคำสอนของพระพุทธเจ้ามีการให้ทาน รักษาศีล เจริญจิตภาวนาเป็นต้นพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการปฏิบัติบูชาว่าเป็น การบูชาอันเลิศหาใดเทียบมิได้แต่ก็ไม่ทรงห้ามหรือปฏิเสธหรือตำหนิการอามิสบูชาแต่อย่างใด

หลักการบูชาพระพุทธศาสนามี ๒ ประเภท คือ อามิสบูชา กับ ปฏิบัติบูชาอามิส มีการบูชาด้วยเครื่องสักการะที่เป็นวัตถุสิ่งของ เช่นการถวายดอกไม้ธูปเทียน เป็นเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย การถวายเครื่องไทยธรรมหรือปัจจัย ๔ เป็นการอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ หรือการที่พุทธศาสนิกชนได้จัดสร้างถาวรวัตถุเป็นพุทธศาสนสถานเช่น สร้างพระอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ และกุฏิสงฆ์ นับว่าเป็นการบูชาพระรัตนตรัยด้วยอามิส “ภิกษุทั้งหลาย การบูชามีอยู่ ๒ อย่าง คือ อามิสบูชา ๑ ธรรมบูชา ๑ การบูชา ๒ อย่างนี้ ธรรมบูชาจัดเป็นเลิศ”^๕

^๕พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗๗.

^๖“เอตทาสานิ กตวาน สพพตมปราชิตา สพพตลโสทธิ คจฺจนติ ตนฺเตสํมกฺกมุตฺตมนฺติ.” แปลว่า “เทวะมนุสฺยทั้งหลายกระทำมงคลเช่นนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ปราศัยในที่ทุกสถาน ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง นี่คืออุดมมงคลของเทวะมนุสฺยเหล่านั้น” – เพ็งอ้าง.

^๗อง.ทก.(ไทย) ๒๐/๑๕๗/๑๒๔.

^๘กิริติ บุญเจือ, ศ.ดร., *จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^๙อง.ทก.(ไทย) ๒๐/๑๕๗/๑๒๔.

การบูชาด้วยการปฏิบัติหรือเรียกว่า ปฏิบัติบูชา คือ การประพฤติธรรมด้วยความตระหนักเอื้อเพื่อในพระสัทธรรมคำสอนและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ได้แก่ การฟังหรือศึกษาเล่าเรียนคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยหรือคำสั่งสอนที่พระพุทธองค์ตรัสไว้บูชา ๒ อย่างพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญธรรมบูชาหรือปฏิบัติบูชาว่าเลิศประเสริฐด้วยความสามารถที่จะรักษาพระสัทธรรม ดำรงพระพุทธศาสนาไว้ได้นานยิ่งกว่าอามิสบูชาถือว่าเป็นการบูชาพระองค์โดยตรง

การบูชาการยกย่องเชิดชูด้วยกิริยาอาการสภาพที่แสดงต่อผู้ที่ควรบูชาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการแสดงให้เห็นว่าเรามีความเคารพและตระหนักในคุณธรรมความดีจริงใจ เป็นการเตือนใจให้ผูกใจไว้กับคุณธรรมหรือพระสัทธรรมของพระพุทธองค์ ทำให้เกิดความรู้สึกอยากกระทำ (ศรัทธา) เพื่อให้จิตใจพุทธบริษัทจะได้ไม่ให้ลั่นไหลไปในทางชั่วร้ายการบูชาเป็นกุศโลบาย สำหรับฝึกใจที่กระด้าง เพราะไม่อาจยอมรับคุณความดีของผู้อื่น ให้ละเอียดย่อลง ผู้ได้เคยชินกับการบูชาที่สุดแล้ว ก็จะยอมรับเห็นถึงคุณธรรมความดีที่มีอยู่ในผู้ที่เราบูชาได้อย่างแจ่มชัดเกิดความเลื่อมใส (ศรัทธา) เป็นการบูชาอย่างแท้จริง เช่นการบูชาพระรัตนตรัย รักษาศีล ประพฤติธรรม เป็นการปลูกศรัทธาให้รู้จักบูชาบุคคลที่ควรบูชา

อีกอย่างหนึ่งยังเป็นมงคลชีวิตข้อที่ ๓ ในมงคลชีวิตทั้ง ๓๘ ประการ ข้อที่ ๓ มีอยู่ว่าบูชาบุคคลที่ควรบูชา บุคคลที่ควรบูชาคือบุคคลที่มีคุณความดีควรค่าแก่การระลึกนึกถึง และน้อมนำมาเป็นแบบอย่างต่อการประพฤติปฏิบัติได้แก่ ผู้มีศีล สมာธิ ปัญญาซึ่งประมวลได้ คือ

๑) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นบัณฑิตที่ประเสริฐสุดในโลกทรงไว้ด้วย พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณเป็นบุคคลที่ควรบูชาของพุทธศาสนิกชนและพุทธบริษัท

๒) พระสงฆ์ ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบก่อนแล้วจึงสอนให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติชอบตาม

๓) พระมหากษัตริย์ผู้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมเป็นธรรมราชาเป็นบุคคลที่ควรแก่การบูชาของประชาชน

๔) บิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ที่มีความประพฤติดี อยู่ในศีลเป็นบุคคลที่ควรแก่การบูชาหรือบูชาบุญคุณของบุตรหลาน

๕) ครูอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถความประพฤติดี อยู่ในศีลเป็นบัณฑิตที่อยู่ในฐานะสูงเกินกว่าศิษย์จะคบหาจัดเป็นบุคคลที่ควรแก่การบูชาของศิษย์

อีกประการหนึ่งสิ่งนี้เนื่องด้วยท่านเหล่านี้ เพราะเมื่อเราบูชาทำให้ระลึกนึกถึงคุณงามความดีของบุคคลที่สิ่งเหล่านี้ตัวอย่างคือ

สิ่งนี้เนื่องด้วยพระพุทธเจ้าเช่น พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธรูป พระบรมสารีริกธาตุ สังเวชนียสถาน ๔ สิ่งนี้เนื่องด้วยพระสงฆ์ เช่น พระธาตุ รูปพระอริยสงฆ์สาวก “ผู้ใด พึงบูชาท่าน ผู้อบรมตนดีแล้วผู้หนึ่ง แม้เพียงครูเดียว การบูชาของผู้นั้น ประเสริฐกว่า การบูชาของบุคคลผู้บูชาด้วยทรัพย์เดือนละ ๑,๐๐ ตลอด ๑๐๐ ปี”^{๑๐} และที่ตรัสกับพระอานนท์เมื่อใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า

^{๑๐} บูชาท่านที่อบรมตนดีแล้ว ในที่นี้หมายถึง พระอริยบุคคลจนถึงพระอรหันตชินาสพ.- ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/ ๑๐๗/๖๓.

^{๑๑} เพิ่งอ้าง.

“ดูก่อนอานนท์ ตถาคตจะถือว่าเป็นผู้ที่บริษัทสักการะเคารพ นับถือ บูชา หรือนอบน้อมแล้ว ด้วยเครื่องสักการะประมาณเท่านี้ก็หาได้อานนท์ ผู้ใดแล จะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรือ อุบาสิกาก็ตาม เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมชื่อว่าสักการะเคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมตถาคตด้วยการบูชาอย่างยิ่ง”^{๑๑}

สรุปหลักธรรมและคำสอนเรื่องการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล (The Four Holy places) การจาริกแสวงบุญ (pilgrimage) เป็นการเดินทางเพื่อสั่งสมบุญบารมีมีการจาริกแสวงบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางไปนมัสการยังสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ประกอบด้วยสถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้แจ้งพระสัมมาสัมโพธิญาณ สถานที่แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก และที่ดับขันธปรินิพพาน ทั้ง ๔ แห่งนี้คือ สถานที่พุทธศาสนิกชน พราธนาที่จะเดินทางไปสักการะเพื่อความศรัทธาและความเลื่อมใส ณ สถานที่เหล่านั้น เหมือนการได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์อย่างใกล้ชิด สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวทสถานที่เนื่องด้วยพุทธประวัติซึ่งพุทธศาสนิกชนควรไปดูเพื่อเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาท จะได้เร่งชวนช่วยเพียรประกอบกุศลกรรมสำหรับผู้มีความศรัทธาจะได้จาริกไปชมเพื่อสักการบูชาซึ่งจะนำไปเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์หรือเพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามคำสอนของพระศาสนา การเดินทางเช่นนี้ต่างจากการเดินทางเกี่ยวกับการงาน หรือการเดินทางเพียงเพื่อพักผ่อน พระพุทธเจ้าทรงแนะนำว่าวิธีการหนึ่งในการปฏิบัติตนของชาวพุทธ คือการเดินทางไปยังสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ได้แก่สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ตรัสธรรมเทศนาครั้งแรก และสถานที่ปรินิพพานของพระองค์ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ชาวพุทธได้รำลึกถึงพระกรณียกิจของพระพุทธเจ้า พร้อมนำแนวทางแห่งการตรัสรู้มาประพฤติใช้กับศาสนิกชนหรือพุทธบริษัทให้เกิดความสงบสุขสืบไป

๒.๒ ศาสนสถานและศาสนวัตถุ^{๑๒}

ศาสนสถานและศาสนวัตถุที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บริโภคเจดีย์ กล่าวคือ สถานที่สำคัญ ๔ แห่ง เป็นสถานที่เคยเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์เมื่อครั้งยังมีพระชนม์ชีพอยู่ ซึ่งทรงอนุญาตให้ใช้เป็นสังเวชนียสถานสำหรับพุทธศาสนิกชนใช้เป็นที่ยำลึถึง พระองค์ ได้แก่

- ๑) ปาลุมพินีวัน เมืองกบิลพัสดุ์ สถานที่ทรงประสูติ^{๑๓}
- ๒) ต้นโพธิ์ ตำบลพุทธคยา สถานที่ทรงตรัสรู้
- ๓) อสิปัตตนะมฤคทายวัน^{๑๔} เมืองพาราณสี สถานที่ทรงปฐมเทศนา

^{๑๑} อนึ่ง ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หมายถึงหลักการปฏิบัติเบื้องต้นมีศีลเป็นต้น ให้สอดคล้องกับโลกุตระธรรม ปฏิบัติชอบ หมายถึง ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมนั่นเองปฏิบัติตามธรรม หมายถึงการประพฤติหลักเบื้องต้นให้สมบูรณ์.- ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๙๙/๑๔๘.

^{๑๒} ชื่อเมืองแคว้นต่าง ๆ ในชมพูทวีป ดูเทียบตาราง ชื่อเดิมกับชื่อปัจจุบันของประเทศอินเดียจากหนังสือ Encyclopedia of Central Knowledge and world Affairs. p. 299.- p. 316.- บุญมี แท่นแก้ว, ผศ., พระพุทธศาสนาในเอเชีย (ด้านอารยธรรม), (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า. ๓๘ - ๓๙.

^{๑๓} ดูภาพเพิ่มใน. พระวิเทศโพธิ์ และคณะ. สมุดภาพแดนพุทธภูมิ, (กรุงเทพฯ : จุฑทอง, ๒๕๔๕), หน้า. ๑๓ - ๔๕.

๔) สาละวัน เมืองกุสินารา สถานที่ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

๒.๒.๑ ขาดสถานสถานที่ประสูติ^{๑๕} สังเวชนียสถานแหล่งที่ ๑

สวนลุมพินี^{๑๖} สถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ^{๑๗} ปัจจุบันคือ ต.รุมมินเด อำเภอไกรวาทประเทศเนปาลเป็นพุทธสังเวชนียสถานหนึ่งในสี่ตำบลที่สำคัญอย่างยิ่งไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒๒ กิโลเมตร ห่างจากเมืองกบิลพัสดุ์เก่า (ติโระโกต)^{๑๘} มาทางทิศตะวันตก ๒๒ กิโลเมตรหรือนัยหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองเวททหะได้มีพราหมณ์ทั้ง ๘ ได้ทำนายว่าเจ้าชายสิทธัตถะมีลักษณะเป็นมหาบุรุษ คือ ถ้าดำรงตนในเพศฆราวาสจะได้เป็นจักรพรรดิ ถ้าออกบวชจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก แต่โกณฑัญญะพราหมณ์ยืนยันว่าพระราชากุมารสิทธัตถะจะเสด็จออกบวชและจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระโพธิสัตว์ผู้เป็นรัตนอันประเสริฐ ไม่มีผู้เปรียบเทียบได้บังเกิดแล้วในมนุษย์โลกที่ป่าลุมพินีวัน^{๑๙} “เราคือผู้เลิศของโลก เราคือผู้เจริญที่สุดของโลกเราคือผู้ประเสริฐที่สุดของโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก”^{๒๐} พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงประสูติได้ครู่หนึ่งทรงยืนได้อย่างมั่นคงด้วยพระบาททั้งสอง ที่เสมอกันทรงผินพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ ทรงดำเนินไป ๗ ก้าวทอดพระเนตรไปยังทิศต่างๆ แล้วทรงเปล่งพระอาสภิวาจา^{๒๑}

^{๑๕} (สารนาถ หรือ อสิปตมฤคทายวัน เป็นสังเวชนียสถาน ๑ ใน ๔ แห่งที่เกี่ยวกับประวัติพระพุทธเจ้าในรัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดียในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔ ท่านอนาคาริก ธรรมปาละชาวสิงหะ หรือศรีลังกา ผู้ก่อตั้งสมาคมหาโพธิแห่งศรีลังกาและอินเดียได้จัดให้มีพิธีเปิดมรดกอนุภูมิวิหาร ณ ตำบลสารนาถ ซึ่งเป็นสถานที่แสดงปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้า รพินทรนาถ ฐาคุร ได้ส่งสารไปแสดงความยินดีและถวายความคารวะแด่พระพุทธองค์) สารแสดงความยินดี ของ รพินทรนาถ ฐาคุร เนื่องในโอกาสเปิดมรดกอนุภูมิวิหาร ณ ตำบล สารนาถ ใกล้เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย.-กรุณา กุสลาสัย, พระพุทธเจ้าในทัศนะสามรัตนบุรุษของอินเดีย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพ :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๗.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๔.

^{๑๗} บ้านเกิดของพระพุทธเจ้า, ลุมพินีเป็นหนึ่งในสี่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนา ได้มีการกล่าวใน Parinibbana สูตรพระพุทธเจ้าว่าตัวเองระบุสี่สถานที่ของการแสวงบุญในอนาคต เกิดของเขา, ตรัสรู้, Discourse แรกและความตาย เหตุการณ์ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในธรรมชาตินอกใต้ต้นไม้ ไม่มีความสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องนี้คืออื่น ๆ กว่าที่มันอาจจะอธิบายได้ว่าทำไมชาวพุทธได้รับความเคารพเสมอสภาพแวดล้อมและกฎธรรมชาติ. <http://whc.unesco.org/en/list/666>. [๑๐/๗/๕๖].

^{๑๘} การประสูติ ตรัสรู้ และรวมถึงการเสด็จดับขันธปรินิพพานนั้น รวมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “วันวิสาขบูชา” หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๖ เนื่องในวันคล้ายวันพระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพาน.- PhraThapsophon (PrayoonMererk), Prof., Dr., International Recognition of the Day of Visak, (Bangkok :Mahachulalongkornrajavidyalaya Press. 2005), p. 8.

^{๑๙} พระวิเทศโพธิคุณ และคณะ, สมุคภาพแดนพุทธภูมิ. (กรุงเทพ : บริษัท จุฑทอง จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙.

^{๒๐} ส.ม.(ไทย) ๒๔/๖๘๙/๖๖๓.

^{๒๑} อภ.ก.(ไทย) ๓๗/๔๐๑/๔๒๗.

^{๒๒} เพ็งอ้าง.

ลุมพินีวัน (Lumbini) พุทธสังเวชนียสถานที่สำคัญแห่งแรกใน ๔ แห่งของสังเวชนียสถาน เป็นสถานที่ประสูติเจ้าชายสิทธัตถะซึ่งเป็นพุทธสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลเพียงแห่งเดียวที่ยอยู่นอกประเทศอินเดีย ลุมพินีวัน ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างเมืองกบิลพัสดุ์กับเมืองเทวทหะ แคว้นสักกะ บนฝั่งแม่น้ำโรहिณีแม่น้ำพระพุทธรเจ้าจะได้เสด็จมา ณ กรุงกบิลพัสดุ์ประทับที่นิโครธารามที่พระประยูรญาติจัดถวายหาได้มาประทับหรือแสดงธรรม ณ ลุมพินีวันเนื่องเพราะลุมพินีวันเป็นอุทยานไม่มีผู้คนอาศัย ลุมพินีวันได้รับการบูรณะและมีถาวรวัตถุสำคัญที่ชาวพุทธนิยมไปสักการะ คือ เสาหินพระเจ้าอโศกมหาราชที่ระบุว่าสถานที่นี้เป็นสถานที่ประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะอัครมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนะ พระนามว่า มหามายาได้เสด็จจากกรุงกบิลพัสดุ์ไปยังกรุงเทวทหะเพื่อประสูติ (Nativity) พระโอรสระหว่างเดินทางพระนางได้ประสูติพระราชโอรสในส่วนลุมพินี^{๒๒} พระพุทธรเจ้าพระนามเดิมว่าสิทธัตถะเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายาแห่งกรุงกบิลพัสดุ์แคว้นสักกะ พระองค์ประสูติ ในวันศุกร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี คือก่อนพุทธศักราช ๑ หรือประมาณ ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว ณ ส่วนลุมพินีวัน ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์แคว้นสักกะกับกรุงเทวทหะแคว้นโกลิยะปัจจุบันคือประเทศเนปาล^{๒๓} คุณธรรมที่ควรปฏิบัติได้แก่พึงตนเองได้เช่นก้าวเดินได้เลย พวกสัตว์บางชนิดคลอออกมาก็สามารถเดินได้เลยไม่ต้องพึ่งพ่อแม่ในการหาเลี้ยงตนและสามารถเดินหาอาหารได้ดังพุทธภาษิตที่พุทธศาสนิกชนได้ยืมว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่นใครเล่าพึ่งเป็นที่พึ่งได้เพราะบุคคล มีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้พึ่งอันบุคคลได้โดยยาก”^{๒๔}

๒.๒.๒ อภิสังขยาพุทธสถานสถานที่ตรัสรู้สังเวชนียสถานแหล่งที่ ๒

เป็นที่พระพุทธรเจ้าทรงประทับภายใต้ร่มเงา ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ ในวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี พระพุทธรเจ้าทรงตรัสรู้อุฏฺฐาสนิมิตตสัมโพธิญาณ ณ ภายใต้ร่มเงาของต้นพระศรีมหาโพธิการตรัสรู้ธรรมของเจ้าชายสิทธัตถะ^{๒๕} คือ ตรัสรู้

อนึ่ง มีบันทึกไว้ว่า มีเด็กชายสองคนชื่อเจมส์โซดิซ คนหนึ่ง คริสเตียน ไฮเนเก้น อีกคนหนึ่ง เป็นอัจฉริยมุนษย์ โดยเฉพาะ คริสเตียน ไฮเนเก้นเกิดมาสองขวบพูดได้ อายุสี่ขวบพูดได้เจ็ดภาษา อายุเจ็ดขวบขึ้นแสดงปาฐกถาเรื่องอภิปรัชญาชั้นสูง. – เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ศาสตราจารย์พิเศษ, ราชบัณฑิต, **สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพ : บริษัท เกษมอนันต์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^{๒๒} แปลจากภาษาอังกฤษ – .เอื้อน เล่งเจริญ, ผศ., (ธรรมรักขิต). “โลกพระพุทธศาสนา”, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ม.ป.ป.), หน้า ๑.

^{๒๓} ตั้งอยู่ในชายแดนประเทศเนปาลกับเขตอำเภอเนกาการ์แห่งจังหวัดบัสติของอินเดียห่างจากเนกาการ์ ๒๒ ไมล์ (๓๕ กม.) และห่างจากพรมแดนเข้าไปเพียง ๖ ไมล์ (๙ กม. ครึ่ง). – สุริย์ มีผลกิจ, **พระพุทธประวัติ**, (กรุงเทพ : บริษัท คอนฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘.

^{๒๔} ตนแลเป็นที่พึ่งของตน หมายถึงตนเองเท่านั้นที่จะสามารถทำทุกสิ่งแล้วเข้าถึงสวรรค์หรือบรรลุมรรคผลได้ที่พึงๆ ได้โดยยากคือหรือหัดผลไม่มีใครอื่นจะทำให้ได้. – พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๖๐/๘๒.

^{๒๕} ดูรายละเอียดเพิ่มใน. โพธิกถาว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้ ณ คุ้งต้นโพธิ์ฤกษ์. – วิ. มหา.(ไทย) ๔/๑/๑-๓๔๓.

ด้วยพระองค์เองโดยชอบเพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบและโดยพระองค์เองที่ว่าตรัสรู้ ก็คือ ตรัสรู้ อริยสัจ ๔^{๒๖} (The Four Noble Truths) คือความจริงอันประเสริฐประกอบไปด้วย

ก) ทุกข์(suffering, anxiety, dissatisfaction)ความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางกายและทางใจทุกสรรพสัตว์ ทุกข์ได้แก่ปัญหาของชีวิตพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ก็เพื่อให้ทราบว่ามนุษย์ทุกคนมีทุกข์เหมือนกัน ทั้งทุกข์ขั้นพื้นฐาน และทุกข์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ทุกข์ขั้นพื้นฐานคือทุกข์ที่เกิดจากการเกิด การแก่ และการตาย ส่วนทุกข์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน คือทุกข์ที่เกิดจากการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ทุกข์ที่เกิดจากการประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ทุกข์ที่เกิดจากไม่ได้ตั้งใจปรารถนา รวมทั้งทุกข์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ อาทิความยากจน

ข) สมุทัย (origin of suffering)สมุทัย คือเหตุแห่งปัญหาพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่าทุกข์ทั้งหมดซึ่งเป็นปัญหา ของชีวิตล้วนมีเหตุให้เกิดเหตุคือ ตัณหา ได้แก่ความอยากได้อย่างมีเป็นต้น

ค) นิโรธ (cessation of suffering)นิโรธ คือ การแก้ปัญหาได้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เพื่อให้ทราบว่า ทุกข์คือปัญหาของชีวิต นิโรธ คือ ความดับทุกข์อย่างแท้จริงคือ ดับความกำหนัดอย่างสิ้นเชิงไม่ให้เกิดตา (ความอยาก) เหลืออยู่สละตัณหาปล่อยวางตัณหาข้ามพ้นจากตัณหาไม่มีเยื่อใยในตัณหาทั้งหมดสามารถแก้ไขได้ต้องแก้ไขตาม (มรรค ๘) ทางหรือวิธีแก้ ๘ ประการคือ มรรคแปดปฏิบัติ

ง) มรรค(path leading to the cessation of suffering)ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์อย่างแท้จริง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ได้แก่ ๑)ความเห็นชอบ, ๒) ความดำริชอบ, ๓) วาจาชอบ, ๔) การงานชอบ, ๕) เลี้ยงชีวิตชอบ, ๖) ความเพียรชอบ, ๗) ความระลึกรู้ชอบ, ๘) ความตั้งจิตมั่นชอบ

สาระของพระสัทธรรมตอนหนึ่งว่า“สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา”^{๒๗}ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้แจ้งเห็นจริงโดยพระองค์เองเป็นความจริงหรือสัจธรรมที่ทรงด้วยอาการที่ทรงเจริญสมณะภวณา ทำจิตให้สงบเป็นสมาธิจนได้บรรลุฌานทั้ง ๔ และญาณ ๓ ทรงตรัสรู้ ต่อนั้นก็ทรงเจริญญาณ อันเป็นองค์ปัญญาชั้นสูงทั้ง ๓ ประการ ยังองค์พระโพธิญาณให้เกิดขึ้นเป็นลำดับ ตามระยะกาลแห่งยามสามอันส่วนราตรีนั้นคือ ในปฐมยาม ทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสติญาณ สามารถระลึกชาติที่พระองค์ทรงบังเกิดมาแล้วทั้งสิ้นได้ มัชฌิมยาม ทรงบรรลุจุตูปปาตญาณ หรือ ทิพพจักขุ สามารถหยั่งรู้การเกิดตายตลอดจนการเวียนว่ายของสัตว์ทั้งหลายอันได้หมด ปจณิมยาม ทรงบรรลุอาสวักขยญาณ ทรงปรีชาสามารถทำอาสวกิเลสทั้งหลายให้หมดสิ้นไปด้วยพระปัญญา พิจารณาปัจจัยการแห่งปฏิจจสมุปบาท โดยอนุโลมและปฏิโลมก็ทรงบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในเวลาปัจจุบันสมัยรุ่งอรุณทิพย์ ทรงเบิกบานพระหฤทัยอย่างสูงสุดแห่งการตรัสรู้อย่างไม่เคยมีมาแต่ก่อนตลอดกาลและทรงเปล่งอุทานว่า

^{๒๖}บุคคลรู้จักอาหาร (ตัวอาหาร), อาหารสมุทัย (อาหารเกิดขึ้นได้อย่างไร), และอาหารนิโรธคามินีปฏิปทา (วิถีทางที่ความละอายเบื่อหน่ายแห่งอาการเกิดขึ้น) อย่างนี้ย่อมเชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ. – ดู.หัวข้ออริยสัจ. พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, พระพุทธศาสนาในอินเดีย พัฒนาการและสารัตถธรรม, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๖.

^{๒๗}ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุพระตถาคตเจ้าทรงแสดงเหตุและความดับไป แห่งธรรมเหล่านั้น. – ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน. - ที.ม.(ไทย) ๑๐/๗๘/๔๔.

“เรือนคืออัฐภาพที่เกิดในภพนั้นๆบ่อยๆเป็นของไม่เที่ยงเรามาแล้วแสวงหานายช่างคือต้นหาผู้สร้างเรือนจึงได้ท่องเที่ยวไปสิ้นกาลมีประมาณเท่านี้การเกิดบ่อยๆเป็นทุกข์ แะนายช่างผู้สร้างเรือนบัดนี้ เราพบท่านแล้ว”^{๒๘}

พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ในวันเพ็ญเดือน ๖ ปีระกา ก่อนพุทธศักราช ๔๕ นางสุชาดา^{๒๙} ได้นำข้าวมธุปายาสเพื่อไปบวงสรวงเทวดา ครั้นเห็นพระมหาบุรุษประทับที่โคนต้นไทรด้วยอาการสงบ นางคิดว่าเป็นเทวดา จึงถวายทอดข้าวมธุปายาสแล้วเสด็จไปริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตอนเย็นวันนั้น พระองค์ได้กลับมายังต้นโพธิ์ที่ประทับ พบคนหาบหน้ำชื้อโสถียะคนหาบหน้ำ^{๓๐} ได้ถวายหน้ำให้ พระองค์ปูลาด ณ ใต้ต้นโพธิ์ แล้วขึ้นประทับหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก และได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า “แม้เลือดในกายของเราจะเหือดแห้งไปเหลือแต่หนัง เอ็น กระดูก ก็ตาม ถ้ายังไม่พบธรรมวิเศษแล้วจะไม่ยอมหยุดความเพียรเป็นอันขาด”^{๓๑}

เมื่อทรงตั้งจิตอธิษฐานพระองค์ก็ทรงสำรวมจิตสงบแน่วแน่มุ่งเริ่มบำเพ็ญเพียรทางจิตในที่สุดทรงชนะความลึกลับพระทัย ทรงบรรลุความสำเร็จจิตก็พ้นจากกิเลสทั้งปวง พระองค์ก็ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยความดำริว่ายังมีความเกิด ความแก่ ความตาย เป็นธรรมดาอย่างมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มี ความเกิด ความแก่ ความตาย เป็นธรรมดา ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มี ความโศก ความเศร้าหมองเป็นธรรมดาอยู่แล้ว แล้วทำไมหนอ เราจึงไม่แสวงหานิพพานที่ไม่เกิดไม่ตาย เป็นธรรมปลดจากเครื่องร้อยรัดใจ ไม่มีธรรมอันยิ่งกว่า^{๓๒} ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้จนตรัสรู้สมาธิโพธิญาณคือดวงโพธิ์^{๓๓}

เมื่อพระพุทธองค์ทรงเอาชนะพญามารแล้วทรงเจริญสมาธิภาวนาทำจิตให้แน่วแน่มุ่งปราศจากอุปกิเลสทั้งปวงทรงบรรลุธรรมทั้ง๔บรรลุญาณเป็นดับปัญหาขั้นสูงทั้ง ๓ คือปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณหรือทิพพจักขุและอาสวักขยญาณความรู้เป็นเหตุให้สิ้นไปแห่งอาสวะเครื่องเศร้าหมองหมักหมมอยู่ในจิตสันดานครั้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุข^{๓๔} ทรงดำริว่าธรรมที่พระองค์ได้ทรงตรัสรู้เป็นธรรมที่สุขุมคัมภีรภาพลึกซึ้งยากที่ใครจะตรัสรู้ตามได้จึงทรงท้อพระทัยใน

^{๒๘} ชุ.เถร.(ไทย) ๒๖/๑๘๓/๓๖๓.

^{๒๙} นางสุชาดาถวายภัตตาหารคือข้าวมธุปายาสหรือข้าวสาลิชั้นดีผสมด้วยน้ำผึ้งชั้นเลิศพร้อมทั้งถาดทองคำ.

^{๓๐} ชื่อว่า ตปุสสะ และ ภัลลิกะ. ดูรายละเอียดเพิ่มใน. – วิ.ม.หา.(ไทย) ๔/๖/๔.

^{๓๑} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๑๘๔/๒๑๓.

^{๓๒} เสถียรพงษ์วรรณปก, ศ.(พิเศษ), ราชบัณฑิต, **สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ : บริษัท เกษมณันต์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^{๓๓} ต้นไม้ต้นนี้ พุทธศาสนิกเรียกว่า โพธิ์หรือโพ ในพฤกษศาสตร์เรียก *Ficus religiosa* L. ในวงศ์ Moraceae โพธิ์ต้นนี้ยังยืนต้น งอกงามอยู่ที่พุทธคยา เจ้าหญิงสังฆมิตตา ราชิดาของพระเจ้าอโศกจักรพรรดิ ทรงมีศรัทธาแยกเอาหน่อไปปลูกที่เมืองอนูราธปุระ เกาะลังกาสยามที่นครนั้นเป็นราชธานี บัดนี้ยังงอกงามจำเริญอยู่เชื่อกันว่าเป็นต้นไม้ที่มีอายุมากที่สุดในโลก. – เสถียร พันธ์รังษี, ศ.(พิเศษ), ราชบัณฑิต, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๓.

^{๓๔} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน. – วิ.ม.หา.(ไทย) ๔/๑/๑.

การสั่งสอนไวเนยสัตว์ ด้วยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณจึงทรงดำริหาผู้รับรองพระธรรมเทศนาและเปรียบอุปนิสัยมนุษย์ไว้ ๔ แบบเทียบด้วยดอกบัว ๔ เหล่าคือ^{๓๕}

๑) อุคฆฏิตัญญูได้แก่ผู้มีความฉลาดหลักแหลมพอยกหัวข้อธรรมขึ้นกล่าวก็สามารถเข้าใจได้ทันทีที่ผู้ที่มีปัญญาเฉียบแหลมอาจรู้ธรรมได้โดยฉับพลันเอ่ยแต่หัวข้อก็เข้าใจได้โดยตลอดเปรียบเสมือนดอกบัวพ่นน้ำและจะบานในวันนี้

๒) วิปจิตัญญูผู้มีปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง ต้องอธิบายขยายความจึงจะเข้าใจได้ผู้ที่มีปัญญปานกลางอาจรู้ธรรมได้เพื่อได้รับคำอธิบายขยายความเพียงเล็กน้อยเปรียบเสมือนดอกบัวที่กำลังพ่นน้ำและจะบานในวันพรุ่งนี้

๓) เนยยะได้แก่ผู้มีปัญญาระดับต่ำพอจะแนะนำได้ แต่ต้องอาศัยเวลาจึงจะเข้าใจได้ผู้มีปัญญาน้อย อาจรู้ธรรมได้โดยได้รับคำอธิบายชี้แจงอุปมาอุปมัยเปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ในน้ำที่จะบานในวันต่อ ๆ ไป

๔) ปทปรมะได้แก่ผู้ด้อยปัญญา สอนได้เฉพาะพยัญชนะหรือถ้อยคำแต่ไม่สามารถเข้าใจความหมายได้ผู้โง่เขลาไม่อาจรู้ธรรมได้เลยจะอธิบายอย่างไรชี้แจงอย่างไรก็ไม่อาจเข้าใจได้เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ในตม อาจเป็นอาหารของปลาและเต่าไม่มีโอกาสพ่นน้ำขึ้นมามานได้

๒.๒.๓ ธัมมจักกัปปวัตตสถานสถานที่แสดงธรรม^{๓๖}

ธรรมจักรกัปปวัตตสถาน คือสถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ธัมมจักรกัปปวัตตสูตร คือ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เรียกปัจจุบันเรียกว่าสารนาถ^{๓๗} พระพุทธศาสนาเรียกวันนี้ว่าอาสาฬหบูชา (Asalha Puja) เนื่องจากเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นเมื่อ ๔๕ ปี ก่อนพุทธศักราชวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ คือวันอาสาฬหปุรณมีดิถีหรือวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเมืองพาราณสีแคว้นมคธเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกเป็นปฐมเทศนาครั้งแรก (First sermon) คือธัมมจักกัปปวัตตสูตรแก้ปัญหาวัคคีย์ทำให้พราหมณ์โกณฑัญญะ ๑ ปัญจวัคคีย์เกิดความเลื่อมใสพระธรรมของพระพุทธเจ้า จนได้ดวงตาเห็นธรรม (ธรรมจักขุ) บรรลุเป็นพระอริยบุคคล แล้วทูลขออุปสมบทในพระธรรมวินัยของพระศาสดาด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา(พระพุทธเจ้าทรงอุปสมบทด้วยพระองค์เอง) พระอัญญาโกณฑัญญะจึงกลายเป็นพระสงฆ์องค์แรกด้วยที่ท่านสดับพระธรรมนั้นจึงบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลทำให้มีพระรัตนตรัย ครบองค์สามบริบูรณ์เป็นครั้งแรกในโลกคือมีทั้งพระพุทธเจ้าพระธรรมและพระสงฆ์

จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา ปรากฏในปฐมเทศนาที่ชื่อว่า ธรรมจักรกัปปวัตตสูตร คือ พระสูตรว่าด้วยการหมุนวงล้อ คือ พระธรรมที่ทรงแสดงว่าทางสายกลางทำให้เกิดดวงตาเห็นธรรม ทำให้เกิดดวงตาเห็นธรรม ทำให้เกิดปัญญา เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อการตรัสรู้ (คือ

^{๓๕} ดูเพิ่มเติมใน: วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, สังฆเวชนียสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๕.

^{๓๗} เพิ่งอ้าง.

รู้แจ้งแจ้ง) และเพื่อพระนิพพาน (สภาพที่ดับกิเลสและทุกข์ทั้งปวง)ความสงบระงับ ความรู้ยิ่ง การตรัสรู้ และนิพพานเป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา

เหตุนี้จึงทำให้วันนี้เรียกว่า วันพระธรรม หรือ วันพระธรรมจักร ได้แก่วันที่ล้อแห่งพระธรรมของพระพุทธเจ้าได้หมุนไปเป็นครั้งแรก และวันที่มีพระสงฆ์เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันสังเวชนียสถานแหล่งที่ ๒ พระพุทธองค์แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรกได้แก่อริยสัจ ๔ เรียกว่าปฐมเทศนา (First sermon) มีชื่อว่า ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (Dhammajak) เรียกสั้นๆ ว่าธรรมจักร ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงเรื่อง อริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโร มรรค ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้หลักธรรมในวันอาสาฬหบูชาพร้อมทั้งส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา^{๓๘} การแสดงปฐมเทศนาเกิดขึ้นตรงกับ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือนอาสาฬหะเดือน ๘ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระพุทธเจ้าเสด็จไปหาปัญจวัคคีย์ พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เรียกว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ขณะที่ทรงแสดงธรรมโกณฑัญญะ^{๓๙} ได้ธรรมจักกัปปวัตตนสูตรอุปสมบทในพระธรรมวินัยของสัมมสัมพุทธเจ้าเรียกการบวชครั้งนี้ว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา”^{๔๐} พระอัญญาโกณฑัญญะ จึงเป็นพระภิกษุรูปแรกในพุทธศาสนาทรงพิจารณาเห็นสมควรว่าควรจะไปประกาศศาสนา^{๔๑} พระองค์ทรงส่งเสริมพระสาวกให้ปฏิบัติทางสายกลางหรือ มัชฌิมาปฏิปทา เพื่อขจัดกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง แล้วให้ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความกรุณา โดยย่อ พระพุทธเจ้าทรงสอนประชาชนถึงวิธีที่จะมีความสุข ความเจริญ ทั้งทางโลกและทางธรรม ผู้ดำเนินตามคำสอนของพระองค์อาจเลือกวิถีชีวิตที่ตนสามารถปฏิบัติได้จนเป็นที่แพร่หลายมาโดยลำดับ

๒.๒.๔ ปรินิพุตสถาน ที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน^{๔๒} สังเวชนียสถานแหล่งที่ ๔

ปรินิพพานแปลว่าการดับรอบความปราศจากกิเลสที่ร้อยรัดคือการดับสนิท ดับด้วยไม่เหลือแห่งกิเลสและกองทุกข์ ที่ได้ต้นต้นสาละคู่ที่สาละวันอุทยาน เมืองกุสินาราสังเวชนียสถานแหล่งที่ ๔ ปรินิพพาน(The death of the Buddha) สาระสำคัญพระพุทธองค์ทรงเตือนสติ ไม่ให้ประมาทหรือความไม่ประมาท ก่อนจะเสด็จนิพพานทรงอุปสมบทแก่สุภัททะ^{๔๓} แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงตรัสปรทานโอวาทพระสงฆ์โอวาทนั้นเป็นพุทธดำรัสสอนเป็นครั้งสุดท้ายการเสด็จปรินิพพาน หลังจากพระพุทธเจ้าแสดงปัจฉิมโอวาทอย่างช้างมอง^{๔๔} ซึ่งวันนั้นตรงกับวันเพ็ญเดือนวิสาขะ(เดือน ๖)ยามสุดท้ายของวันนั้น ณ ป่าไม้สาละ(สาละวันอุทยาน) ของกษัตริย์มัลละ กรุงกุสินาราพระองค์ได้ประทับ

^{๓๘}ที่.ม.(ไทย) ๑๐/๘๖/๔๖.

^{๓๙}คือ ปัญจวัคคีย์ หนึ่งในผู้อุปฐากพระพุทธเจ้าและเป็นหนึ่งในจำนวนพราหมณ์ ๑๐๘ คนที่รับเชิญให้มาตั้งพระนามโอรสของเจ้าชายสุทโธทนะแห่งเมืองกบิลพัสดุ์.

^{๔๐}หมายถึง พระพุทธเจ้าทรงบรรพชาอุปสมบทโดยพระองค์เองเหตุเพราะว่าท่าน โกณฑัญญะ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตรเห็นธรรม.

^{๔๑}พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลก.-ที่.ม.(ไทย) ๑๐/๘๗/๔๗.

^{๔๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๕.

^{๔๓}สุภัททะ ชื่อว่า สักขิสาวก แปลว่า พระสาวกที่ทันเห็นองค์พระพุทธเจ้า.-ที่.ม.(ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๔๔}ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน - ที่.ม.(ไทย) ๑๐/๑๘๖/๑๓๒.

ใต้ต้นสาละคู่ หลังจากตรัสโอวาทให้แก่พระอริยสงฆ์แล้ว พระองค์มิได้ตรัสอะไรอีกแล้วเสด็จ
ปรีณิพพาน ด้วยพระอาการสงบ ซึ่งเป็นที่น่าอัศจรรย์นักที่วันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรีณิพพานของ
พระพุทธเจ้าตรงกัน คือ วันเพ็ญเดือน ๖ “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนท่านทั้งหลาย สังฆาร
ทั้งหลายมีความเสื่อม ความสิ้นไปเป็นธรรมดาท่านทั้งหลายจงบำเพ็ญไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา
ให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด”^{๔๕} และ “ดูก่อนอานนตธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงและบัญญัติ
แล้ว แก่เธอทั้งหลายธรรมและวินัยนั้นแล จัดเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย โดยกาลที่เราล่วงลับไป
แล้ว”^{๔๖}

ความไม่ประมาท คือการมีสติระลึกได้อยู่เสมอทั้ง ขณะทำขณะพูด และขณะคิด สติคือการ
ระลึกได้ ในภาคปฏิบัติเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน หมายถึง การระลึกรู้ทันการเคลื่อนไหว ของ
อริยาบท ๔ คือ เดิน ยืน นั่ง นอน การฝึกให้เกิดสติทำได้โดยตั้งสติกำหนดการเคลื่อนไหวของอริยาบท
กล่าวคือ ระลึกทันทั้งในขณะ ยืน เดิน นั่ง และนอน รวมทั้งระลึกรู้ทันในขณะพูดคิดและขณะทำงาน
ต่างๆ เมื่อทำได้อย่างนี้ก็เชื่อว่าจะมีความไม่ประมาทการทำงานจะสำเร็จได้ก็ด้วยความไม่ประมาท
ผู้กระทำย่อมต้องมีสติระลึกอยู่ว่าตนเองเป็นใครมีหน้าที่อะไรและกำลังทำอะไร หากมีสติระลึกได้
ย่อมไม่ผิดพลาดถือว่าไม่ประมาทแท้

อนุปาติเสสนิพพานการดับกิเลสพร้อมทั้งเบญจขันธ์อนุปาติเสสนิพพานคู่กับสอุปาทิเสสนิ
พพานแปลว่าดับกิเลสแต่ยังดำรงชีวิตอยู่เช่น การตรัสรู้ปรีณิพพานนิยมใช้หมายถึง การดับขันธ์ของ
พระพุทธเจ้าเท่านั้น ส่วนของพระอรหันตสาวกที่เหลือนิยมใช้นิพพานเพื่อเป็นการยกย่องพระพุทธเจ้า
ปรีณิพพานสำหรับพระพุทธเจ้านิยมเพิ่มคำว่า “เสด็จดับขันธ์” หรือ “เสด็จดับขันธ์” ไว้หน้าด้วยเช่น
ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรีณิพพานที่สาละวันนันทอุทยานเมืองกุสินารา

๒.๓ ศาสนพิธีและวิธีปฏิบัติ

เรื่องศาสนพิธีพระพุทธศาสนามีพิธีกรรมทางศาสนาจำแนกได้เป็น ๒ ประเภท^{๔๗} พิธีกรรม
ที่พระพุทธบัญญัติ หมายถึงพิธีกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นแบบแผนที่แน่นอนสำหรับ
พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์ใช้เป็นหลักปฏิบัติ เช่น พิธีบรรพชา พิธี
ระบอบอิทธิกรรม อย่างหนึ่ง

พิธีกรรมกฐินพิธีกรรมที่พัฒนาขึ้นในท้องถิ่นของผู้นับถือพระพุทธศาสนา เช่น พิธีเกี่ยวกับ
ผู้ตาย พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีทำบุญวันเกิด พิธีเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเรื่องศาสน
สถาน พระพุทธศาสนาที่มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อุโบสถ วิหาร สลุป และ
สถานที่สำหรับพำนักอาศัยของพระสงฆ์ เรียกว่า วัด อารามอีกอย่างหนึ่ง

แบบอย่างแบบแผนที่พึงปฏิบัติทางศาสนาเรียกว่าศาสนพิธี พิธีทางศาสนานี้ เป็นกิจกรรม
ที่จะต้อง มีขั้นตอนมีความพร้อมมีความสมบูรณ์ และมีความพร้อมเพรียงกันในการประกอบพิธีเป็น

^{๔๕}สังเวชนียธรรม ธรรมแห่งความสังเวช. - ที.ม.(ไทย)๑๐/๑๘๕/๑๓๑.

^{๔๖}ปัจฉิมวาจาของพระตถาคต. ดูรายละเอียดเพิ่มใน. - เล่มเดียวกัน.

^{๔๗}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาคร ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพ :
ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๓.

เรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ (Sacred)^{๔๘} เหตุที่มีศาสนพิธีในพระพุทธศาสนา ก็เนื่องจากหลักการของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงวางไว้ตั้งแต่ปีที่ตรัสรู้ เพื่อให้เหล่าพุทธสาวกได้นำเอาเป็นหลักในการประกาศพระศาสนาเรียกว่าโอวาทปาติโมกข์^{๔๙} พระพุทธองค์ทรงวางหลักทั่วไปเป็นหลักเกณฑ์ไว้ ๓ ประการคือ พระพุทธศาสนานี้คือ (๑) สอนไม่ให้ความชั่วทั้งปวง (๒) สอนให้บำเพ็ญความดีให้ถึงพร้อม (๓) สอนให้ชำระจิตใจของตนให้ผ่องใสปราศจากเครื่องเศร้าหมอง

หลักการทั้ง ๓ พุทธบริษัทจะต้องพยายามลดละและเลิก ความประพฤติชั่วทุกอย่างเต็มความสามารถและจะต้องพยายามสร้างคุณงามความดีสำหรับตนให้มีพร้อมเท่าที่จะสามารถสร้างได้ ขณะเดียวกันก็พยายามชำระจิตใจของตนเองให้สะอาดผ่องแผ้วอยู่ตลอดเวลา การพยายามทำตามหลักคำสอน ๓ ประการเป็นการพยายามทำดี เรียกว่า การทำบุญ และการทำบุญนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีการกระทำไว้ ๓ ประการ เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุคือการให้ทานการรักษาศีลการเจริญภาวนาอบรมจิตใจให้ผ่องใสปราศจากเครื่องเศร้าหมอง

บุญกิริยาวัตถุนี้ คือเมื่อมีผู้นับถือศาสนามากขึ้นตามลำดับ จึงได้เป็นแนวทางให้ศาสนิกชนได้ประพฤติปฏิบัติและเป็นต้นเหตุให้เกิดศาสนพิธีขึ้นตามมาโดยลำดับเกิดพิธีกรรมขึ้นมากมายหลายประการ เมื่อพิธีกรรมใดเป็นที่นิยมและรับรองกัน ก็จะถือปฏิบัติสืบต่อมาจนกลายเป็นประเพณี พิธีกรรมกลายเป็นศาสนพิธีขึ้น ฉะนั้นศาสนพิธีจึงมีมากมายเมื่อแยกเป็นหมวดแล้ว ก็สังเคราะห์รวมได้เป็น ๔ หมวด คือ

ก. หมวดกุศลพิธี ว่าด้วยการบำเพ็ญบุญกุศล คือ (๑) แสดงตนเป็นพุทธมามกะ (๒) พิธีเวียนเทียนวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (๓) พิธีรักษาอุโบสถศีล

ข. หมวดบุญพิธี ว่าด้วยพิธีทำบุญ คือ (๑) ทำบุญงานอวมงคล (๒) ทำบุญงานมงคล

ค. หมวดทานพิธี ว่าด้วยการถวายทาน คือ (๑) พิธีถวายไทยธรรม

ง. หมวดปกิณกะ ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ด คือ (๑) พิธีแสดงความเคารพ (๒) พิธีประเคนของพระ(๓)พิธีอาราธนาศีล เป็นต้น

ศาสนพิธี^{๕๐} จึงเป็นสื่ออยู่ได้สื่ออธิบายศาสนธรรมที่เป็นสาระของศาสนา พิธีการใช้นิยามพิธีกรรมเป็นวิธีที่จะสร้างความเชื่อความศรัทธาความเลื่อมใสให้ศึกษาศาสนธรรมได้เข้าใจแจ่มแจ้งแล้วนำไปปฏิบัติตามจนเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

^{๔๘}ดูรายละเอียดเพิ่มใน - สุริยา รัตนกุล, (คุณหญิง) ศ.ดร., **พิธีกรรมในศาสนา**, (นนทบุรี : บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๔๙}โอวาทปาติโมกข์ ซึ่งประกอบด้วยคาถา ๓ คาถา มี ขนติ ปรมัตถ์ ติตติกา เป็นต้น ที่พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ทรงแสดงเอง. - ทิม.(ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

อนึ่งโอวาทปาติโมกข์นี้มีทั้งหมด ๑๓ หัวข้อสรุปได้ ๔ ประเด็น คือ, ๑. กล่าวถึงอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา คือพระนิพพาน, ๒. กล่าวถึงหลักการทั่วไป คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวงทำให้พร้อมและทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว, ๓. กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้เผยแผ่ศาสนา คือ จะต้องมีความเป็นอยู่เรียบง่าย ไม่เห็นแก่กิน อยู่ในสถานะสงบ สันติ ผีภิตอยู่เสมอ, ๔. กล่าวถึงเทคนิควิธีการเผยแผ่ศาสนา คือ ไม่ว่าร้ายผู้อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ใช้สันติวิธีในการเผยแผ่รู้จักประสานประโยชน์. -ดูเพิ่มใน. เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ศ.(พิเศษ), **ราชบัณฑิต, สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพ : บริษัท เกษมมณันต์ พรินตติ้ง จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๔๘.

^{๕๐}ดูหัวข้อเรื่องคุณธรรมและหลักธรรมใน. แต่ ชกย., **หลักธรรมที่เติมคุณค่าให้ชีวิต, แปลโดยยรรยง อยู่เต็มทรัพย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพ : หจก. เบสท์ กราฟฟิค เพรส, ๒๕๕๓).

แต่การประกอบพิธีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาปัจจุบันผู้วิจัยในฐานะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสไปร่วมงานมงคลและอวมงคลหลายครั้งและเกิดความรู้สึกอึดอัดกับพิธีกรหรือโฆษกทนายผู้นำประกอบพิธีการอยู่เสมอที่พิธีกรชอบเรียงลำดับคำกล่าวในการเริ่มพิธีการผิดถูกบ่อยครั้งใช้เวลายืดเยื้อไม่กระชับซึ่งอาจจะเป็นเพราะผู้ทำหน้าที่พิธีกรมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน หรือด้วยเหตุไร หากผู้นำขาดความเข้าใจย่อมส่งผลทำให้เกิดความเข้าใจผิดในวงกว้างและอาจเป็นก่อปัญหาได้

๒.๓.๑ เครื่องบูชา

การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนพิธีสิ่งที่ต้องจัดให้มีโดยจะขาดเสียมิได้เลยคือโต๊ะหมู่และเครื่องบูชา ที่จัดวางไว้บนโต๊ะหมู่ เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงสิ่งที่เป็นสาระของการบูชา ซึ่งประกอบด้วยสัญลักษณ์ที่ใช้แทนอยู่ คือ

- ๑) พระพุทธรูปหมายถึงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนพระพุทธเจ้า
- ๒) เทียนหมายถึงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนพระธรรมคือคำสอนและพระธรรมวินัยคือคำสั่งของพระพุทธเจ้า หรือ คำสั่งสอนพระวินัยคำสั่งพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์
- ๓) รูป สัญลักษณ์ที่ใช้แทนพระคุณของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่าพระพุทธคุณทั้ง ๓ ประการ ได้แก่ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ อย่างน้อยต้องจัดรูป ๓ ดอกปักลงไปในกระถางรูปที่ตั้งวางอยู่ตรงกลางระหว่างเชิงเทียน

๒.๓.๒ ดอกไม้พร้อมแจกัน

สัญลักษณ์ที่ใช้แทนพระอริยสงฆ์

๒.๓.๓ การเจริญพระพุทธมนต์

ตามแต่สถานที่ที่ไปถึงกับทั้งเจริญจิตภาวนา ตามหลักธรรมะมีการไหว้พระ เจริญพระพุทธมนต์ เติมน้ำสังฆทาน น้อมสมาธิ ของพระพุทธรูปบูชาตามแต่ความเหมาะสมของแต่ละบุคคลและหมู่คณะ

๒.๓.๔ เรื่องเบ็ดเตล็ดที่ควรทราบ^{๕๑}

- ๑) การจัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยจุดเทียนคู่เดียวที่อยู่ชิดกระถางรูป ซ้ายไปขวาจุดรูปเรียงจากซ้ายไปขวาของผู้จุด
- ๒) การกรวดน้ำเทน้ำจากเต้าน้ำ ลงภาชนะที่รอง เมื่อพระสงฆ์เริ่มว่า ยะถา วาริวะหาและเทน้ำให้หมดเป็นสายเดียวไม่ให้ขาดสายเมื่อพระสงฆ์รูปที่ ๒ รับ สัพพัตติโยชนะเทน้ำไม่ให้ใช้นิ้วรองรับน้ำ
- ๓) เรื่องการกราบ
การกราบพระพุทธรูป และพระสงฆ์กราบ ๓ ครั้งแบบเบญจางค์ประดิษฐ์, กราบศพกราบ ๑ ครั้งไม่แบมือ, กราบศพภุคฤหัสถ์ กราบ ๑ ครั้ง ไม่แบมือ, กราบพระมหากษัตริย์ หมอบกราบ ๑ ครั้ง แบมือ

^{๕๑} ดูเพิ่มใน - กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา, คู่มือพิธีกรและการปฏิบัติพิธีทางพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.)), ๒๕๔๗).

๔) การปูอาสนะพระสงฆ์ปูทับจากผู้ใหญ่ไปหาผู้น้อยไม่ปูอาสนะพระสงฆ์ให้ติดเป็นพื้นเดียวกับที่สตรีนั่ง

๒.๔ การเตรียมตัวไปแสวงบุญที่ประเทศอินเดีย^{๕๒}

การไปอินเดียถือว่าเป็นการเดินทางจาริกแสวงบุญตามที่เคยไปครั้งที่พระพุทธรองค์ยังมีพระชนม์อยู่ ฐานะชาวพุทธที่มีศรัทธาและสามารถเดินทางได้ ควรสักการะและบูชาคุณพระพุทธรเจ้าให้เห็นสถานที่ที่พระพุทธรองค์ได้ทรงเคยประทับอยู่เมื่อสิ้นพระองค์ไปแล้ว ชาวพุทธบริษัทก็สามารถระลึกนึกถึงพระองค์ได้ใน สังฆเวณียสถาน ด้วยการเตรียมการดังนี้

๒.๔.๑ เตรียมความพร้อมทางกายและใจ

การเดินทางไปแสวงบุญโดยปกติใช้เวลาประมาณ ๑๐ ถึง ๑๔ วัน เดินทางโดยเครื่องบินจากกรุงเทพฯ ไปลงที่กัลกัตตา และนั่งรถบัสไปยังสังฆเวณียสถานทั้ง ๔ แห่งในอินเดียและเนปาลซึ่งเวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ การเตรียมสุขภาพให้พร้อมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ผู้ที่มีโรคประจำตัวควรหารือแพทย์ว่า จะสามารถเดินทางไกลได้หรือไม่ หรือหากเดินทางได้ ก็ควรเตรียมยาประจำตัวและสมุดสุขภาพเป็นภาษาอังกฤษไปด้วย เมื่อกรณีฉุกเฉิน จะได้มีข้อมูลสุขภาพที่ถูกต้อง การเตรียมกายเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งต้องตระหนักว่าผู้เดินทางต้องสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในระดับหนึ่ง หากเป็นผู้สูงอายุถึงแม้จะมีคนดูแลแต่ก็ต้องสามารถดูแลตัวเองได้ รวมทั้งสุขภาพจิตที่พร้อมที่ต้องใช้ในระหว่างการเดินทาง เพื่อรักษาความสะอาด รวมทั้งเสื้อผ้าที่เหมาะสมสำหรับการเดินทางด้วย ทั้งนี้ช่วงฤดูการจาริกแสวงบุญจะอยู่ในช่วงอากาศหนาว จึงต้องเตรียมเสื้อผ้าและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อม

๒.๔.๒ เตรียมข้อมูล

เมื่อตัดสินใจจะไปเดินทางไปจาริกแสวงบุญและได้เตรียมตัวเตรียมกายและใจแล้ว สิ่งที่ต้องทำก็คือหาข้อมูลของการเดินทาง ข้อมูลบริษัทที่จะใช้บริการ^{๕๓} สังฆเวณียสถานที่คนนิยมไปเริ่มต้นการแสวงบุญอยู่ที่มหาเจดีย์พุทธคยา ซึ่งเป็นที่ตั้งของต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระพุทธรเจ้าตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และมีวัดไทยแห่งแรกในต่างประเทศคือวัดไทยพุทธคยาซึ่งผู้เดินทางจาริกแสวงบุญไปพักที่วัดนี้ พุทธคยาซึ่งอยู่ในเขตอาณาของสถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองกัลกัตตาส่วนของสาธารณสถานที่พักที่ปูมเทศนาและกุสินารา สถานที่ปรินิพพาน อยู่ในรัฐอุตตรประเทศซึ่งอยู่ในเขตอาณาของสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลีดังนั้นหากผู้เดินทางจาริกแสวงบุญต้องการติดต่อหน่วยงานได้ที่เมืองกัลกัตตา และ กรุงนิวเดลีได้

ก. สำหรับการเดินทางเดี่ยว^{๕๔}

^{๕๒} คำแนะนำนี้เป็นคำแนะนำเบื้องต้นและไม่เป็นทางการ.

^{๕๓} แนะนำให้ใช้บริการโพธิทัวร์. – ผู้วิจัย.

^{๕๔} สำหรับพระภิกษุ – สามเณร ให้ปฏิบัติตามขั้นตอนตามศูนย์ควบคุมการไปต่างประเทศสำหรับพระภิกษุสามเณร (ศ.ต.ภ.). – **สัมภาษณ์.** สมเด็จพระธีรญาณมุนี, (สมชาย วรชาโย), เจ้าคณะภาค ๑-๒-๓-๑๒ และ ๑๓ (ธรรมยุต), คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช, กรรมการมหาเถรสมาคมและรองแม่กองธรรมสนามหลวง, ประธานกรรมการอำนวยการวัดพุทธคยาประเทศสหรัฐอเมริกา, ผู้อุปถัมภ์โครงการเพชรยอดมงกุฏ, ประธาน

มีปัญหาเรื่องทุนเรื่องทุนในการเดินทาง ไม่มีหน่วยงานรัฐมาสนับสนุนในการเดินทาง ต้องใช้จ่ายด้วยปัจจัยส่วนตัว มีปัญหาเรื่องสุขภาพและอาหาร โดยเฉพาะการไม่คุ้นเคยกับสภาพอากาศ และอาหารท้องถิ่นในประเทศอินเดียมีปัญหาเรื่องการคมนาคมในประเทศอินเดีย ที่ต้องเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งใช้เวลานานและเดินทางไกล ปัญหาเรื่องห้องน้ำห้องสุขา ซึ่งมีบริการไม่เพียงพอและไม่สะดวกอย่างมากในการเดินทาง มีปัญหาเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยเฉพาะภัยก่อการร้ายในเขตพุทธสถาน มีปัญหาเรื่องการทำ เอกสารเข้าประเทศ(visa) ที่จะไปประเทศอินเดีย มีความล่าช้า

ข. สำหรับการเดินทางเป็นหมู่คณะ

๑) ให้นำเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับการเดินทางโดยรถยนต์และที่ใส่สบายเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรมเสื้อผ้าสำหรับอากาศหนาว

๒) ยานำของมีค่าติดตัวไป

๓) เตรียมยารักษาโรคประจำตัวและของใช้ส่วนตัว

๔) เตรียมนาฬิกาปลุกส่วนตัวไปด้วยเพราะส่วนใหญ่ต้องเดินทางเช้า

๕) เตรียมเงินไปให้เหมาะสมและพอดีกับการเดินทาง ๑๐ วันรวมทั้งสำหรับการทำบุญตามวัดซึ่งหากเป็นวัดไทย สามารถทำบุญด้วยเงินไทยหรือเงินเหรียญสหรัฐได้ นอกนั้นเป็นเงินรูปีอินเดีย มือถือควรขอใช้บริการโทรระหว่างประเทศ

๖) หนังสือเดินทางควรเก็บรักษาให้ดีและถ่ายเอกสารทำสำเนาไว้

๒.๔.๓ สรุปสาระการเดินทาง(อินเดีย/เนปาล)

๑) ความไม่สะอาดของสถานที่และสิ่งของในระหว่างการเดินทาง จึงควรเตรียมสุขภัณฑ์ทำความสะอาดส่วนตัวไปด้วย

๒) การดื่มน้ำควรซื้อที่เป็นขวดที่มีมาตรฐานหรือที่เป็นกระป๋องเท่านั้นอาหารควรเป็นอาหารที่ทัวร์แนะนำคนขายของข้างทางที่ให้ซื้อของควรต่อรองราคาเท่าที่จะทำได้อย่าออกนอกกลุ่มหรือเส้นทางโดยลำพัง

๓) การเดินทางไปตามสังเวชนียสถานเป็นการเดินทางที่ยาวนานระหว่างจุดหมาย และระหว่างทางก็มักจะไม่มีจุดจอดรถที่เหมาะสมมากนัก ยกเว้นวัดไทย ห้องน้ำอาจไม่สะอาดเท่าที่ควร ผู้เดินทางจึงควรทำใจและเตรียมพร้อมสำหรับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

๔) ทุกการเดินทางระหว่างวันการพักในวัดไทย ควรรักษาภิยา มารยาทและสำรวม เพราะอยู่ในเขตวัด และรักษาความสะอาดให้กับสถานที่ทุกครั้งในกรณีที่เกิดไม่สบาย ให้แจ้งหัวหน้าทัวร์หรือพระธรรมทูตและในวัดไทยเช่นวัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์มีคลินิกรักษาพยาบาลซึ่งสามารถรักษาโรคทั่วไปได้กรณีหนังสือเดินทางหายต้องติดต่อสถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองกัลกัตตา ในช่วงขากลับจากแสวงบุญ ให้ออกเอกสารเดินทางกลับประเทศจึงจะสามารถเดินทางกลับได้

กรรมการบริหารสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต), กรรมการบริหารมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

บทที่ ๓

การจาริกแสวงบุญในศาสนาอิสลาม

๓.๑ ความเป็นมาของการประกอบพิธีฮัจญ์^๑

การจาริกแสวงบุญในศาสนาอิสลามหรือเรียกว่า การประกอบพิธีฮัจญ์คำว่า ฮัจญ์ (Hajj) หมายถึงการมุ่งไปสู่อัลกะอ์บะฮ์ เพื่อปฏิบัติศาสนกิจในเดือนซุลฮิจญะฮ์ คือเดือนที่ ๑๒ ตามปฏิทินอิสลาม^๒ การเดินทางไปเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา คือ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ที่นครมักกะฮ์^๓ และที่ต่าง ๆ และเป็นหลักปฏิบัติหนึ่งที่สำคัญที่สุดของศาสนาอิสลาม

ซึ่งในศาสนาไม่ว่าการดำเนินชีวิต อยู่ ๒ ประการประกอบด้วยหลักศรัทธา^๔ และหลักการปฏิบัติ^๕ ในศาสนาอิสลาม คือ (๑) การปฏิญาณตน (๒) การนมาซหรือ ละหมาด (๓) การจ่ายซะกาต (๔) การถือศีลอดและ (๕) การประกอบพิธีฮัจญ์เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติ เป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาต่ออัลลอฮ์หรือพระผู้เป็นเจ้าตามคติของศาสนาอิสลาม (Islamism)

เพราะการศรัทธาเป็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นในจิตใจ ยากที่จะรู้ได้ ดังนั้น การปฏิบัติจึงเป็นเครื่องบ่งบอกว่าศรัทธาว่า มั่นคง หนักแน่น อยู่หรือไม่ ถ้าไม่มีการปฏิบัติ ก็ไม่มีหลักฐานที่แสดงถึงความศรัทธาและนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตาม

การประกอบพิธีฮัจญ์สามารถแบ่งได้ออกเป็น ๓ ลักษณะคือ เป็นรายบุคคล เป็นส่วนรวม และเป็นความสมัครใจ การปฏิบัติตามหลักการทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นการปฏิบัติภารกิจต่อพระผู้เป็นเจ้าและต่อเพื่อนมนุษย์ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์เอง มิใช่เพื่อประโยชน์ของอัลลอฮ์ เพราะอัลลอฮ์มีความพร้อมบริบูรณ์ มีความเพียงพออยู่ในพระองค์เอง จึงไม่ต้องการสิ่งใดจากมนุษย์

^๑ดูรายละเอียดเพิ่มใน ตอนที่ ๑ “แง่มุมของอิสลามในเรื่องชีวิต”, ครุฑีตะหะหมัด, อิสลาม ความหมายและคำสอน, แปลโดย จรัญ มะลูลีม, รศ.ดร., (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อิสลามมิกอะเคเดมี, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ – ไทย, (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๑.

^๓เขียนตามการออกเสียงที่ถูกต้องในภาษาอาหรับว่า “มักกะฮ์ (Maggah หรือ Macca)”แม้ว่าคนส่วนใหญ่จะเรียกว่าเมกะ.

^๔ดูเพิ่มใน. หลักศรัทธาในอิสลามมี ๖ ประการด้วยกัน ๑. ศรัทธาในพระเจ้า (อัลลอฮ์) , ๒. ศรัทธาในบรรดาทูตของอัลลอฮ์ หรือทูต, ๓. ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ของอัลลอฮ์, ๔. ศรัทธาในบรรดาศาสนพิธีหรือวัน (ศาสนาหรือวัน) แปลว่า ผู้ประกาศหรือว่าแจ้งข่าว, ๕. ศรัทธาในวันตัดสินและการเกิดใหม่ในโลก, ๖. ศรัทธาในกฎกำหนดสภาวะ แห่งธรรมชาติ แห่งชีวิต. - บรรจง บินกาซัน, อิสลามสำหรับผู้เริ่มสนใจอิสลาม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : ออฟเซต เพรส, ๒๕๔๔), หน้า ๓๒.

^๕ในเรื่องหลักการปฏิบัติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากมุสลิมฝ่าฝืนคำสอนทางศาสนาทั้งในเรื่องการปฏิบัติต่อพระผู้เป็นเจ้าและต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันแล้วจะได้รับการตอบแทนโดยถูกต้องอย่างแน่นอน. – อ่างใน. พวงแก้ว พลเยี่ยม. ศึกษาเปรียบเทียบการสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้ากับท่านศาสดามุฮัมมัด, วิทยาลัยพนันท์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕), หน้า. ๑๖๑.

การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์เป็นหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามที่กำหนดให้ศาสนิกชนที่มีความพร้อมเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ ประเทศ ซาอุดีอาระเบียให้ได้ครั้งหนึ่งในชีวิตการประกอบพิธีฮัจญ์เป็นหลักการที่ต้องฝึกฝน ทดสอบความอดทนเสียสละทั้งในด้านทรัพย์สินและความสะดวกสบายโดยผู้ปฏิบัติต้องมีความสำรวมตน หนักแน่น อดทน และสิ่งที่ทุกคนจะได้รับคือ การขัดเกลาจิตใจตนเองยกระดับจิตใจของตนเองให้สูงขึ้น เพิ่มพูนความศรัทธาในศาสนามากยิ่งขึ้นผู้ที่ไปประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้วต้องปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนาและเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้ตั้งในบทอัลกุรอานว่า

“แท้จริง ศาสนา ณ อัลลอฮ์คืออิสลาม และบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์มิได้ขัดแย้งกันนอกจากภายหลังที่ความรู้มาปรากฏแก่พวกเขาเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากความอิจฉาริษยาระหว่างพวกเขาเอง และผู้ใดปฏิเสธต่อบรรดาโองการของอัลลอฮ์แล้วไซ้ แน่อนอัลลอฮ์ทรงเป็นผู้ทรงรวดเร็วในการชำระ”^๖

และ“บุคคลใดตั้งใจแน่วที่จะประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องละเว้นจากการกล่าวคำหยาบคายหรือคำด่าว่าหรือ ทะเลาะวิวาทกันระหว่างการประกอบพิธีฮัจญ์”^๗

การประกอบพิธีฮัจญ์ (Hajj) เป็นหลักปฏิบัติ ศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นข้อกำหนดสำหรับผู้ที่มีความพร้อม ด้านร่างกาย กำลังทรัพย์ และเส้นทางเดินทางมีความปลอดภัย สามารถเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่นครมักกะฮ์ได้การประกอบพิธีฮัจญ์ฮัจญ์ ภาษาไทยหมายถึงพิธีที่ทำในเดือนซุลฮิจญะฮ์^๘ของแต่ละปีหากเดินทางไปในเวลาที่มีไช้ฤดูกาลฮัจญ์จะเรียกศาสนกิจนี้ว่าอุมเราะฮ์ กำหนดการประกอบพิธีฮัจญ์นั้นมีระยะเวลากำหนดช่วงเดือนที่เฝ้าตามปฏิทินอิสลามการบำเพ็ญฮัจญ์คือการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่นครมักกะฮ์ประเทศซาอุดีอาระเบีย

การทำฮัจญ์เริ่มต้นขึ้นเมื่ออัลลอฮ์ ได้บัญชาให้ศาสดาอิบรอฮีมและศาสดาอิสมาอิล ลูกชายร่วมกันสร้าง บัยตุลลอฮ์^๙ (Black Stone)^{๑๐} หรือหินดำในภาษาอาหรับเรียกหินดำที่ อาคารอัลกะอ์บะฮ์ว่า อัลหะญะรุลอัซวัต ซึ่งมาจากคำภาษาอาหรับ ๒ คำคือ อัลหะญะรฺ ซึ่งแปลว่า หิน และอัลอัซวะดฺ ซึ่งแปลว่า ดำ หินดำนี้บรรจุอยู่ที่มุมอาคารอัลกะอ์บะฮ์ด้านตะวันออกเฉียงใต้ สูงจากฐานราว ๕ ฟุต มีสีฐานเป็นรูปไข่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๗ นิ้ว ประกอบด้วยหินขนาดเล็ก

^๖ อาลีอิมรอน : ๑๙(อัลกุรอาน)

^๗ ๒ : ๑๙๗(อัลกุรอาน)

^๘ ศาสนาอิสลามมีภาคปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม (อركانุลอิสลาม) ๕ ประการ ซึ่งมุสลิมจะต้องปฏิบัติตามเหมือนกันทุกคนคือ ๑. กาลิมะชาฮาดะห์ (คำปฏิญาณตน) ๒. อัสซอลาห์ (การนมัสการ) ๓. อัสซากาห์ (การบริจาคทาน) ๔. อัสโซม (การถือศีลอด) ๕. อัล - ฮัจญ์ (การประกอบพิธีฮัจญ์) - สมัย อนุমানราชธน, อัล อิสลาม, (กรุงเทพ : กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๓.

^๙ ดูเดือนตามปฏิทินของศาสนาอิสลามเพิ่มในภาคผนวก.

^{๑๐} ดูภาพประกอบในภาคผนวก. รูปที่ ๖.

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒), หน้า. ๑๐๑ - ๑๐๒.

ประมาณ ๑๒ ก้อนเหมือนเคยเป็นก้อนเดียวกันมาก่อนแล้วแตกออกจากกันโดยมีซีเมนต์ยึดรวมไว้บ้าง ๆ และหุ้มไว้ด้วยกรอบเงินอีกทีหนึ่ง

สร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับการเคารพบูชาอัลลอฮ์เมื่อสร้างเสร็จ พระองค์ก็ทรงบัญชาให้ศาสดาอิบรอฮีม เรียกร้องให้มนุษย์ชาติมาร่วมกันแสดงความจงรักภักดีเดือนสุดท้ายของปฏิทินอิสลามศาสนิกชนทุกชาติทั่วโลก^{๑๒} (Muslim Ummah) จะเดินทางไปร่วมกันแสดงความเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ที่บ้านของพระองค์^{๑๓} การประกอบพิธีทำฮัจญ์ คือการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่นครมักกะฮ์ตามวันเวลาสถานที่ ที่ทางศาสนาอิสลามกำหนดไว้ซึ่งศาสนกิจข้อนี้เป็นหน้าที่สำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิงที่มีความสามารถทางด้านร่างกาย ทรัพย์สิน และมีความพร้อมสำหรับการเดินทางที่จะต้องไปปฏิบัติช่วงฮัจญ์ ชาวอิสลามทั่วโลกจะเดินทางเข้าสู่อาระเบียและการทำฮัจญ์เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่เก่าแก่วิธีการที่ใช้ในการประกอบพิธีคือพิธีฮัจญ์และอุมเราะห์พิธีฮัจญ์

พิธีฮัจญ์ทำได้เฉพาะในช่วงเวลาที่กำหนด ซึ่งมี ๗ วันคือ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ จนถึงวันที่ ๘ เดือนซุลฮิจยะห์ส่วนพิธี อุมเราะห์ ทำได้ตลอดทั้งปีแต่ถ้าหากทำอุมเราะห์ในช่วงเวลาของฮัจญ์ ต้องเสียดัม (ค่าทดแทน) การทำฮัจญ์อย่างเดียวเรียกว่า อิฟร้อดคือเมื่อผู้แสวงบุญเดินทางเข้าสู่มักกะฮ์เพื่อญาวาฟุกุมคือการญาวาฟ (เดินเวียนรอบ Black Stone) หลังจากนั้นต้องครองอิหฺรอมต่อไปจนถึงวันทำพิธีฮัจญ์ หลังจากเสร็จพิธีขว้างเสาหินญมรอตูลอะกะบะห์จึงจะปลดอิหฺรอม^{๑๔}

สำหรับผู้เดินทางแสวงบุญเข้านครมักกะฮ์ก็ล้วนเริ่มพิธีฮัจญ์ไม่ต้องเสียดัม (ค่าทดแทน) ได้ผลบุญมาก แต่อาจจะลำบากเพราะต้องคอยระวังข้อห้ามในการครองอิหฺรอมระหว่างรอวันเริ่มพิธีฮัจญ์การทำฮัจญ์เป็นหน้าที่สำหรับศาสนิกชนอิสลามตามกฎหมายของอัลกุรอานและตามซุนนะฮ์ (การปฏิบัติของท่านนบี) การกระทำตามอัลกุรอาน พระผู้เป็นเจ้า ได้มีบัญชาไว้ในอัลกุรอานว่าการไปกระทำฮัจญ์เป็นหน้าที่ของมนุษย์จะต้องทำเพื่อพระผู้เป็นเจ้าทั้งนี้สำหรับผู้จะเดินทางไปได้^{๑๕}

หินดำนี้ถือเป็นเป้าหมายสำหรับผู้ประกอบพิธีฮัจญ์และผู้ทำอุมเราะฮ์^{๑๖} ใช้เป็นจุดเริ่มต้นและกำหนดการเวียนรอบอาคาร (ญะวาวฟ) ๗ รอบ ดังหลักฐานจากคัมภีร์อัลกุรอาน“และจงเวียนรอบบ้านโบราณแห่งนี้”^{๑๗}

^{๑๒} เรียกอีกอย่างว่า ฮัจญ์ญาลีย์ หรือ ศาสนิกชนชาวอิสลามที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมฮัจญ์. - ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน, อิสลามแท้ จากสุนทรพจน์ของท่านอิมามโคมัยนี (รฮ.), แปลโดยเชคชัยนูล อาบิติน ฟินดี, (กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ประจำกรุงเทพฯ ฯ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗.

^{๑๓} บรรจง บินกาซัน, อิสลามสำหรับผู้เริ่มสนใจอิสลาม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : ออฟเซ็ท เพรส, ๒๕๔๔), หน้า ๔๓.

^{๑๔} คือ ผ้าสองผืนสำหรับผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ ประกอบด้วยผ้านุ่ง ๑ ผืน และผ้าห่มอีกหนึ่งผืน สำหรับผู้ชายให้ใช้สีขาว ผู้หญิงให้ใช้สีดำ.

^{๑๕} เล่มเดียวกัน. หน้า ๓๑.

^{๑๖} พิธีฮัจญ์และพิธีอุมเราะฮ์มีลักษณะคล้ายกัน เพียงแต่การประกอบพิธีฮัจญ์นั้นเป็นประกอบพิธีในช่วงวันเวลาที่กำหนดทำให้ได้ผลบุญมาก, ส่วนพิธีอุมเราะฮ์นั้นสามารถประกอบได้ทั้งปีไม่จำกัดกาล พิธีฮัจญ์และอุมเราะฮ์จึงให้ผลต่างกัน.- ผู้วิจัย.

^{๑๗} ๒๒ : ๒๙ (อัลกุรอาน)

ผู้มาประกอบพิธีฮัจญ์หรือผู้ทำอุมเราะฮ์ต้องเวียนรอบอาคารโดยหันด้านซ้ายของลำตัวเข้าหาอาคาร เริ่มจากจุดที่หินดำบรรจุอยู่ด้วยการสัมผัสหรือจุมพิต^{๑๘} หินดำหากสามารถทำได้โดยไม่เบียดเบียนสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือเป็นอันตรายแก่ผู้อื่นหรืออันตรายต่อตนเอง เมื่อเวียนมาบรรจบตำแหน่งของหินดำก็ให้จุมพิต สัมผัส หรือยกมือเป็นสัญญาณ จนกว่าจะครบ ๗ ครั้ง ในแต่ละครั้งต้องกล่าวว่า “ด้วยพระนามของอัลลอฮ์และอัลลอฮ์ทรงยิ่งใหญ่ที่สุด”

การสัมผัสหรือจุมพิตหินดำมิได้เป็นการบูชาหรือนมัสการหินดำ ทั้งมิได้เป็นการแสวงหาสิริมงคลจากหินดำด้วย อาคารอัลกะอ์บะฮ์เป็นสถานที่แห่งการนมัสการอัลลอฮ์เพียงองค์เดียว และไม่มี การยกย่องสิ่งอื่นใดขึ้นเสมอพระองค์ ดังหลักฐานจากคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่า “และเมื่อเราได้กำหนด แก้อิบรอฮิมซึ่งสถานที่แห่งอัลกะอ์บะฮ์ว่าจงอย่าตั้งภาคีต่อฉัน และจงทำบ้านของฉันให้บริสุทธิ์สำหรับผู้ เวียนรอบ ผู้ยืนละหมาด ผู้ไค้มนมัสการ และผู้กราบนมัสการ”^{๑๙}

หินดำคงอยู่กับอาคารอัลกะอ์บะฮ์มาตั้งแต่โบราณกาล เมื่อถึงสมัยท่านศาสดามุฮัมมัด ในวัยหนุ่มก่อนที่ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสดา พวกอาหรับกุรอยช์แห่งเมืองมักกะฮ์ได้ทำการบูรณะ อาคารอัลกะอ์บะฮ์ขึ้นดังนั้นการทำฮัจญ์จึงเป็นหน้าที่สำหรับศาสนิกชนอิสลามทุกคน ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในเมื่อมีความสามารถที่จะทำได้พิธีฮัจญ์จะทำในเดือนซุลฮิจญะห์คือเดือนที่ ๑๒ ของปีฮิจญ์เราะห์ศักราช ของแต่ละปีการกำหนดพิธีฮัจญ์กำหนดวันใช้การดูเดือนเพื่อกำหนดวันโดยจะดูเดือนกันในวันที่ ๒๙ ซุลกอดะฮ์เพื่อกำหนด วันที่ ๑ เดือนซุลฮิจญะห์ และวันที่ ๑๐ เดือนซุลฮิจญะห์จะเป็นวันอีดัลอฎฮา^{๒๐}

๓.๒ ศาสนสถานและศาสนาวัตลุ

ศาสนสถานและศาสนาวัตลุในการประกอบพิธีฮัจญ์นั้นอยู่ในนครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียศาสนสถานมีหลายแห่งเริ่มตั้งแต่มักกะฮ์ มีนา อะเราะะฟะห์^{๒๑}

๓.๒.๑ นครมักกะฮ์^{๒๒} (Makkaor Macca)

บริเวณมัสญิดฮะรอมที่นครมักกะฮ์^{๒๓} ประเทศซาอุดีอาระเบีย มักกะฮ์^{๒๔} เป็นนครรวม ชุมชนมุสลิมและศูนย์รวมศาสนิกชนอิสลามเป็นสถานที่ตั้งของกะอ์บะฮ์^{๒๕} ผู้ที่เดินทางไปประกอบ

^{๑๘} หากไม่สามารถไปสัมผัสหรือจุมพิตได้ ให้ยกมือขึ้นเป็นสัญญาณแทนการแตะหรือสัมผัสหินดำจากตำแหน่งที่ตนยืนอยู่แล้วจึงเริ่มเวียนรอบอาคาร.

^{๑๙} ๒๒ : ๒๖(อัลกุรอาน)

^{๒๐} ดูเพิ่มใน. - สมชัย อนุมานราชชน, อัล อิสลาม, (กรุงเทพ : กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗๒.

^{๒๑} ดูเพิ่มใน. ภาคผนวก ส่วน ก. รูปภาพที่ ๗, ๑๙, ๒๐, ๒๙,

^{๒๒} ประกอบพิธีฮัจญ์เป็นหน้าที่ของมุสลิมซึ่งมีต่อพระองค์อัลลอฮ์ซึ่งได้ทรงบัญญัติไว้สำหรับคนที่สามารถไปยังกะอ์บะฮ์ได้. - สมชัย อนุมานราชชน. อัล อิสลาม. (กรุงเทพ : กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๔.

^{๒๓} นครมักกะฮ์นี้ยังได้รับโดยการหรืออะฮียะจากพระเจ้า วีรณ ที่นครมักกะฮ์ ที่ถ้าเขา (ฮิรอ) ห่างจากนครมักกะฮ์ไปประมาณ ๓ กิโลเมตร.- สัมภาษณ์. อิมรอน มะลูลิม, ศ.ดร. ประธานผู้ทรงคุณวุฒิสำนักงานจุฬาราชมนตรี, รองประธานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย, กรรมการสภามหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, ผู้ทรงคุณวุฒิกรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, ผู้ปฏิบัติหน้าที่อิมรุลฮัจย์ปี ฮ.ศ. ๑๔๓๑, อาจารย์ประจำระดับปริญญาโทและปริญญาเอก คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ปทุมธานี. ๑๙ มกราคม ๒๕๕๗.

ฮัจญ์จะเรียกกันว่า ฮุญญาต หรือฮัจญ์ เมื่อได้ทำพิธีฮัจญ์ครบขั้นตอน ผู้แสวงบุญจะพักอยู่ที่ทุ่งมีนา^{๒๖} เป็นเวลาสามวันเพื่อขอพร(ดุอา)และบำเพ็ญตบตามพิธีฮัจญ์หลังจากนั้นจึงเดินทางเข้านครมักกะฮ์ เพื่อเฝ้าวาว(เดินเวียนรอบ)กะอ์บะห์ เปรียบเสมือนเสาหลักของชุมชนชาวมุสลิมซึ่งตั้งอยู่ในมัสญิดฮะรอม^{๒๗} หลังจากนั้นผู้แสวงบุญก็จะเดินจากเนินเขาศอฟา สู่นีนเขาซึ่งมีระยะทาง ๔๕๐ เมตร ไปมาจนครบเจ็ดเที่ยวสะแอะระหว่างที่เดินก็จะกล่าวคำขอพรและคำวิงวอนต่อพระผู้เป็นเจ้าเมื่อเสร็จพิธีนี้แล้วก็จะขลิบผมหรือโกนผมและผู้แสวงบุญก็จะหลุดพ้นจากภาวะ อิห์รอม^{๒๘}

เมืองมักกะฮ์เป็นที่ตั้งของมัสยิดหะรอม ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องปฏิบัติศาสนกิจเวียนรอบ (เฝ้าวาว) บัยตุลลอฮ์ บางช่วงเวลาจะมีผู้แสวงบุญไปประกอบศาสนกิจจำนวนมากทำให้เกิดการแออัด ฉะนั้นผู้ที่ร่างกายไม่แข็งแรง ผู้นำกลุ่มจะแนะนำให้หลีกเลี่ยงช่วงเวลาที่มีคนมาก สำหรับผู้ป่วยหรือคนชรา สามารถนั่งรถเข็นหรือใช้บริการรถเข็นขึ้นบนได้

๓.๒.๒ นครมะดีนะฮ์^{๒๙}

ในนครแห่งนี้มีมัสยิดนะบะวียซึ่งเป็นมัสยิดฮะรอมลำดับที่สองถัดจากมัสยิดฮะรอมที่นครมักกะฮ์ มีสุสานของท่านศาสดาและสุสานของบรรดาสาวกซึ่งอยู่ในสุสานอัลบะเกียฮ์ ในนครมะดีนะฮ์แห่งนี้นครมะดีนะฮ์ ไม่ได้เป็นข้อกำหนดของการประกอบพิธีฮัจญ์ แต่ผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่เคยไปจะต้องเดินทางไปเยี่ยมสุสานของท่านศาสดามุฮัมมัด ซึ่งอยู่ที่เมืองมะดีนะฮ์

นครมะดีนะฮ์ (Madina) เป็นนครที่สำคัญทางศาสนาอิสลามอันดับที่สองรองจากนครมักกะฮ์ ตั้งอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นนครของศาสนทูตมุฮัมมัด ซึ่งศพของท่านฝังอยู่ในมัสยิดนะบะวียมัสยิดศาสนทูตเมืองสำคัญ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของนครมักกะฮ์ มีประชากรราว ๓ แสนคนศาสดามุฮัมมัด ได้อพยพลี้ภัยไปยังนครแห่งนี้และพำนักอยู่ เป็นนครหลวงและศูนย์กลางการ

^{๒๔} แท้จริงบ้านแรก ที่ถูกตั้งขึ้น (เป็นจุดรวมและการเคารพภักดีของ) มนุษยชาตินั้น แน่นนอนคือมักกะฮ์ เป็นที่จำเริญและนำทางสำหรับประชาชาติทั้งหลาย. - ๓ : ๙๕ (อัลกุรอาน)

^{๒๕} แท่นทรงสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่. คุณลักษณะเฉพาะพร้อมภาพประกอบในภาคผนวก.

^{๒๖} รูปภาพประกอบในภาคผนวก. รูปภาพ ที่ ๑๗

^{๒๗} หะรอม คือ ข้อห้าม,ฮาลาล คือ ข้ออนุญาต ของศาสนาอิสลาม. - อังน. พระมหาไพฑูรย์ โชติวัฒนโน (พรหมประเสริฐ), การศึกษาเปรียบเทียบข้อปฏิบัติจริยธรรมการบริโภคอาหารระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม, วิทยานิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๕, หน้าบทคัดย่อ.

^{๒๘} คือชุดที่ใช้สำหรับผู้แสวงบุญสำหรับใส่ในการประกอบพิธีฮัจญ์. - รูปภาพประกอบในภาคผนวก. รูปที่ ๒๑ และ ๓๐.

^{๒๙} ในนครมะดีนะฮ์ มีคนอยู่ ๔ กลุ่ม ที่มุสลิมจะต้องพบปะติดต่อด้วยคือ - ๑.มุฮาญิรูน หรือผู้ที่อพยพจากนครมักกะฮ์มายังนครมะดีนะฮ์. ๒. อันศอร หรือชาวเมืองมะดีนะฮ์ดั้งเดิมและเป็นผู้ช่วยเหลือมุฮาญิรูน. ๓. มุนาฟิกูน หรือพวกหน้าไวหลังหลอกซึ่งเป็นชาวเมืองมะดีนะฮ์และแสสร้งแกล้งทำว่าเป็นผู้สนับสนุนมุสลิม. ๔.อะฮ์ลุลกิตาบ หรือชาวคัมภีร์ ได้แก่ชาวยิวคริสเตียนซึ่งเป็นผู้ที่มีคัมภีร์ของตนเอง. - อะหมัด ฟอน เดนเฟอร์, Ulum al – Qur’an ความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับ คัมภีร์ อัล-กุรอาน, แปลโดย บรรจง บินกาซัน,พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพ : บริษัท นทชา พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๔.- อาศิส พิทักษ์คุมพล, จุฬาราชมนตรี. “บทที่ ๒๑ ท่านรอซูลได้รับการต้อนรับที่มะดีนะฮ์”, วิถีมุสลิม : จริยธรรมพื้นฐานสำหรับเยาวชน, (กรุงเทพ : สำนักจุฬาราชมนตรี ศูนย์บริหารศาสนาอิสลามแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๑.

ปกครอง ภายหลังการสิ้นชีวิตของท่านศาสดามุฮัมมัด คือลัทธิลัทธิอะลียะฮ์วะซัลลัม(ขอความสันติสุขจงมีแด่ท่าน)^{๓๐} เมื่อ ฮ.ศ. ๑๐/ ค.ศ. ๖๓๒ ถือเป็นนครสำคัญลำดับที่สองในศาสนาอิสลามผู้แสวงบุญส่วนใหญ่จะไปพักอาศัยที่เมืองมะดีนะฮ์ ๘ วัน เพื่อประกอบศาสนกิจ

๓.๒.๓ ทุ่งอะเราะเราะฟะฮ์^{๓๑}

อะเราะเราะฟะฮ์ คือ ชื่อสถานที่ ตั้งอยู่ในทิศตะวันออกเฉียงใต้ของนครมักกะฮ์ ตั้งอยู่ระหว่างเมือง ฏอฮ์ฟ และนครมักกะฮ์เมื่อถึงวันที่ ๙ของเดือนซุลฮิจญะฮ์^{๓๒} ก็จะรวมตัวกันอยู่ในทุ่งอะเราะเราะฟะฮ์ ตั้งแต่ตอนบ่ายจนตะวันตกดิน ท่านศาสดา^{๓๓} อาดัมและท่านหญิงฮาวา^{๓๔} ก็ได้พบกันเป็นครั้งแรกบนพื้นพิภพ พบกันในสถานที่แห่งนี้ เหตุนี้เองสถานที่แห่งนี้จึงถูกเรียกว่า อะเราะเราะฟะฮ์ และวันที่ ๙ เดือนซุลฮิจญะฮ์ ถูกเรียกว่า วันอะเราะเราะฟะฮ์ มีบทขอพร ดุอา ที่สมควรอ่านเพื่อแสวงหาความใกล้ชิดต่อพระองค์อัลลอฮ์ เช่นเดียวกันวันสำคัญอื่น ที่เป็นเวลาพิเศษ วันพิเศษ การวิงวอน ดุอา ต่อพระองค์อาทิเช่น วันสำคัญในเดือนเราะมะฎอน หรือ เดือนที่ถือศีลอด

องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การรู้จักทุ่งอะเราะเราะฟะฮ์ หรือการไปปรากฏตัว ณ ทุ่งอะเราะเราะฟะฮ์สถานที่ที่ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์มาชุมนุมเพื่อขอพรต่อพระเจ้า ในวันที่ ๙ เดือนซุลฮิจญะฮ์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กำหนดให้ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์มาชุมนุมเพื่อขอพร และสำนึกผิดพร้อมขออภัยโทษต่อพระเจ้าด้วยจิตใจที่ยำเกรงอย่างแท้จริงการเผยแพร่ทุกแห่งและค่อย ๆ เริ่มเผยแพร่จาก ญาดิสนิท ใกล้ชิด ก่อนพลั้งจากนั้นอีก ๓ปี ว่าเริ่มเผยแพร่เปิดเผยอยู่ เผยแพร่มาถึงมักกะฮ์ ประมาณ ๑๐ ปี แต่ถูกต่อต้านจากฝ่ายศัตรู จึงอพยพไปสู่นครมะดีนะฮ์ อะเราะเราะฟะฮ์ เป็นที่ที่ใช้เผยแพร่พิธีกรรมการกอบไปพิธีฮัจญ์

๓.๓ ศาสนพิธีและวิธีปฏิบัติ

ศาสนาพิธีในศาสนาอิสลามหรือ หลักปฏิบัติศาสนกิจคือ หลักศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐานแรกสำหรับมุสลิมทุกคนที่จะต้องนำมาปฏิบัติ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของศาสนาอิสลาม ซึ่งเรา

^{๓๐}อิสลาม ความหมายและคำสอน, แปลโดย จรัญ มะลูลีม, รศ.ดร., (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์อิสลาม มิกอะเคเดมี, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๓๑}ดูเพิ่มใน - www.islammore.com[๒๐/๑/๕๗].

^{๓๒}ดูปฏิทินศาสนาอิสลามประกอบในภาคผนวก ส่วน ข. ข้อความ. ข้อ ๔. เดือนอาหรับ.

^{๓๓}อิมเลเตอร์เมงแฮม นักวิชาการฝรั่งเศส เขียนในหนังสือ “ชีวประวัติของศาสดามุฮัมมัด” (The Life of Muhammad) ของเขาว่า “บรรดาศาสดามีความจำเป็นต่อโลก เสมือนดังพลังธรรมชาติที่ยังประโยชน์และนำพิศวง เช่น ดวงอาทิตย์ การตกของฝนและพายุฤดูหนาว ซึ่งเคลื่อนไหวและแยกแผ่นดินที่แห้งแล้งและไม่สมบูรณ์ออก แล้วปกคลุมมันด้วยความสดชื่นและความเขียวขจี ความยิ่งใหญ่และความถูกต้องเหมาะสมของเหตุการณ์ดังกล่าวสามารถอนุมานได้จากผลลัพธ์ของมัน คือความสามารถด้านในที่จะได้รับซึ่งความแข็งแกร่งและความเชื่อมั่น หัวใจที่ได้รับการสงบเอื้อกเย็นเจตนารมณ์ที่ถูกทำให้แข็งแกร่ง ความว่าวุ่นใจที่ถูกทำให้สงบ ความป่วยไข้ทางศีลธรรมที่ได้รับการรักษา และในท้ายที่สุด การวิงวอนที่ถูกนำขึ้นสู่ผากฟ้า. – อังโน. อะยาตุลลอฮ์ซัยยิดมุญญัตะบา มุชาวี ลอรี, ศาสดาและศาสนของท่าน, แปลโดย คณะกรรมการฝ่ายการแปล สถาบันส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอิสลาม, (กรุงเทพ : สถาบันการแปลอัลมุศอวฟา. ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

^{๓๔}อาดัม หมายถึง นบีคนแรกตามคติของศาสนาอิสลาม. - ดูเพิ่มใน. บรรจง บินกาซัน, ประวัติศาสดาในคัมภีร์กุรอาน, (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์ อัลอะมิน, ๒๕๕๓)

เรียกว่า “อรัณยลอิสลาม”^{๓๕} โครงสร้างของศาสนาอิสลามหลักใหญ่คือหลักปฏิบัติมี ๕ ประการ สำหรับเรื่องการประกอบพิธีฮัจญ์มีขั้นตอนต่อไปนี้

ก. คุณสมบัติของผู้ที่จะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ผู้ที่จะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

๑) ต้องเป็นมุสลิมที่เป็นศาสนิกชนอิสลาม คนที่ไม่ใช่มุสลิมจะเดินทางไปยังนครมักกะฮ์ไม่ได้ เพราะอัลกุรอานมีบทบัญญัติที่ห้ามคนที่ไม่ใช่มุสลิม (มุชริก)^{๓๖} ซึ่งเป็นคนที่ไม่บริสุทธิ์เข้าใกล้กะอ์บะฮ์^{๓๗}

๒) ต้องบรรลุนิติภาวะ

๓) ต้องมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์

๔) ต้องมีความสามารถทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์

๕) ต้องมีการคมนาคมที่ปลอดภัย

๖) การเตรียมตัวเพื่อเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ การประกอบพิธีฮัจญ์ ของศาสนาอิสลามที่บังคับแก่มุสลิมทุกคนที่บรรลุนิติภาวะและมีคุณสมบัติอยู่ในเกณฑ์กำหนด ซึ่งอยู่บนพื้นฐานและเงื่อนไขหลัก ๓ ประการ คือ

๑. มีทรัพย์สินพอเพียงสำหรับใช้จ่ายในการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์และกลับภูมิลำเนาโดยไม่เดือดร้อนและไม่เป็นภาระให้แก่ครอบครัวหรือผู้อยู่เบื้องหลัง

๒. มีสุขภาพที่สมบูรณ์พอที่จะทนต่อการตรากตรำในการเดินทางและประกอบพิธีฮัจญ์ได้

๓. มีความปลอดภัยตลอดการเดินทางการเตรียมตัวด้านสัมภาระติดตัว

ข. การอ่านบทขอพรในขณะประกอบพิธีฮัจญ์

ในการประกอบพิธีฮัจญ์จะประกอบด้วยขั้นตอนของการอ่านบทขอพร ซึ่งบางขั้นตอนของศาสนพิธีจะมีบทขอพรที่มีการรวบรวมไว้ในตำรา แต่ในการขอพรศาสนาไม่ได้กำหนดบทขอพรหรือคำกล่าวที่เฉพาะเจาะจง จึงอาจกล่าวเป็นบทขอพรสั้นสั้น ๆ หรือสามารถขอพรตามแต่ความต้องการได้

การประกอบศาสนกิจของมุสลิมแต่ละภูมิภาคหรือแต่ละนิกาย อาจมีความแตกต่างในรายละเอียด แต่ศาสนาถือว่าในการเดินทางไปประกอบศาสนกิจหรือประกอบพิธีฮัจญ์สามารถทำพิธีร่วมกันได้^{๓๘}

^{๓๕} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **ความรู้ศาสนาเบื้องต้น**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔), หน้า ๖๑.

^{๓๖} สมัย อนุমানราชชน, **อัล อิสลาม**, (กรุงเทพฯ:กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๗.

^{๓๗} ๙ : ๒๘ (อัลกุรอาน)

^{๓๘} คู่มือการเตรียมตัวเพื่อเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ - www.thaiembassy.org/jeddah/th/thai-people/24790 [ออนไลน์] [๑๗/๓/๕๗].

^{๓๙} **สัมภาษณ์** คุณอนุชา หาระหนี่, ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานกิจการศาสนาอิสลาม นักการศาสนา กองศาสนาภูมิภาค กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๘ มกราคม ๒๕๕๗.

การประกอบพิธีฮัจญ์เป็นการฝึกฝนให้เกิดความ อุตุน อุตกลั่น เสียสละ เพื่อมุ่งหวังขัดเกลาจิตใจให้ผู้ผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเอง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมต่อไป แต่หากผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ไม่ฝึกฝน หล่อหลอมจิตใจตนเองให้คุ้นเคยกับพฤติกรรมเหล่านั้นในขณะปฏิบัติศาสนกิจได้ ดังนั้น เมื่อเสร็จสิ้นการประกอบพิธีฮัจญ์ผู้ผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์ส่วนใหญ่จะปฏิบัติตนอยู่ในหลักการศาสนาและเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น

๓.๓.๑ อีห์รอม

ผู้ที่ประกอบพิธีฮัจญ์ทุกคนจะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับ อีห์รอม เป็นอันดับแรก คือจะกระทำก่อนออกเดินทางจากประเทศของตนหรือระหว่างการเดินทางหรือเมื่อเดินทางมาถึงประเทศซาอุดีอาระเบียก็ได้ คือเปลื้องผ้าหรือเปลี่ยนชุดที่สวมออกมาเสีย แล้วใช้ผ้าขาวสองผืนเรียกว่า ผ้า อีห์รอม ครอบร่างกายแทนผ้าสองผืนที่ไม่เย็บติดกันและไม่มีตะเข็บ ผืนหนึ่งพันกายตั้งแต่สะดือถึงหน้าแข้ง อีกผืนหนึ่งปิดท่อนบนของร่างกายโดยเปิดไหล่ไว้ข้างหนึ่ง สถานที่ซึ่งคนทำการครองผ้าอีห์รอมเรียกว่า มิกอต^{๔๐} แปลว่าเวลาที่กำหนดไว้หรือสถานที่สำหรับกระทำสิ่งหนึ่งคือการเปล่งเสียงว่า “ข้าพเจ้าอยู่ที่นี่แล้วอัลลอฮ์ ข้าพเจ้าอยู่หน้าพระพักตร์ขอพระองค์แล้ว” ดังนี้แล้วก็เริ่มสรวมกายและตั้งใจเพื่อปฏิบัติหน้าที่สำคัญของศาสนาอิสลามต่อไป

การครองผ้าอีห์รอม ผู้ปฏิบัติจะต้องกระทำพิธีการคือ ตั้งใจนึกถึงสิ่งที่ตนกระทำอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด ตัดเล็บและโกนผมได้รั้งและผ้า พรหมน้ำหอมที่ร่างกายหรือเสื้อผ้า เมื่อครองผ้าแล้วต้องกระทำการมัสการ และเมื่อครองผ้าอีห์รอมแล้วห้ามกระทำเช่นการร่วมประเวณี ล่าสัตว์ เป็นต้น

๓.๓.๒ การวุฎูฟ^{๔๑}

ที่ทุ่งอะเราะฟาฮ์เมื่อถึงวันที่ ๘ แล้วในเย็นวันนั้นนอกจากนครมักกะฮ์เพื่อรอทำพิธีวุฎูฟ เมื่อถึงเวลาบอญของวันที่ ๙ จึงทำพิธีวุฎูฟก่อนพระอาทิตย์ตก โดยเริ่มเข้าเวลาตั้งแต่อาทิตย์คล้อยของวันที่ ๙ จนถึงอรุณรุ่งของวันที่ ๑๐ ขณะที่ทำการวุฎูฟในทุ่งอะเราะฟาฮ์ มีการขอพรและขอลูแก่โทษละเว้นจากการทะเลาะวิวาทหรือใช้ถ้อยคำหยาบคายและอยู่ในความสงบ^{๔๒}

๓.๓.๓ การเฎาวาฟ^{๔๓}

การเฎาวาฟถือว่า มีความสำคัญมาก เพราะเป็นการปฏิบัติอันดับแรก ของที่มาประกอบพิธีฮัจญ์ในเมื่อได้เดินทางมาถึงนครมักกะฮ์เฎาวาฟชนิดนี้คล้ายกับการมาถึงของศาสนิกชนผู้แสวงบุญมาประกอบพิธีฮัจญ์ เมื่อผู้ประกอบพิธีฮัจญ์เดินเข้ามาถึงมัสญิดหะรอม โดยเดินไปจนถึงบริเวณกะอ์บะฮ์หรือบัยตุลละฮ์ แล้วเริ่มออกเดิน จากมุมที่มีหินดำบนทางเดิน โดยให้กะอ์บะฮ์อยู่ในด้านซ้ายมือเวลาเดิน เมื่อเดินเวียนมาบรรจบที่หินดำครั้งหนึ่งก็เรียกว่าหนึ่งรอบ อย่างนี้เรื่อยไปจนครบ ๗ รอบ เป็นอันว่าเสร็จพิธี และระหว่างเดินจะต้องกล่าวคำดุอา(ขอพร)ที่กำหนดไว้แต่ละรอบด้วย จะมี

^{๔๐} สมชัย อนุমানราชธน, อัล อิสลาม, (กรุงเทพ : กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๘.

^{๔๑} คำว่า วุฎูฟ แปลตามตัวอักษรว่า “การหยุด” หรือ “การยืนนิ่ง”. - เล่มเดียวกัน. หน้า ๑๖๙.

^{๔๒} หมายความว่า วันแห่งการให้น้ำ หรือการจัดความกระหาย กล่าวคือในวันนั้น ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์จัดหาน้ำสำหรับไปดื่มขณะอยู่ที่ทุ่งอะเราะฟาฮ์. - เล่มเดียวกัน. หน้า ๑๗๐.

^{๔๓} ๒๒ : ๒๙(อัลกุรอาน)

เจ้าหน้าที่ของทางการเป็นผู้นำสวดผู้ประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องเสียค่าบริการแก่เจ้าหน้าที่ หากผู้ประกอบพิธีฮัจญ์อยู่กับ แชะ^{๔๔} แชะห์ก็จะจัดหาผู้นำสวดให้เมื่อเดินครบ ๗ รอบแล้วก็มีการจูบหินดำ ถ้าทำได้ หรือไม่ได้อีกก็ใช้มือลูบหินดำแล้วเอามาลูบหน้า หากทำไม่ได้เพราะเนื่องจากคนแน่นเข้าไม่ถึง ก็ให้ยกมือทำท่าลูบหินดำแล้วเอามาลูบหน้า

การเฎาวาฟคือการเดินเวียนรอบบัยตุลละฮ์ ซึ่งต้องเฎาวาฟครั้งละ ๗ รอบ โดยเริ่มต้นจากแนวของหินดำ การเฎาวาฟ แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท ประเภทที่เกี่ยวกับ อิฟร็อด คือ การเฎาวาฟครั้งแรกที่เข้ามัสญิดฮะรออมเป็นการเฎาวาฟเคารพ ซึ่งแทนการละหมาดเคารพมัสญิดการเฎาวาฟนี้ผู้ทำฮัจญ์แบบอิฟร็อดและแบบกิรอน จะต้องทำขาดไม่ได้ผู้ที่เฎาวาฟนั้นมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

ต้องมีน้ำละหมาดแต่งกายปกติเรียบร้อยเฎาวาฟก่อนจะเริ่มตอว๊าฟโดยจะต้องรู้ว่าเป็นเฎาวาฟประเภทไหน, ต้องเริ่มจากหินดำ (หะญะร่อลฮ์สวัด)^{๔๕}, ต้องเวียนให้ครบ ๗ รอบติดต่อกันไม่ขาดระยะหากไม่แน่ใจในจำนวนรอบที่เดินให้ถือจำนวนน้อยเป็นเกณฑ์ในรอบที่ ๗ ควรเดินผ่านแนวหินดำเสียก่อนให้เดินเวียนบัยตุลละฮ์เสมอ, ต้องให้ร่างกายและเครื่องนุ่งห่มอยู่ห่างจากขอบบัยตุลละฮ์และหินโค้งอิสมาอีลไม่ให้กระทบทั้งสองสิ่งนี้, และหากการเฎาวาฟไม่อยู่ในเงื่อนไขเหล่านี้ย่อมใช้ไม่ได้ผล

๓.๓.๔ สะแอ

คือการเดินเท้า ระหว่างศอฟากับมัรวะฮ์ซึ่งมีความยาวประมาณ ๔๑๐ เมตร เป็นรูก่นประการหนึ่งของพิธีฮัจญ์ มีเงื่อนไขดังนี้คือ ต้องเริ่มที่เนินเขาศอฟา, ต้องสิ้นสุดที่เนินเขามัรวะฮ์, ต้องเดินทางตามเส้นทางที่กำหนด, ต้องเดินให้ครบ ๗ เที้ยว คือ จากศอฟาไปมัรวะฮ์เป็นเที้ยวที่ ๑ จากมัรวะฮ์กลับมาศอฟา เป็นเที้ยวที่ ๒ จากศอฟากลับมาไปมัรวะฮ์อีกเป็นเที้ยว ๓ ดังนี้ เรื่อยไปจนครบ ๗ เที้ยวหากไม่แน่ใจในจำนวนเที้ยว ให้ถือเอาจำนวนน้อยเป็นหลักแล้วสะแอต่อไปจนแน่ใจว่าครบ ๗ เที้ยว, ต้องสะแอหลังจากเฎาวาฟแล้ว, ต่อจากนั้นให้ขว้างเสาหิน การขว้างเสาหินที่มินาเป็นข้อกำหนด

วาญิบ^{๔๖} ประการหนึ่งของพิธีฮัจญ์ การขว้างเสาหิน ๗ ก้อนที่ญัมรอตละกะฮ์บะฮ์ ที่มีนาเริ่มตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้นของวันที่ ๑๐ ชุลฮิญญะฮ์ จนกระทั่งดวงอาทิตย์ตกเสาหินที่จะต้องไปขว้างมีทั้งหมด ๓ แห่ง คือ

^{๔๔}คือ หัวหน้าผู้ดูแลผู้ทำฮัจญ์. - สัมภาษณ์ นรินทร์พันธุ์กรกิจ, ผศ. ดร. หัวหน้าภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.และ อดิสรมาตยกุล, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๔๕}กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพอนามัยสำหรับผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและวัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๘.

^{๔๖}คำว่า“วาญิบ (Wajib)”ในทรรศนะของผู้นำสำนักนิติศาสตร์อิสลามทั้งหมด ยกเว้น อิมามอูษะนีฟะฮ์ ผู้นำสำนักนิติศาสตร์ ฮะนะฟี ที่มีทรรศนะว่า ฟิรฎ์ แตกต่างจากวาญิบ โดย ฟิรฎ์ เป็นสิ่งที่มุสลิมจำเป็นต้องปฏิบัติ. - ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑๐.

อนึ่ง. - วาญิบฮัจญ์ มี ๕ ประการ ๑. อิห์รอมาจากสถานที่และในเวลาที่กำหนดไว้ ๒. การพักแรมคืนที่ “มุขตะลิฟะฮ์ ๓. การพักแรมที่ “มีนา” ๔. ตอว๊าฟอาลา (ตอวาฟวิเดฮ์) ๕. กราขว้างหิน. (หมายเหตุ – การทิ้งวาญิบฮัจญ์ประการหนึ่งประการใด ไม่ทำให้เสียพิธีฮัจญ์แต่จำเป็นต้องเสียค่าปรับ). - กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา

๑) เสาคันที่ ๑	ญัมรอตูลอูลา
๒) เสาคันที่ ๒	ญัมรอตูลุสตอ
๓) เสาคันที่ ๓	ญัมรอตูลอะกะอะบะฮ์

๓.๓.๕ โขนผมหรือขลิบ

เมื่อเสร็จการทำสะแอแล้วให้โขนผมหรือขลิบผมซึ่งเมื่อทำเสร็จแล้วเรียกว่าผู้ประกอบพิธีสามารถเปลี่ยนผ้าเอี๊ยะรอมและสวมเสื้อผ้าธรรมดา ตลอดจนการใช้ของหอมหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ห้ามในขณะอิห์รอมได้ทั้งหมด เป็นอันเสร็จการประกอบพิธีฮัจญ์โดยสมบูรณ์

๓.๔ ข้อปฏิบัติและข้อกำหนดที่สำคัญ^{๕๗}

ตั้งแต่ข้อ ๓.๓.๑ ถึง ๓.๓.๕ หากไม่ทำข้อใดข้อหนึ่งหรือกระทำแต่ไม่ถูกต้องสมบูรณ์ถือว่าพิธีฮัจญ์ไม่สมบูรณ์ยอมเสียเปล่าไม่มีผลแต่อย่างไรประการใดประกอบด้วยรูกนฮัจญ์ ๕ ประการ คืออิห์รอม, วุกูฟ คือการพักสงบที่ทุ่งอะเราะเะฮ์, เฎาวาฟอิฟาตะฮ์ต่อวิอาฟสำหรับพิธีฮัจญ์, สะแอ การเดินระหว่างซอฟากับมัรวะฮ์, ตะฮัลลูล การโกนหรือตัดผม

๓.๔.๑ ข้อปฏิบัติสำคัญเกี่ยวกับอิห์รอม^{๕๘}

การอิห์รอมหรือการครองผ้า จะต้องอิห์รอมจากสถานที่ และเวลาตามที่ศาสนากำหนดไว้ สถานที่ที่กำหนดสำหรับอิห์รอมก่อนเดินทางเข้าสู่นครมักกะฮ์นั้น ได้แก่ ยุห์ฟุห์, ซาตุลอิรกี, ยะลัมลัม เป็นต้น สำหรับผู้เดินทางไปจากประเทศไทย ให้เอี๊ยะรอมที่ยัดตะฮ์ หรือมะดินะฮ์อันโลม^{๕๙} ให้ทำได้ สุนตอิห์รอมก่อนเริ่มเอี๊ยะรอมมีสุนัตให้ทำดังนี้

- ๑) ตัดเล็บ โขนหนวด ให้สะอาดอาบน้ำชำระร่างกาย
- ๒) สำหรับชายให้ใช้ผ้าสีขาว ๒ ผืน เพื่อใช้ห่มและนุ่ง ส่วนหญิงสวมเสื้อผ้าธรรมดา แต่ต้องปิดให้มิดชิดตลอดแขนและขาใส่น้ำหอมที่เสื้อผ้าและร่างกาย ก่อนที่จะเนียดอียห์รอมละหมาด สุนตอิห์รอม ๒ รอกะฮ์ขัดข้อห้ามขณะครองอิห์รอมห้ามใส่เสื้อผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มที่เย็บติดกัน เช่น เสื้อ กางเกง โสร่ง ถุงเท้า ถุงมือ
- ๓) ส่วนผู้หญิงแต่งกายได้ตามปกตินอกจากการใส่ถุงมือ
- ๔) ชายห้ามนำเอาสิ่งใดมาปิดศีรษะ เช่น หมวก หรือคลุมผม หญิงห้ามนุ่งหน้า
- ๕) ชาย ห้ามสวมรองเท้าหุ้มส้น แต่ไม่ห้ามหญิง

กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๖๐ – ๖๓.

^{๕๗} ๕ : ๙๖, ๒ : ๑๙๗(อัลกุรอาน)

^{๕๘} คำว่าอิห์รอม มาจากคำว่า ฮะรอม หรือ หะรอม ซึ่งแปลว่า ห้าม หมายความว่า เมื่อได้สวมเครื่องแต่งกายชนิดหนึ่งแล้วห้ามทำกิจกรรมบางอย่างผู้ที่ประกอบพิธีฮัจญ์ทุกคนจะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับอิห์รอม. – อ้างใน สมชัย อนุমানราชชน, อัล อิสลาม, (กรุงเทพ : กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๗.

^{๕๙} กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพอนามัยสำหรับผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและวัสดุภัณฑ์. ๒๕๕๗), หน้า ๓๖.

- ๖) ห้ามใช้เครื่องหอมใส่ที่เสื้อผ้า หรือร่างกายนอกจากใส่ก่อนได้ห้ามใส่น้ำมัน ครีม ที่ชน หนอง ผม เคราห้ามทำให้ ผม ชน หลุดไปจากร่างกาย เช่น ตัด โกน ดึง นอกจากหลุดไปเอง
- ๗) ห้ามตัดเล็บหรือทำให้เล็บหลุด
- ๘) ห้ามทำการ (นิกะฮ์) คือ เข้าพิธีสมรสให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น
- ๙) ห้ามร่วมประเวณี หรือเล้าโลม กอดจูบ ห้ามล่าสัตว์ หรือช่วยเหลือการล่าสัตว์ ส่วนการเชือดสัตว์เป็นอาหาร หรือฆ่าสัตว์มีพิษหรือมีเชื้อโรคไม่เป็นไรห้ามทำลาย ตัดทอน ต้นไม้ หรือ พืชในเขตแผ่นดินอิหร่อมถ้าอยู่ในสภาพอิหร่อมฝ่าฝืนข้อห้ามเหล่านี้ก็ต้องเสียดัมหรือค่าตอบแทน

๓.๔.๒ ข้อปฏิบัติการกุฎีและก่อนวันกุฎีที่อะเราะพะฮ์

การกุฎีคือการพักผ่อน หรือหยุดพัก กล่าวคือ เมื่อถึงวันที่ ๘ ซุลฮิจยะฮ์ซึ่งเป็นวันก่อนวันกุฎีหนึ่งวัน ให้ผู้จะทำพิธีฮัจญ์เริ่มเตรียมตัวเดินทางไปยังอะเราะพะฮ์ สำหรับผู้ฮัจญ์อย่างเดียวกวรอบน้ำเพื่อเปลี่ยนชุดใหม่ แล้วออกเดินทางไปยังอะเราะพะฮ์ได้ทันทีโดยไม่ต้องกระทำการอื่นได้อีก

๓.๔.๓ สรุปสาระการประกอบพิธีฮัจญ์^{๕๐}

ในการดำเนินการบันทึกข้อมูลผู้แสวงบุญผ่านระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์ของผู้ประกอบกิจการฮัจญ์บางรายเพื่อกรหัส (MOFA)^{๕๑} โดยไม่ตรวจสอบความสมบูรณ์และถูกต้องของข้อมูลผู้แสวงบุญ เช่น

- ๑) รูปภาพไม่ตรงตามหนังสือเดินทาง
- ๒) ข้อมูลผู้แสวงบุญซ้ำกับบุคคลอื่น หรือสลับเล่ม
- ๓) ชื่อผู้แสวงบุญไม่ตรงตามหนังสือเดินทาง
- ๔) ตั๋วรหัสผู้แสวงบุญไม่แสดง (MOFA) ผิด^{๕๒}
- ๕) ข้อมูลผู้แสวงบุญไม่แสดง (ระบบของสถานที่ไม่สามารถเรียกข้อมูลได้) ทางสถานทูตจึงส่งเอกสารคืนเพื่อให้ดำเนินการใหม่
- ๖) ผู้ประกอบกิจการฮัจญ์บางรายส่งเอกสารเพื่อขอยื่นวีซ่าล่าช้า และใกล้กำหนดวันเดินทาง
- ๗) ผู้ประกอบกิจการฮัจญ์ไม่ได้ตรวจสอบความถูกต้องว่าวีซ่าที่ออกมานั้นถูกต้องหรือไม่

^{๕๐}โรคที่พบในการเดินทางประกอบพิธีฮัจญ์ - กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพอนามัยสำหรับผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและวัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), และ - อับดุลรอชิด เจมะ, ผศ.ดร., รายงานการวิจัย สวัสดิการสังคมวิถีอิสลาม, (กรุงเทพ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเทพพิชญานิษฐ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^{๕๑}กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, วารสารสายตรงศาสนาฉบับพิเศษ “สรุปผลการดำเนินงานกิจการฮัจญ์ประจำปี ๒๕๕๕ และการเตรียมการฮัจญ์ประจำปี ๒๕๕๕”, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙.

^{๕๒}ดูตัวอย่างบัตรประจำตัวผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ใน ภาคผนวก. ส่วน ข. บัตรประจำตัวผู้ประกอบพิธีฮัจญ์.

สภาพอากาศเมืองหนึ่งร้อนเมืองหนึ่งอากาศหนาวจำนวนคนและนิสัยของมนุษย์ ที่ต่างกัน ต่างที่ทั่วโลกรวมถึงบางคนที่ไม่เข้าใจหลักการศาสนา^{๕๓} จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาโดยแยกเป็นเรื่อง ๆ ไปดังต่อไปนี้

- ๑) เรื่องที่เกิดกับร่างกาย เช่น โรคติดต่อ เป็นต้น
- ๒) เรื่องการมีประจำเดือนของสตรี
- ๓) เรื่องการสื่อสารของผู้แสวงบุญด้วยกัน
- ๔) เรื่องการประกอบพิธีฮัจญ์แบบอิฟรูด
- ๕) เรื่องสภาพดินฟ้าอากาศดังนี้เป็นต้น

เกี่ยวกับการดำเนินงานกิจการฮัจญ์^{๕๔}

๑) การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ผู้แสวงบุญส่วนใหญ่เป็นคนยากจนเก็บหอมรอมริบมาทั้งชีวิตเพื่อที่จะได้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ แต่โดยที่การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ของไทย ภาคราชการเป็นเพียงผู้กำกับดูแล แต่การให้บริการเป็นของภาคเอกชน ที่ได้รับอนุญาตจึงเป็นการยากที่จะควบคุมดูแลในเรื่องของราคาค่าบริการ

๒) ในปัจจุบันทางราชการพยายามที่จะนำระบบเข้าคิวลงทะเบียนออนไลน์มาใช้ ผู้ลงทะเบียนจำนวนมากไม่พร้อมด้านการเงินจึงได้ยกเลิกการเดินทางในที่สุด ทำให้การบริหารจัดการรายชื่อผู้เดินทางในแต่ละปีมีความไม่แน่นอนส่งผลต่อเตรียมการในด้านต่าง ๆ ในขณะที่ประเทศมุสลิมอื่น ๆ ส่วนใหญ่ผู้ลงทะเบียนจะต้องสะสมเงินให้ครบตามกำหนดจึงจะได้รับสิทธิการเดินทาง

๓) การเดินทางของผู้แสวงบุญชาวไทย มีการเดินทางเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ มากขึ้นแต่ยังไม่เป็นระบบเหมือนประเทศอื่น ๆ ที่ส่วนใหญ่จะใช้ระบบจัดเที่ยวบินเหมาลำ ทำให้ายต่อการบริหารจัดการ แต่สำหรับผู้แสวงบุญชาวไทยได้จัดเที่ยวบินเหมาลำเฉพาะในจังหวัดภาคใต้ แต่ผู้ประกอบการฮัจญ์บางส่วนไม่ใช้บริการเพราะอัตราค่าโดยสารแพงกว่าเที่ยวบินปกติ (เนื่องจากเมื่อไปส่งผู้แสวงบุญแล้วต้องบินลำเปล่ากลับ) จึงทำให้ผู้ประกอบการฮัจญ์บางส่วนใช้บริการโดยเที่ยวบินปกติที่ทำอากาศยานสุวรรณภูมิ และท่าอากาศยานภูเก็ต ซึ่งบางครั้งจะมีการเดินทางเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย ทำให้ยากต่อการดูแลและอำนวยความสะดวกทั้งของฝ่ายไทยและฝ่ายซาอุดีอาระเบีย

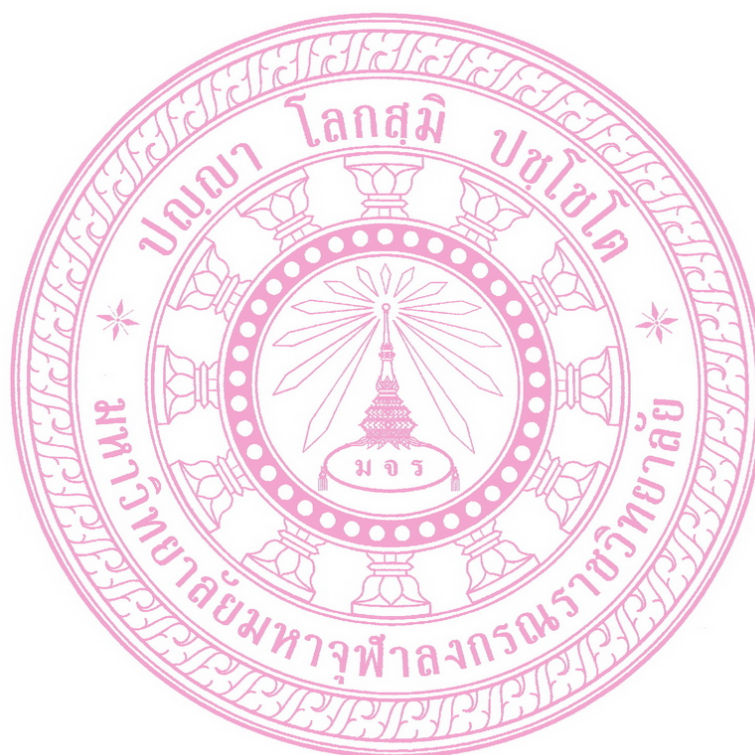
๔) ผู้แสวงบุญส่วนใหญ่จะชำระค่าบริการผ่านแชนแนล (ผู้นำกลุ่มย่อย) ในท้องถิ่นซึ่งเป็นคนคุ้นเคย โดยที่ไม่มีใบเสร็จรับเงินใด ๆ ทำให้บางครั้งมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการเก็บค่าบริการและไม่ได้เดินทางตามที่ตกลง ในขณะที่ผู้ประกอบการฮัจญ์ที่ได้รับอนุญาตจากทางราชการ ผู้แสวงบุญส่วนใหญ่ไม่รู้จัก ดังนั้นหากแชนแนลที่รับค่าบริการจากผู้แสวงบุญแล้วไม่นำไปชำระให้กับผู้ประกอบการฮัจญ์ ก็จะทำให้เกิดปัญหาความเสี่ยงกับผู้แสวงบุญที่ได้

๕) การจัดเข้าพักที่พักรักษาสำหรับผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ในอดีตผู้ประกอบการฮัจญ์หรือแชนแนลจะเป็นผู้จัดเข้าที่พัก ซึ่งมักจะเกิดปัญหาการเข้าพักอาศัยแออัด อาคารที่พักบางอาคารไม่มี

^{๕๓} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, วารสารสายตรงศาสนาฉบับพิเศษ “สรุปผลการดำเนินงานกิจการฮัจญ์ประจำปี ๒๕๕๕ และการเตรียมการฮัจญ์ประจำปี ๒๕๕๕”, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙.

^{๕๔} สัมภาษณ์. - คุณอนุชา หะระหนี, ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานกิจการศาสนาอิสลาม นักการศาสนา กองศาสนาภูมิภาค กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๘ มกราคม ๒๕๕๗.

ใบอนุญาต ไม่ดำเนินการให้ถูกต้องตามระเบียบของทางการชาอุดีอาระเบีย ทำให้ผู้แสวงบุญไม่ได้รับความสะดวก แต่ในปัจจุบันทางราชการได้จัดส่งคณะอนุกรรมการฯ ไปตรวจสอบอาคารที่พักที่จัดเช่า ผู้แสวงบุญได้รับความสะดวกสบายและดำเนินการได้ถูกต้องตามระเบียบของทางการชาอุดีอาระเบีย

บทที่ ๔

เปรียบเทียบการจาริกแสวงบุญพระพุทธศาสนากับศาสนาอิสลาม

๔.๑ เปรียบเทียบแนวคิดความสำคัญ

การเปรียบเทียบเรื่องการจาริกแสวงบุญ ผู้วิจัยจะขอนำเสนอและเทียบเคียงให้เห็นว่าแต่ละศาสนามีแนวคิดหลักคือความสำคัญอุปสรรคปัญหาพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องของการแสวงบุญเพียงเท่านั้นการเปรียบเทียบให้เห็นซึ่งแนวทางให้กับศาสนิกชนหรือผู้สนใจศึกษาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการแสวงบุญในศาสนาเพื่อจะได้มีความรู้ใหม่ที่ถูกต้องและชัดเจนเพิ่มขึ้น จากการเดินทางไปสักการะหรือประกอบศาสนพิธีตามแต่ละศาสนาแต่ละสถานที่ คือ สังฆนียสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์โดยแบ่งเป็นหัวข้อแต่ละศาสนาต่อไปนี้

๔.๑.๑ เปรียบเทียบแนวคิดความสำคัญการจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนา

การแสวงบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางไปนมัสการยังสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า การนมัสการสังฆนียสถาน ๔ ตำบล (The Four Holy Places) ประกอบ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้แจ้งพระสัมมาสัมโพธิญาณสถานที่แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรกและที่ดับขันธปรินิพพานทั้ง ๔ แห่ง คือสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนปรารถนาที่จะเดินทางไปสักการะเพื่อความศรัทธาและความเลื่อมใส ณ สถานที่จริงสังฆนียสถานทั้ง ๔ แห่งเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชสถานที่เนื่องด้วยพุทธประวัติซึ่งพุทธศาสนิกชนควรไปดูเพื่อเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาทพระธรรมและคำสอนของพระพุทธองค์มีความสำคัญเป็นพิเศษในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความอลเวงวุ่นวายจะได้เร่งประกอบกุศลกรรมและสำหรับผู้มีความศรัทธาจะได้เดินทางจาริกไปชมเพื่อสักการบูชาจะนำไปเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ได้อานิสงส์ประการหนึ่งซึ่งการเดินทางไปแสวงบุญช่วยเพิ่มคุณค่าหรือเพิ่มบุญกุศลในพระพุทธศาสนากล่าวคือได้เดินทางไปสักการะบูชาได้ไปสักการะสถานที่จริงพร้อมกับได้นำหลักธรรมมา คือ ความสังเวชใจสลดใจเพื่อไม่ให้ลุ่มหลงอยู่ในความประมาทของการดำเนินชีวิตสถานที่ทั้ง ๔ แห่ง มี สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนาและสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

หลักธรรมะตลอดระยะเวลา ๔๕ พระพรรษาการแสดงออกของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อคำสอนของพระพุทธองค์ธรรมะนำมาซึ่งความสุขความเจริญเรียกว่า มงคล การบูชาซึ่งสิ่งที่ควรบูชาเป็นมงคลอย่างยิ่งท้ายของมงคลคาถา บูชา คือ การแสดงออกถึงความเคารพ การกราบไหว้การยกย่องนับถือบุคคลที่ควรเคารพนับถือ เช่น พระพุทธรูปพระสงฆ์บิดามารดาครูอาจารย์ญาติผู้ใหญ่ถือเป็นเหตุนำความสุขความเจริญและความก้าวหน้าในชีวิตมาให้แก่ผู้กระทำ เรื่องการเดินทางไปแสวงบุญทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลหรือแต่ละหมู่คณะที่ต้องการไปสักการะยังสถานที่จริง

ประกอบไปด้วยสถานที่ประสูติ สถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ สถานที่พระองค์แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก และสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน ซึ่งแต่ละสถานที่แต่ละแห่งบางครั้งสำหรับผู้เดินทางอาจไปครั้งเดียวครบทั้ง ๔ แห่งหรือไม่ก็ไปได้แห่งเดียวที่เดียวสองที่สองแห่งแต่ละครั้งที่เดินทางก็ได้ เรื่องนี้ทางพระพุทธศาสนาไม่ได้บังคับว่าต้องไปให้ครบแต่พระพุทธศาสนาเสนอว่า

ไปแล้วได้อานิสงส์ผลแห่งการสักการบูชาการแสดงเคารพ และความสังเวชใจ ที่แม้แต่พระพุทธรูปเองผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ผู้เป็นสัพพัญญูรู้แจ้ง ก็มีอาภรณ์แว่นพริ้วประกายหรือความตายไปได้จะยังอยู่ก็แต่พระธรรมวินัยของพระพุทธรูปที่ยังคงไว้ได้มาจนถึงบัดนี้

สรุปการแสวงบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางไปนมัสการยังสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ประกอบด้วยสถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้แห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ สถานที่แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรกและที่ดับขันธปรินิพพานทั้ง ๔ แห่งนี้คือสถานที่พุทธศาสนิกชนปรารถนาที่จะเดินทางไปสักการะเพื่อความศรัทธาและความเลื่อมใส ณ สถานที่เหล่านั้น สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช สถานที่เนื่องด้วยพุทธประวัติซึ่งพุทธศาสนิกชนควรไปดูเพื่อเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาทจะได้เร่งเพียรประกอบกุศลกรรมและผู้มีความศรัทธาจะได้จาริกไปชมเพื่อสักการบูชาซึ่งจะนำไปถึงซึ่งสุคติโลกสวรรค์ดังนี้

๔.๑.๒ แนวคิดความสำคัญการจาริกแสวงบุญศาสนาอิสลาม

การแสวงบุญหรือการบำเพ็ญฮัจญ์ศาสนาอิสลามเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเป็นลูกหลานของอาดัมมนุษย์คนแรกของโลกทุกคนจึงมีความเท่าเทียมกันไม่มีชนชั้นวรรณะและทุกคนก็มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกันทั่วโลกการบำเพ็ญฮัจญ์เปิดโอกาสให้ศาสนิกชนจากทั่วทุกมุมโลกมาพบกันได้เห็นผู้คนที่มีหน้าตาผิวพรรณภาษาที่แตกต่างกัน มารวมอยู่ ณ ที่แห่งเดียวกัน ด้วยเป้าหมายเดียวกันความแตกต่างทางภาษา ผิวพรรณ รูปร่าง หน้าตา และ ฐานะ ไม่ก่อให้เกิดอิทธิพลความเป็นพี่น้องกันของมนุษย์ทั่วโลก ได้ปรากฏเป็นภาพชัดเจนทุกปีการปฏิบัติตามหลักการข้อปฏิบัตินี้ จึงเป็นการชักนำไปสู่ความดี ดังได้กล่าว เมื่อใครปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ก็จะเป็นพลังผลักดันให้เขากระทำความดีตามมาอีกมากมาย คือ การปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรม

การประกอบพิธีฮัจญ์ หรือการทำฮัจญ์ คือการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียในเดือนซุลฮิจญะฮ์ ตามวันเวลา และสถานที่ ทางศาสนาอิสลามกำหนดไว้ ซึ่งศาสนกิจข้อนี้เป็นหน้าที่สำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง ทุกคนที่มีความสามารถในด้านร่างกายทรัพย์สิน และการเดินทาง ที่จะต้องปฏิบัติศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่เรียกได้ว่า ภาคปฏิบัติ มีกฎเกณฑ์บทบัญญัติ ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานเป็นเกณฑ์หลัก ข้อปฏิบัติแห่งชีวิตและสังคม ภาคปฏิบัติกลายเป็นจริยธรรมของศาสนิกชนและส่วนใหญ่ของจริยธรรม เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของพระมหามุhammadผู้เป็นศาสดา การทำฮัจญ์หรือ การประกอบพิธีฮัจญ์ (Hajj) ศาสนาอิสลามโดยส่วนมากจะผ่านจากผู้นำและผู้นำในการแสวงบุญที่ทางศาสนาอิสลามเรียกคือการประกอบพิธีฮัจญ์ ขั้นตอนหรือพิธีกรรมทั้งหมดก็มาจากผู้นำนี้

๔.๒ เปรียบเทียบพิธีกรรมข้อปฏิบัติ

๔.๒.๑ พระพุทธศาสนา

พิธีกรรมของทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการแสวงบุญหรือการเดินทางไปสักการะที่สถานที่ต่างๆ ตามสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งเป็นเรื่องศรัทธาของแต่ละบุคคลหรือเป็นหมู่คณะ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเมื่อพูดโดยรวมคือ งานที่มีพิธีกรรมรวมถึงขั้นตอนสำคัญจัดเป็นงานที่เป็นมงคลและอวมงคลศาสนพิธี พิธีทางศาสนานี้เป็นกิจกรรมที่จะต้องประกอบด้วยพิธีรีตรอง มี

ขั้นตอนมีความพร้อม มีความสมบูรณ์และมีความพร้อมเพรียงกันในการประกอบพิธี เป็นเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) เหตุที่มีศาสนพิธีในพระพุทธศาสนาก็เนื่องจากหลักการของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ตั้งแต่ปีที่ตรัสรู้ เพื่อให้เหล่าพุทธสาวกได้นำเอาเป็นหลักในการประกาศพระศาสนาอันเรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ พระพุทธองค์ทรงวางหลักทั่วไปเป็นหลักเกณฑ์ไว้ ๓ ประการคือพระพุทธศาสนา

๑) สอนไม่ให้ความชั่วทั้งปวง

๒) สอนให้บำเพ็ญความดีให้ถึงพร้อม

๓) สอนให้ชำระจิตใจของตนให้ผ่องใสปราศจากเครื่องเศร้าหมอง

โดยหลักการทั้ง ๓ พุทธบริษัทจะต้องพยายามลดเล็กละความประพฤติชั่วทุกอย่างอย่างเต็มความสามารถและจะต้องพยายามสร้างคุณงามความดีสำหรับตนให้มีพร้อมเท่าที่จะสามารถสร้างได้ขณะเดียวกันก็พยายามชำระจิตใจของตนเองให้สะอาดผ่องแผ้วอยู่ตลอดเวลา การพยายามทำตามหลักคำสอน ๓ ประการ เป็นการพยายามทำดี เรียกว่า การทำบุญ และการทำบุญ พระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีการกระทำไว้ ๓ ประการเรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ คือ

๑) การให้ทาน

๒) การรักษาศีล

๓) การเจริญภาวนาอบรมจิตใจให้ผ่องใสปราศจากเครื่องเศร้าหมอง

บุญกิริยาวัตถุเมื่อมีผู้นับถือศาสนามากขึ้นตามลำดับจึงได้เป็นแนวทางให้ศาสนิกชนได้ประพฤติปฏิบัติและเป็นต้นเหตุให้เกิดศาสนกติกพิธีกรรมหลายประการ เมื่อพิธีกรรมเป็นที่นิยมและรับรองก็จะถือปฏิบัติสืบทอดมาจนกลายเป็นจารีตประเพณีพิธีกรรมกลายเป็นศาสนพิธี

ศาสนาพิธีจึงมีมากเมื่อแยกเป็นหมวดแล้วสังเคราะห์รวมได้เป็น ๔ หมวด คือ (๑) หมวดกุศลพิธี ว่าด้วยการบำเพ็ญบุญกุศล แสดงตนเป็นพุทธมามกะพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาพิธีรักษาอุโบสถศีล (๒) หมวดบุญพิธี ว่าด้วยพิธีทำบุญทำบุญงานอวมงคลทำบุญงานมงคล (๓) หมวดทานพิธี ว่าด้วยการถวายทานพิธีถวายไทยธรรม (๔) หมวดปณิณกะ ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ดพิธีแสดงความเคารพพิธีประเคนของพระพิธีอาราธนาศีล

การเดินทางไปแสวงบุญโดยปกติใช้เวลาประมาณ ๑๐ ถึง ๑๔ วันเดินทางโดยเครื่องบินจากกรุงเทพไปลงที่กัลกัตตาและนั่งรถบัสไปยังสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งในอินเดียและเนปาลซึ่งเวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ การเตรียมสุขภาพให้พร้อมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ผู้ที่มีโรคประจำตัวควรหารือแพทย์ว่าจะสามารถเดินทางไกลได้หรือไม่ หรือหากเดินทางได้ ก็ควรเตรียมยาประจำตัวและสมุดสุขภาพเป็นภาษาอังกฤษไปด้วย เมื่อกรณีฉุกเฉิน จะได้มีข้อมูลสุขภาพที่ถูกต้อง การเตรียมกายเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งต้องตระหนักว่าผู้เดินทางต้องสามารถช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่งหากเป็นผู้สูงอายุถึงแม้จะมีคนดูแลแต่ก็ต้องสามารถดูแลตัวเองได้รวมทั้งสุขภาพจิตพกพาประจำตัวที่ต้องใช้ในระหว่างการเดินทาง เพื่อรักษาความสะอาดรวมทั้งเสื้อผ้าที่เหมาะสมสำหรับการเดินทาง

เมื่อตัดสินใจจะไปเดินทางไปจาริกแสวงบุญและได้เตรียมตัวเตรียมกายและใจแล้ว สิ่งที่ต้องทำก็คือหาข้อมูลของการเดินทาง ข้อมูลบริษัทที่จะใช้บริการ สังเวชนียสถานที่คุณนิยมไปเริ่มต้นการแสวงบุญอยู่ที่มหาเจดีย์พุทธคยา ซึ่งเป็นที่ตั้งของต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และมีวัดไทยแห่งแรกในต่างประเทศคือวัดไทยพุทธคยา พุทธคยาซึ่งอยู่ในเขตอาณา

ของสถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองกัลกัตตาส่วนของสารนาถ สถานที่ปฐมเทศนาและกุสินารา สถานที่ปรินิพพาน อยู่ในรัฐอุตตรประเทศซึ่งอยู่ในเขตอาณาของสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี หากผู้เดินทางจาริกแสวงบุญต้องการติดต่อหน่วยงานได้ที่เมืองกัลกัตตาและกรุงนิวเดลีได้

ฉะนั้นพิธีสำคัญหาพระพุทธรูปศาสนาจึงอยู่ที่สถานที่ที่จะต้องจัดเตรียมระหว่างงาน เมื่อมีพระภิกษุสงฆ์ มาจัดเตรียมสถานที่จัดหา อาสนะ น้ำดื่ม น้ำฉัน อาหารหวานคาว วัคคยเตรเตรียมต้อนรับ ดอกไม้ธูปเทียน เจก้น กระถางธูป พระพุทธรูป ไทยธรรม เป็นต้นส่วนเรื่องของการแสวงบุญหรือการเดินทางไปสักการะยังสถานที่ที่มีอยู่จริง เป็นเรื่องของศาสนิกชนชาวพุทธบริษัททั้ง ๔ ควรไปสักการะด้วยเหตุที่กล่าวถึงอันสงฆ์หรือกัไรชีวิตพร้อมทั้งการรับประกันโดยตรงจากพระพุทธรองค์ด้วยว่าไปสักการะแล้วยังจิตใจให้ผ่องใส ยิ่งความสังเวชสลดให้เกิดขึ้น ได้ระลึกถึงพระสัทธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงกล่าวสอนผ่านเรื่องราวจากพุทธประวัติและมีสถานที่สำคัญให้ระลึกถึงยังกุศลจิตให้เกิดขึ้นอีกประการหนึ่ง

๔.๒.๒ ศาสนาอิสลาม

เรื่องการประกอบพิธีฮัจญ์ทางศาสนาอิสลามมีคติคือเป็นรากที่ ๕ ของรูกันอิสลามซึ่งกำหนดเป็นศาสนกิจระดับบังคับ สำหรับมุสลิมที่มีความสามารถ มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และปัจจัยที่จำเป็นในการประกอบพิธีฮัจญ์ ทหฺรียฺสิน อาหาร ต้องเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ ในเดือนซุลฮิจยะฮ์ จำนวน ๑ ครั้งในชีวิต ผู้ที่ประกอบพิธีฮัจญ์ทุกคนจะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับ อิหฺรอม เป็นอันดับแรก คือจะกระทำก่อนออกเดินทางจากประเทศของตนหรือระหว่างการเดินทางหรือเมื่อเดินทางมาถึงประเทศซาอุดิอาราเบียก็ได้คือเปลื้องผ้าหรือเปลี่ยนชุดที่สวมออกมาเสียแล้วใช้ผ้าขาวสองผืนเรียกว่าผ้าอิหฺรอมครองร่างกายแทนเป็นผ้าสองผืนที่ไม่เย็บติดกัน และไม่มีตะเข็บ ผืนหนึ่งพันกายตั้งแต่สะดือถึงหน้าแข้ง อีกผืนหนึ่งปิดท่อนบนของร่างกายโดยเปิดไหล่ไว้ข้างหนึ่ง สถานที่ซึ่งคนทำการครองผ้าอิหฺรอมตามเวลาที่กำหนดไว้หรือสถานที่สำหรับกระทำสิ่งหนึ่งคือ อฮฺลลา หมายถึงการเปล่งเสียงว่า ข้าพเจ้าอยู่ที่นี้แล้วอัลเลาะห์ ข้าพเจ้าอยู่หน้าพระพักตร์ขอพระองค์จากนั้นก็เริ่มสํารวมกายและตั้งใจเพื่อปฏิบัติหน้าที่สำคัญของศาสนาอิสลามต่อไป อีกประการหนึ่งที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ คือการครองผ้าอิหฺรอม ผู้ปฏิบัติจะต้องกระทำพิธีการให้ตั้งใจนึกถึงสิ่งที่ตนกระทำอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด เมื่อครองผ้าอิหฺรอมแล้วห้ามกระทำสิ่งต่างๆ เช่นการร่วมประเวณี ล่าสัตว์ เป็นต้น

เรื่องข้อปฏิบัติและข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ เป็นเรื่องที่สำคัญหากกระทำโดยรวบรัดขั้นตอนตามศาสนบัญญัติไว้การประกอบพิธีฮัจญ์ก็ไม่สมบูรณ์และอาจจะได้บุญกุศลไม่เต็มที่ได้สิ่งที่ควรปฏิบัติในพิธีฮัจญ์ สิ่งที่ควรปฏิบัติ หรือ ส่งเสริมในระหว่างการทำฮัจญ์มีดังต่อไปนี้

อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดเพื่อการอิหฺรอม เพื่อเดินทางเข้ามักกะฮ์ และอาบน้ำชำระร่างกายเพื่ออิหฺรอมเพื่อวุฎุใส่เครื่องหอมที่ร่างกาย และเสื้อผ้าก่อนการอิหฺรอม ส่วนการใส่เครื่องหอมหลัง อิหฺรอมแล้วถือว่าเป็นสิ่งต้องห้ามกล่าว ตลบีเยฮ์ควรกล่าว ตลบีเยฮ์ด้วยเสียงค่อนข้างดังกล่าวต่อเนื่อง หรือกล่าวให้มากที่สุดที่ทำได้ หลังเริ่มอิหฺรอม ก่อนเข้านครมักกะฮ์ เริ่มเดินทางไปทุ่งมีนา จนถึงการขว้างเสาหินที่ ยํารอตลุอะกะบะฮ์ พักแรมคืนที่ ทุ่งมีนา ในคืนวันที่ ๙ซุลฮิจยะฮ์พักแรม

จนถึงรุ่งอรุณที่ทุ่ง มุขตาสีฟ้าหazyหazyที่ มัชชะรึลสะระอมขอดุอาห์เตาบัด อ่านกุรอาน ให้มาก บริจาคทานให้มากละหมาดที่มีสยิดหะรอหมปฏิบัติข้อปฏิบัติอื่นให้มากระหว่างประกอบฮัจญ์

๔.๓ เปรียบเทียบปัญหาการแสวงบุญ

จากการศึกษาพบว่า การจาริกแสวงบุญ (Pilgrimages) คือการเดินทางไปเพื่อนมัสการสักการะศาสนสถานที่ยึดถือกำหนดไว้เพื่อให้รับผลบุญกุศล เกิดความซาบซึ้งศรัทธาและสังเวชใจยึดมั่นในหลักการปฏิบัติตามคำสอน

เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยขอเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมดเช่นข้อมูลเอกสาร ที่פק เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค กับความไม่สบายความขัดข้อง ฯลฯ เพื่อป้องกันปัญหาล่วงหน้าไว้เบื้องต้นทั้งสองศาสนาดังนี้

๔.๓.๑ ปัญหาเกี่ยวกับสังฆนียสถาน^๑

การเดินทางจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนา คือการ ไปยังสถานที่สำคัญ ๔ แห่ง ซึ่งบางแห่งการเดินทางไปแต่ละแห่งทำให้เสร็จครบทุกแห่งทุกที่ไม่ได้เบื้องต้นพบว่า การเดินทางไปแสวงบุญนั้นปัญหาหลัก คือ ห้องน้ำ และสถานที่ในแต่ละแห่งห่างไกลกันมากเรื่องการเดินทางขอหนังสือเดินทางและขอเข้าประเทศไปยังประเทศอินเดียล่าช้า

(๑) ปัญหาเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้า การเดินทางไปแต่ละแห่ง ควรนำเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับการเดินทางโดยรถยนต์และที่ใส่สบายเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรมเสื้อผ้าสำหรับอากาศหนาว อย่างน่าจะมีค่าติดตัวไป

(๒) ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องอาหาร การบริโภค การดื่มน้ำควรซื้อที่เป็นขวดที่มีมาตรฐานหรือที่เป็นกระป๋องอาหารควรเป็นอาหารที่ทวี่รณะน่า คนขายของข้างทางจะเข้าซื้อให้ซื้อของควรต่อรองราคาเท่าที่จะทำได้อย่าออกนอกกลุ่มยกเว้นกรณีเดินทางโดยลำพัง(การเดินทางแบบเดี่ยว)^๒

(๓) ปัญหาเกี่ยวกับการพักอาศัย ค้างแรมเตรียมที่พักปลุกส่วนตัวไปด้วยเพราะส่วนใหญ่ต้องเดินทางเข้าการพักในวัดไทย ควรรักษาศรียา มารยาทและสำรวมเพราะอยู่ในเขตวัด และรักษาความสะอาดให้กับสถานที่ทุกครั้งหนังสือเดินทางควรเก็บรักษาให้ดีและถ่ายเอกสารทำสำเนาไว้การคมนาคมในประเทศอินเดีย ที่ต้องเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งใช้เวลานานและเดินทางไกลเรื่องห้องน้ำห้องสุขา ซึ่งมีบริการไม่เพียงพอและไม่สะดวกอย่างมากหากไปต้องไปค้างแรมเช่น สารนาท ลุมพินีพุทธคยาแต่ละแห่งมีศาสนสถานคือ อาวาสของประเทศไทยที่อยู่ที่นี่หรือโรงแรมสำหรับ

^๑ ปัญหาทั้งหมดประมวลสรุปจากบทสัมภาษณ์. ดูรายละเอียดเพิ่มใน. ตัวอย่างบทสัมภาษณ์และรายนามผู้ให้สัมภาษณ์ในภาคผนวก.

^๒ เฉพาะพระภิกษุและสามเณรให้ปฏิบัติตามขั้นตอนตามศูนย์ควบคุมการไปต่างประเทศสำหรับพระภิกษุสามเณร (ศ.ต.ภ.). - สัมภาษณ์. สมเด็จพระธีรญาณมุนี, เจ้าคณะภาค ๑-๒-๓-๑๒ และ ๑๓ (ธรรมยุต), คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช, กรรมการมหาเถรสมาคมและรองแม่กองธรรมสนามหลวง, ประธานกรรมการอำนวยการวัดพุทธคยาประเทศสหรัฐอเมริกา, ผู้อุปถัมภ์โครงการเพชรยอดมงกุฎ, ประธานกรรมการบริหารสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต), กรรมการบริหารมูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

เข้าพักอาศัย ในการเดินทางเรื่องความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยเฉพาะภัยก่อการร้ายในเขตพุทธสถาน

(๔) ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพโรคประจำตัว เตรียมการรักษาโรคประจำตัวและของใช้ส่วนตัว ความไม่สะอาดของสถานที่และสิ่งของในระหว่างการเดินทาง จึงควรเตรียมสุขภัณฑ์ทำความสะอาดส่วนตัวไปด้วย การเดินทางไปตามสังเวชนียสถานเป็นการเดินทางที่ยาวนานระหว่างจุดหมายและระหว่างทางก็มักจะไม่มีจุดจอดรถที่เหมาะสมมากนัก ยกเว้นวัดไทย หอมน้ำอาจไม่สะอาดเท่าที่ควร ผู้แสวงบุญจึงควรทำใจและเตรียมพร้อมสำหรับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเรื่องสุขภาพและอาหาร โดยเฉพาะการไม่คุ้นเคยกับสภาพอากาศและอาหารท้องถิ่นในประเทศอินเดีย

๔.๓.๒ ปัญหาที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์

ก. เรื่องเอกสารข้อมูล^๓

(๑) ผู้ประกอบกิจการฮัจญ์บางรายส่งเอกสารเพื่อขอยื่นวีซ่าล่าช้าและใกล้กำหนดวันเดินทางผู้ประกอบกิจการฮัจญ์ไม่ได้ตรวจสอบความถูกต้องว่าวีซ่าที่ออกมาถูกต้องหรือไม่การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ผู้แสวงบุญส่วนใหญ่เป็นคนยากจนเก็บหอมรอมริบมาทั้งชีวิตเพื่อที่จะได้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ แต่โดยที่การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ของไทย ภาครัฐการเป็นเพียงผู้กำกับดูแล แต่การให้บริการเป็นของภาคเอกชน ที่ได้รับอนุญาตจึงเป็นการยากที่จะควบคุมดูแลในเรื่องของราคาค่าบริการ

(๒) ปัจจุบันทางราชการพยายามที่จะนำระบบเข้าคิวลงทะเบียนออนไลน์มาใช้ ผู้ลงทะเบียนจำนวนมากไม่พร้อมด้านการเงินจึงได้ยกเลิกการเดินทางในที่สุด ทำให้การบริหารจัดการรายชื่อผู้เดินทางในแต่ละปีมีความไม่แน่นอนส่งผลต่อเตรียมการในด้านต่าง ๆ ในขณะที่ประเทศมุสลิมอื่น ๆ ส่วนใหญ่ผู้ลงทะเบียนจะต้องสะสมเงินให้ครบตามกำหนดจึงจะได้รับสิทธิ์การเดินทาง

(๓) การเดินทางของผู้แสวงบุญชาวไทย มีการเดินทางเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ มากขึ้นแต่ยังไม่เป็นระบบเหมือนประเทศอื่น ๆ ที่ส่วนใหญ่จะใช้ระบบจัดเที่ยวบินเหมาลำ ทำให้ายต่อการบริหารจัดการ แต่สำหรับผู้แสวงบุญชาวไทยได้จัดเที่ยวบินเหมาลำเฉพาะในจังหวัดภาคใต้ แต่ผู้ประกอบกิจการฮัจญ์บางส่วนไม่ใช้บริการเพราะอัตราค่าโดยสารแพงกว่าเที่ยวบินปกติ (เนื่องจากเมื่อไปส่งผู้แสวงบุญแล้วต้องบินลำเปล่ากลับ) จึงทำให้ผู้ประกอบกิจการฮัจญ์บางส่วนใช้บริการโดยเที่ยวบินปกติที่ทำอากาศยานสุวรรณภูมิ และท่าอากาศยานภูเก็ต ซึ่งบางครั้งจะมีการเดินทางเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย ทำให้ยากต่อการดูแลและอำนวยความสะดวกทั้งของฝ่ายไทยและฝ่ายซาอุดีอาระเบีย

(๓) ปัญหาความเสี่ยงกับผู้แสวงบุญผู้แสวงบุญส่วนใหญ่จะชำระค่าบริการผ่านแชต^๔ (ผู้นำกลุ่มย่อย) ในท้องถิ่นซึ่งเป็นความคุ้นเคย โดยที่ไม่มีใบเสร็จรับเงินใด ๆ ทำให้บางครั้งมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการเก็บค่าบริการและไม่ได้เดินทางตามที่ตกลง ในขณะที่ ผู้ประกอบกิจการฮัจญ์ที่ได้รับ

^๓สัมภาษณ์. อนุชา ธรรมณี, ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานกิจการศาสนาอิสลาม นักการศาสนากองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, ๒๘ มกราคม ๒๕๕๗.

^๔สัมภาษณ์. นิรันดร์ พันทรกิจ, ผศ.ดร. หัวหน้าภาควิชามนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๗.

อนุญาตจากทางราชการ ผู้แสวงบุญส่วนใหญ่ไม่รู้จักร ด้งนั้นหากแซะห์ที่รับค่าบริการจากผู้แสวงบุญแล้วไม่นำไปชำระให้กับผู้ประกอบการฮัจญ์ก็จะทำให้เกิดความเสี่ยงได้

(๔) ผู้แสวงบุญผ่านระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์ของผู้ประกอบการฮัจญ์บางรายเพื่อออกรหัส (MOFA)^๕ โดยไม่ตรวจสอบความสมบูรณ์และถูกต้องของข้อมูลผู้แสวงบุญ เช่นรูปภาพไม่ตรงตามหนังสือเดินทาง ข้อมูลผู้แสวงบุญซ้ำกับบุคคลอื่น หรือสลับเล่มชื่อผู้แสวงบุญไม่ตรงตามหนังสือเดินทาง ไม่ติดรหัสผู้แสวงบุญข้อมูลผู้แสวงบุญไม่แสดง (ระบบของสถานทูตไม่สามารถเรียกข้อมูลได้)

(๕) สภาพอากาศเมืองหนึ่งร้อนเมืองหนึ่งหนาว และจำนวนผู้แสวงบุญ ที่ต่างกันทั่วทั้งโลก รวมถึง การไม่เข้าใจหลักการศาสนาเช่น เกิดโรคติดต่อ การมีประจำเดือนของสตรีการสื่อสารของผู้แสวงบุญด้วยกันเรื่องการประกอบพิธีฮัจญ์เรื่องสภาพดินฟ้าอากาศ

สรุปปัญหาและอุปสรรคที่ทราบทั้งสองศาสนาเนื่องจากการจาริกแสวงบุญหรือการเดินทางของผู้แสวงบุญนี้ เป็นเป้าหมายปลายทางของศาสนิกชนเรียกว่า ผู้เดินทางแสวงบุญหรือผู้แสวงบุญ การเดินทางลักษณะนี้จึงมีความสำคัญมากปัญหาอุปสรรคก็มากไม่แพ้กันเหตุเพราะว่าการเดินทางของผู้จาริกแสวงบุญผู้เดินทางแต่ละศาสนาไม่ได้อยู่ในเมืองเดียวประเทศเดียวฉะนั้นการเตรียมความพร้อมเอาไว้เพื่อที่จะลดปัญหาในเบื้องต้น

๔.๔ เปรียบเทียบถึงประโยชน์คุณค่าที่ได้รับ

จากการศึกษาพบว่า การจาริกแสวงบุญ ระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม คือ การไปสักการะบูชาและประกอบศาสนกิจของศาสนิกชนสองศาสนานี้ นับได้ว่าเป็นศาสนิกชนโดยสมบูรณ์ แต่ว่าศาสนิกชนต้องมีความพร้อมทางสุขภาพร่างกาย ทรัพย์สิน ที่สามารถเดินทางไปได้ด้วย ถึงแม้ศาสนิกชนทั้งสองศาสนา ผู้ที่ไม่สามารถเดินทางไปสักการะหรือประกอบศาสนกิจได้ ก็ยังคงสามารถนำหลักธรรมะหลักคำสอนเพื่อให้เกิดผลบุญกุศลให้เกิดความซาบซึ้งศรัทธาและสังเวชใจนำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้และได้รับทราบถึงประโยชน์ทั้งสองศาสนาดังนี้

๔.๔.๑ ประโยชน์จากการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

(๑) ได้รับรู้และรับทราบถึง สังเวชนียสถานทั้ง ๔ คือ ที่ ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรกและที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน^๖ ที่ตรัสรู้ทำให้มั่นใจได้ว่าพุทธศาสนามีที่มามีตัวตนจริงโดยศึกษาได้จากหลักฐานต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

^๕ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, วารสารสายตรงศาสนาฉบับพิเศษ “สรุปผลการดำเนินงานกิจการฮัจญ์ประจำปี ๒๕๕๕ และการเตรียมการฮัจญ์ประจำปี ๒๕๕๕”, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙.

^๖ สัมภาษณ์. พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๗.

(๒) รับรู้และทราบประวัติของพระพุทธศาสนาตามหลักฐานที่ปรากฏในสถานที่ต่างๆ เกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นเป็นการได้ศึกษาศิลปะจากวัดวาอาราม ความเจริญรุ่งเรืองเห็นสังคมเห็นระบบชนชั้นวรรณะ ทราบถึงความยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนาในอดีตเห็นความศรัทธาของบรรพบุรุษชาวพุทธที่มีต่อพุทธศาสนาทราบโบราณสถานโบราณวัตถุของพระพุทธศาสนาตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธเจ้าและพระสาวก

(๓) รู้ถึงปัจจัยแห่งความเสื่อมและความเจริญของพระพุทธศาสนาในอดีต^๙ อันจะนำไปสู่การป้องกันเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมและสร้างเหตุปัจจัยแห่งความเจริญก้าวหน้าทำให้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการเดินทางและทำให้มีความอดทนต่อการเดินทางกระทำการที่ยิ่งใหญ่ในฐานะเป็นชาวพุทธครั้งหนึ่งในชีวิตซึมซับคุณงามความดีความสัจและสัจธรรมที่มีในโลก และรำลึกอนุสติ^{๑๐} คือ พระมหากรุณาธิคุณ พระปัญญาธิคุณ และพระวิสุทธิคุณ ของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง

(๔) ได้รับรู้และรับทราบถึงธรรมะที่พระพุทธเจ้าได้ใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ผู้อื่นให้นำคุณทั้งสามประการมาใช้ในชีวิตประจำวันพุทธคุณ ๓ ประการ คือ พระปัญญาคุณ ได้แก่คุณคือความรู้ พระวิสุทธิคุณได้แก่คุณคือความบริสุทธิ์ และพระกรุณาคุณได้แก่คุณคือความกรุณา ทรงพระกรุณาธิคุณคือ มีครอบครัวแล้วยังทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น

๔.๔.๒ ประโยชน์จากการประกอบพิธีฮัจญ์

(๑) ฮัจญ์ของเขาสมบูรณ์หากประประพดิดนเลวทรามกว่าเดิมแสดงว่าการทำฮัจญ์นั้นไม่มีประโยชน์ ในการประกอบพิธีฮัจญ์มีหลายคนคนให้ทำใบบริจาค แก่คนยากจนที่มีอยู่ในประเทศและทั่วโลก (เท่าที่ทำได้) รำลึกถึงโลกนี้ไม่เที่ยง^{๑๑} ฝึกให้เป็นคนให้จักเสียสละไม่เอาเปรียบคนอื่น^{๑๒} ควรดำเนินพิธีกรรมศาสนาไปตามขั้นตอน ไม่ต้องแย่งชิงกันชนในต่อนกว้างเสาดิน ที่เบียดเสียดกันมาก ควรให้คนอยู่ด้านหน้าปฏิบัติหลักการไปก่อนผู้อยู่ข้างหลังค่อยตามไปไม่ต้องแย่งกัน, ได้รับผลกรรมการตัดสิน, เพื่อรับการตัดสินจากอัลลอฮ์การทำฮัจญ์จึงเป็นการชักชวนการฟื้นคืนชีพมารับผล

^๙สัมภาษณ์. พระมหาฤกษ์ ตรีโน, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำสาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๑๐}สัมภาษณ์. พระครูโฆสิตพุทธศาสตร์, ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รองประธานคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๓.

^{๑๑}สัมภาษณ์. พระมหาสุศักดิ์ ปจฺจนฺตโสโน, ดร. หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

^{๑๒}สัมภาษณ์. พระราชสิทธิมนี, วิ.ดร., เจ้าคณะเขตพญาไท กรุงเทพฯ, พระวิปัสสนาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัยผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

^{๑๓}สัมภาษณ์. อนัส อมาตยกุล, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๔}สัมภาษณ์. อนุชา หาระหนี่, ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานกิจการศาสนาอิสลาม นักการศาสนา กองศาสนาภูมิภาค กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, ๒๘ มกราคม ๒๕๕๗.

กรรมให้คนไม่ยึดติดในชีวิตสวามิครองผ้าสองชั้น (เฉพาะผู้ชาย-อิหฺรอม)^{๑๓} ซึ่งประหนึ่งผ้าห่อศพไม่มีอะไรติดตัวนอกจากความดีและความชั่ว เป็นการทำให้แก้วที่ไม่รู้จักเต็มกลับมาให้เต็มเป็นกรรทอง กักขังวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเสริมสร้างตัวเก่าและความใกล้ชิดต่ออัลลอฮ์

(๒) เป็นการช่วยเหลือผู้ยากไร้การแจกจ่ายอาหารให้ทาน^{๑๔} คนจำนวนมากรวมกันโดยไม่มี การทะเลาะเบาะแว้งกันทำให้มนุษย์ (เฉพาะมุสลิม) มากกว่า ๑๒๐ ประเทศมาร่วมกันแสวงหาความดี และได้ทำความรู้จักกันการอยู่ในหมู่ผู้คนหลายๆ ต้องอดทนรู้จักสำรวมตนในระหว่างพิธีฮัจญ์

๔.๕ สรุปประโยชน์ที่ได้รับ

(๑) ทำให้รับรู้และรับทราบถึงหลักธรรมความเป็นมาความสำคัญของศาสนสถานศาสนพิธี ปฏิบัติอุปสรรคปัญหาและประโยชน์ได้รับการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบลในพระพุทธศาสนาช่วยเผยแผ่ศาสนาอิสลามและนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์เหมาะสมต่อไปได้

(๒) ทำให้รับรู้และรับทราบถึงหลักธรรมความเป็นมาความสำคัญของศาสนสถานศาสนพิธี ปฏิบัติอุปสรรคปัญหาและประโยชน์ได้รับการจาริกแสวงบุญคือการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนา อิสลาม ช่วยเผยแผ่ศาสนาอิสลามและนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์เหมาะสมต่อไปได้

(๓) ทำให้ทราบถึงความสำคัญปัญหาที่เกิดจากการจาริกแสวงบุญคือการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลในพระพุทธศาสนาและการจาริกแสวงบุญคือการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลามล่วงหน้า

^{๑๓} สัมภาษณ์. **อณิส อมาตยกุล**, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์. **อิมรอน มะลูลีม**, ศ.ดร. ประธานผู้ทรงคุณวุฒิสำนักจุฬาราชมนตรี, รองประธาน คณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย, กรรมการสภามหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, ผู้ทรงคุณวุฒิกรรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ผู้ปฏิบัติหน้าที่ อิมรูลฮัจย์ปี ฮ.ศ. ๑๔๓๓, อาจารย์ประจำระดับปริญญาโทและปริญญาเอก คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ปทุมธานี, ๑๙ มกราคม ๒๕๕๗.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลในพระพุทธศาสนา

สรุปหลักธรรมและคำสอนเรื่องการนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลการจาริกแสวงบุญ (pilgrimage) เป็นการเดินทางเพื่อสั่งสมบุญบารมี การแสวงบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ประกอบด้วยสถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้แจ้งพระสัมมาสัมโพธิญาณ สถานที่แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก และที่ดับขันธปรินิพพาน ทั้ง ๔ แห่งนี้คือสถานที่พุทธศาสนิกชนปรารถนาที่จะเดินทางไปสักการะเพื่อความศรัทธาและความเลื่อมใส ณ สถานที่เหล่านั้น สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชสถานที่เนื่องด้วยพุทธประวัติซึ่งพุทธศาสนิกชนควรไปดูเพื่อเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาท จะได้เร่งและกระตุ้นให้ประกอบกุศลกรรมและสำหรับผู้มีความศรัทธา หรือเพื่อปฏิบัติกิจตามคำสอนของศาสนา การเดินทางเช่นนี้ต่างจากการเดินทางเกี่ยวกับการงาน หรือการเดินทางเพียงเพื่อพักผ่อน พระพุทธเจ้าทรงแนะนำว่าวิธีการหนึ่งในการปฏิบัติตนของชาวพุทธ

คือการเดินทางไปยังสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลได้แก่สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ตรัสธรรมเทศนาครั้งแรก และสถานที่ปรินิพพานของพระองค์ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ทำให้ชาวพุทธบริษัทได้รำลึกถึงพระกรณียกิจของพระพุทธเจ้า พร้อมนำแนวทางแห่งการตรัสรู้มาประพฤติใช้กับศาสนิกชนหรือพุทธบริษัทให้เกิดความสงบสุขสืบไปและยังได้รับอานิสงส์หรือประโยชน์จากการนมัสการสังเวชนียสถานดังนี้

เรื่องการเดินทางขอหนังสือเดินทางและขอเข้าประเทศไปยังประเทศอินเดียเป็นส่วนมากทางพระพุทธศาสนิกชนสามารถ เดินทางสะดวกโดยการไปเป็นหมู่คณะได้ หรือจะไปแบบเดี่ยวสะดวกรวดเร็วที่พักระหว่างเดินทางในแต่ละแห่งในอินเดียและเนปาล

สังเวชนียสถานทั้ง ๔ คือ ที่ ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก และที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน ที่ตรัสรู้ ระลึกถึงพระปัญญาธิคุณ ความรู้ที่เตือนให้เรามีวิริยะ คือความเพียรของพระพุทธองค์ ถึง ๖ ปี ที่แสดงธรรม ระลึกถึง พระกรุณาธิคุณ คือ มีครอบครัวแล้ว ยังทรงทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ให้นำคุณทั้งสามประการมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ได้ศึกษาประวัติของพระพุทธศาสนาตามหลักฐานที่ปรากฏในสถานที่ต่างๆ ได้ศึกษาศิลปะจากวัดวาอารามได้เข้าถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ได้เกิดความซาบซึ้งในพระปัญญาคุณ พระกรุณาคุณ และพระบริสุทธิคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น

ทำให้ได้ทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ในฐานะเป็นชาวพุทธครั้งหนึ่งในชีวิต

ได้ซึมซับคุณงามความดีของพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

ได้ข้อเปรียบเทียบตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
 ได้เห็นความสัจและสัจธรรมที่มีในโลก
 ได้เห็นความยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนาในอดีต
 ได้เห็นความศรัทธาของบรรพบุรุษชาวพุทธที่มีต่อพุทธศาสนา
 ได้เห็นโบราณสถานและโบราณวัตถุของพระพุทธศาสนา
 ได้ให้ความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพระบริสุทธิ์คุณและพระปัญญาคุณของ
 พระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง

ได้ซาบซึ้งในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป
 ทำให้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เห็นคุณค่าจากศาสนาว่ามีค่าต่อชีวิตให้ชัดเจน
 ยิ่งขึ้น

ช่วยทำให้เห็นคุณค่าของชีวิต, เห็นสังคม, เห็นระบบชนชั้นวรรณะใดปัจจุบันสะท้อนแนวคิด
 ในพุทธประวัติ

ทำให้มั่นใจได้ว่าพุทธศาสนามีที่มา มีตัวตนจริงโดยศึกษาได้จากหลักฐานต่างๆที่เป็น
 รูปธรรมชัดเจนตามหลัก ๕ ศ. คือ (๑) ศาสนามีสถานที่ประสูติ, ตรัสรู้, แสดงธรรม, บริณิพพาน (๒)
 ศาสนธรรม มีหลักธรรมคำสอน, มีเอกสาร, จารึก, คัมภีร์ ตำรา ฯลฯ หรือสิ่งบันทึกคำสอน (๓) ศาสน
 บุคคล, ศาสนสถาน มีพระสาวก, พุทธบริษัท ๔ (๔) ศาสนาวัตถุ, ศาสนสถาน พุทธสถาน ๔ ตำบล
 ฯลฯ (๕) ศาสนพิธี มีพิธีกรรมทางศาสนาชัดเจน

ทำให้ได้รับความซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา ให้ตระหนักถึงความสำคัญ
 ของพระพุทธเจ้าและพระสาวก

ทำให้ได้รู้ถึงปัจจัยแห่งความเสื่อมและความเจริญของพระพุทธศาสนาในอดีต อันจะ
 นำไปสู่การป้องกันเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อม และสร้างเหตุปัจจัยแห่งความเจริญก้าวหน้า

ทำให้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการเดินทางและทำให้มีความอดทนต่อการเดินทาง

๕.๑.๒ แนวคิดการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลาม

สรุปหลักธรรมและคำสอนเรื่องการประกอบพิธีฮัจญ์มุสลิมต้องไปแสวงบุญ (การประกอบ
 พิธีฮัจญ์) อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิตในกรณีที่มีความสามารถ หมายถึง (๑) สถานที่ปลอดภัย, (๒)
 ทรัพย์สิน เพียงพอไม่เดือดร้อนครอบครัว, (๓) สุขภาพร่างกายแข็งแรงการทำฮัจญ์ เป็นหน้าที่
 สำหรับศาสนิกชนอิสลามตามกฎหมายของอัลกุรอานและตามซุนนะฮ์ (การปฏิบัติของท่านนบี) การกระทำ
 ตามอัลกุรอาน พระผู้เป็นเจ้า ได้มีบัญชาไว้ในอัลกุรอานว่า การไปกระทำฮัจญ์เป็นหน้าที่ของมนุษย์
 จะต้องทำเพื่อพระผู้เป็นเจ้าและรับประโยชน์ที่สำคัญในฐานะศาสนิกชนดังนี้

การประกอบพิธีฮัจญ์เป็นการฝึกฝนให้เกิดความ อดทน อดกลั้น เสียสละ เพื่อมุ่งหวังขัด
 เกลาจิตใจให้ผู้ผ่านการประกอบพิธีฮัจญ์สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเอง จนนำไปสู่การ
 เปลี่ยนแปลงสังคมต่อไป แต่หากผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ไม่ฝึกฝน หล่อหลอมจิตใจตนเองให้คุ้นเคยกับ
 พฤติกรรมเหล่านั้นในขณะปฏิบัติศาสนกิจได้ ดังนั้น เมื่อเสร็จสิ้นการประกอบพิธีฮัจญ์ผู้ผ่านการ
 ประกอบพิธีฮัจญ์ส่วนใหญ่จะปฏิบัติตนอยู่ในหลักการศาสนาและเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น และอาจมี

ประกอบพิธีฮัจญ์บางรายซึ่งเป็นส่วนน้อยที่ไม่อาจเข้าถึงหลักศาสนาและอาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกต้องเท่าที่ควร

การอ่านบทขอพรในขณะที่ประกอบพิธีฮัจญ์ในการประกอบพิธีฮัจญ์จะประกอบด้วยขั้นตอนของการอ่านบทขอพร ซึ่งบางขั้นตอนของศาสนพิธีจะมีบทขอพรที่มีการรวบรวมไว้ในตำรา แต่ในการขอพรศาสนาไม่ได้กำหนดบทขอพรหรือคำกล่าวที่เฉพาะเจาะจง จึงอาจกล่าวเป็นบทขอพรสั้นสั้น ๆ หรือสามารถขอพรตามแต่ความต้องการได้

การประกอบศาสนกิจของมุสลิมแต่ละภูมิภาคหรือแต่ละนิกาย อาจมีความแตกต่างในรายละเอียด แต่ศาสนาถือว่าในการเดินทางไปประกอบศาสนกิจหรือประกอบพิธีฮัจญ์สามารถทำพิธีร่วมกันได้

เตือนรำลึกถึงโลกนี้ไม่เที่ยง

เชื่อว่าฟ้ามีการตัดสิน เพื่อรับการตัดสินจากอัลลอฮ์ การทำฮัจญ์จึงเป็นการซักซ้อม การฟื้นคืนชีพมารับผลกรรม เตรียมตัวเหมือนซ้อมหนีไฟ (รับผลกรรม)

ทำให้คนไม่ยึดติดในชีวิต (Life Stage)

ต้องสวมครองผ้าสองชั้น (เฉพาะผู้ชาย – อีหฺรอม) ซึ่งประหนึ่งผ้าห่อศพ ไม่มีอะไรติดตัว นอกจากความดีและความชั่ว

เป็นการทำให้แก้ที่ไม่รู้จักเต็ม กลับมาให้เต็ม

เป็นกรงทองกักขังวัตถุนิยมและบริโภคนิยม

ทำให้มนุษย์ (เฉพาะมุสลิม) มากกว่า ๑๒๐ ประเทศมาร่วมกันแสวงหาความดีและได้ทำความรู้จักกัน คนจำนวนมากรวมกันโดยไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกันเลย เพราะว่าทุกคนมุ่งหมายในจุดเดียวกัน

รู้ถึงความยากลำบากระหว่างประกอบพิธีฮัจญ์ การอยู่ในหมู่ผู้คนมากๆ ต้องอดทน

รู้จักสำรวมตนในระหว่างพิธีฮัจญ์ จะไม่ดูไม่พูดไม่วิจารณ์ใด ๆ ต่อผู้คน เพราะจะทำให้ฮัจญ์ของท่าน ไม่สมบูรณ์

ในการประกอบพิธีฮัจญ์ มีหลายแสนคนได้ให้ทานบริจาค แก่คนยากจนที่มีอยู่ในประเทศและทั่วโลก (เท่าที่ทำได้)

เป็นการวัดคุณค่าของคน ถ้าบุคคลผู้นั้น กลับไปแล้วเป็นคนดี กว่าเก่า คือว่าฮัจญ์ของเขาสมบูรณ์ ได้รับการคอบ เราแก่ทำประพฤติดน เลวทรามกว่าเดิม แสดงว่า การทำฮัจญ์นั้นไม่มีประโยชน์

ฝึกให้เป็นคน ให้รู้จักเสียสละไม่เอาเปรียบคนอื่น ควรดำเนิน พิธีกรรมศาสนาไปตามขั้นตอน ไม่ต้องแย่งชิงกันเช่น ในตอนกว้างเสาหิน ที่เบียดเสียดกันมาก ควรให้คนอยู่ด้านหน้าปฏิบัติหลักการไปก่อน ผู้อยู่ข้างหลังค่อยตามไปไม่ต้องแย่งชิงกันอันแสดงถึงความเห็น ที่บางกลุ่มทำกัน

การทำกุรอ่านเป็นสัญลักษณ์ของการกำราบกิเลส

เสริมสร้างศรัทธาและความใกล้ชิดต่ออัลลอฮ์

การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การแจกจ่ายอาหารให้ทานแก่ผู้อื่น

๕.๑.๓ เปรียบเทียบความสำคัญและปัญหาจากการจาริกแสวงบุญ

ก. แนวคิดความสำคัญการจาริกแสวงบุญในพระพุทธศาสนา

การแสวงบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางไปนมัสการยังสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล (The Four Holy Places) ประกอบด้วย สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้แจ้งพระสัมมาสัมโพธิญาณ สถานที่แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก และที่ดับขันธปรินิพพานทั้ง ๔ แห่ง คือสถานที่พุทธศาสนิกชนปรารถนาที่จะเดินทางไปสักการะเพื่อความศรัทธาและความเลื่อมใส ณ สถานที่จริงสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชสถานที่เนื่องด้วยพุทธประวัติซึ่งพุทธศาสนิกชนควรไปดูเพื่อเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาทพระธรรมและคำสอนของพระพุทธองค์มีความสำคัญเป็นพิเศษในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความอลเวงวุ่นวายจะได้แรงประกอบกุศลกรรมและสำหรับผู้มีความศรัทธาจะได้เดินทางจาริกไปชมเพื่อสักการบูชาจะนำให้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ได้อานิสงส์ประการหนึ่งซึ่งการเดินทางไปแสวงบุญช่วยเพิ่มคุณค่าหรือเพิ่มบุญกุศลในพระพุทธศาสนา กล่าวคือได้เดินทางไปสักการบูชาได้ไปสักการะสถานที่จริงพร้อมกับได้นำหลักธรรมมา คือ ความสังเวชใจสลดใจเพื่อไม่ให้ลุ่มหลงอยู่ในความประมาทของการดำเนินชีวิตสถานที่ทั้ง ๔ แห่ง มี สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนาและสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

หลักธรรมะตลอดระยะเวลา ๔๕ พระพรรษาการแสดงออกของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อคำสอนของพระพุทธองค์ธรรมะนำมาซึ่งความสุขความเจริญเรียกว่า มงคล การบูชาซึ่งสิ่งที่ควรบูชาเป็นมงคลอย่างยิ่งท้ายของมงคลคาถา บูชา คือ การแสดงออกถึงความเคารพ การกราบไหว้การยกย่องนับถือบุคคลที่ควรเคารพนับถือ เช่น พระพุทธรูปพระสงฆ์บิดามารดาครูอาจารย์ผู้ใหญ่ถือเป็นเหตุนำความสุขความเจริญ และความก้าวหน้าในชีวิตมาให้แก่ผู้กระทำเป็นต้นเรื่องการเดินทางไปแสวงบุญทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลหรือแต่ละหมู่คณะที่ต้องการไปสักการะยังสถานที่จริงประกอบไปด้วยสถานที่ประสูติ สถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ สถานที่พระองค์แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก และสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน ซึ่งแต่ละสถานที่แต่ละแห่งบางครั้งสำหรับผู้เดินทางอาจไปครั้งเดียวครบทั้ง ๔ แห่งหรือไม่ก็ไปได้แห่งเดียวที่เดียวสองที่สองแห่งแต่ละครั้งที่เดินทางก็ได้ เรื่องนี้ทางพระพุทธศาสนาไม่ได้บังคับว่าต้องไปให้ครบแต่พระพุทธศาสนาเสนอว่าไปแล้วได้อานิสงส์ผลแห่งการสักการบูชาการแสดงความเคารพ และความสังเวชใจ ที่แม้แต่พระพุทธเจ้าเองผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ผู้เป็นสัพพัญญูรู้แจ้ง ก็มีอาภรณ์พินัยกรรมความแก่ชรา หรือความตายไปได้ จะยังอยู่ก็แต่พระธรรมวินัย ของพระพุทธองค์ที่ยังคงไว้ได้ มาจนถึงบัดนี้

การแสวงบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางไปนมัสการยังสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ประกอบด้วยสถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้แจ้งพระสัมมาสัมโพธิญาณ สถานที่แสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก และที่ดับขันธปรินิพพาน ทั้ง ๔ แห่งนี้คือสถานที่พุทธศาสนิกชน ปรารถนาที่จะเดินทางไปสักการะเพื่อความศรัทธาและความเลื่อมใส ณ สถานที่เหล่านั้น สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชสถานที่เนื่องด้วยพุทธประวัติซึ่งพุทธศาสนิกชนควรไปดูเพื่อเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาท จะได้แรงชวนชวนประกอบกุศลกรรมและสำหรับผู้มีความศรัทธาจะได้จาริกไปชมเพื่อสักการบูชา อันจะนำให้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ดังนี้เป็นต้น

ข. แนวคิดความสำคัญการจาริกแสวงบุญศาสนาอิสลาม

การแสวงบุญหรือการบำเพ็ญฮัจญ์ศาสนาอิสลามเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเป็นลูกหลานของอาดัมมนุษย์คนแรกของโลกทุกคนจึงมีความเท่าเทียมกันไม่มีชนชั้นวรรณะและทุกคนก็มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกันทั่วโลกการบำเพ็ญฮัจญ์เปิดโอกาสให้ศาสนิกชนจากทั่วทุกมุมโลกมาพบกันได้เห็นผู้คนที่มีหน้าตาผิวพรรณภาษาที่แตกต่างกัน มารวมอยู่ ณ ที่แห่งเดียวกัน ด้วยเป้าหมายเดียวกันความแตกต่างทางภาษา ผิวพรรณ รูปร่าง หน้าตา และ ฐานะ ไม่ก่อให้เกิดอิทธิพลต่อความเป็นพี่น้องกันของมนุษย์ทั่วโลก ได้ปรากฏเป็นภาพชัดเจนทุกปีการปฏิบัติตามหลักการข้อปฏิบัตินี้ จึงเป็นการชักนำไปสู่ความดี ดังได้กล่าว เมื่อใครปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ก็จะเป็นพลังผลักดันให้เขากระทำความดีงามตามมาอีกมากมาย คือ การปฏิบัติตามหลักคุณธรรม จริยธรรม

การประกอบพิธีฮัจญ์ หรือการทำฮัจญ์ คือการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียในเดือนซุลฮิจญะฮ์ ตามวันเวลา และสถานที่ ทางศาสนาอิสลามกำหนดไว้ ซึ่งศาสนกิจข้อนี้เป็นหน้าที่สำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง ทุกคนที่มีความสามารถในด้านร่างกาย ทรัพย์สิน และการเดินทาง ที่จะต้องปฏิบัติศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่เรียกได้ว่า ภาคปฏิบัติ มีกฎเกณฑ์บทบัญญัติ ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานเป็นเกณฑ์หลัก ข้อปฏิบัติแห่งชีวิตและสังคม ภาคปฏิบัติกลายเป็นจริยธรรมของศาสนิกชนและส่วนใหญ่ของจริยธรรม เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของพระมหามุhammadผู้เป็นศาสดา การทำฮัจญ์หรือ การประกอบพิธีฮัจญ์ (Hajj)ศาสนาอิสลามโดยส่วนมากจะผ่านจากผู้นำ และผู้นำในการแสวงบุญ ที่ทางศาสนาอิสลามเรียกคือการประกอบพิธีฮัจญ์ ขั้นตอนหรือพิธีกรรมทั้งหมดก็มาจากผู้นำนี้

ค. อุปสรรคและปัญหาการนมาศการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

- ๑) เตรียมยารักษาโรคประจำตัวและของใช้ส่วนตัว
- ๒) เตรียมนาฬิกาปลุกส่วนตัวไปด้วยเพราะส่วนใหญ่ต้องเดินทางเข้าตู่
- ๓) เตรียมเงินไปให้เหมาะสมและพอดีกับการเดินทาง ๑๐ วันรวมทั้งสำหรับ

การทำบุญตามวัดซึ่งหากเป็นวัดไทย สามารถทำบุญด้วยเงินไทยหรือเงินเหรียญสหรัฐได้ นอกนั้นเป็นเงินรูปอินเดีย มือถือควรขอใช้บริการโทรระหว่างประเทศ หรือมาซื้อซิมของอินเดียใช้โทรกลับประเทศไทย

- ๔) หนังสือเดินทางควรเก็บรักษาให้ดีและถ่ายเอกสารทำสำเนาไว้

๕) ในระหว่างการเดินทางสิ่งที่จะต้องประสบ คือ ความไม่สะอาดของสถานที่ และสิ่งของในระหว่างการเดินทาง จึงควรเตรียมสุขภัณฑ์ทำความสะอาดส่วนตัวด้วย การดื่มน้ำควรซื้อที่เป็นขวดที่มีมาตรฐานหรือที่เป็นกระป๋องอาหารควรเป็นอาหารที่ทัวร์แนะนำคนขายของข้างทางที่จะคะยั้นคะยอให้ซื้อของ ควรต่อรองราคาเท่าที่จะทำได้ อย่าออกนอกกลุ่มหรือเส้นทางโดยลำพัง หากเกิดปัญหาต่างๆ ให้รีบแจ้งหัวหน้าทัวร์

๖) การเดินทางไปตามสังเวชนียสถานเป็นการเดินทางที่ยาวนานระหว่างจุดหมาย และระหว่างทางก็มักจะไม่มีจุดจอดรถที่เหมาะสมมากนัก ยกเว้นวัดไทย ห้องน้ำอาจไม่สะอาดเท่าที่ควร ผู้แสวงบุญจึงควรทำใจและเตรียมพร้อมสำหรับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยปรึกษาหัวหน้าทัวร์ทุกการเดินทางระหว่างวัน

๗) การพักในวัดไทย ควรรักษากิริยา มารยาทและสำรวมเพราะอยู่ในเขตวัด และรักษาความสะอาดให้กับสถานที่ทุกครั้ง

๘) ในกรณีที่เกิดไม่สบาย ให้แจ้งหัวหน้าทัวร์หรือพระธรรมทูต และในวัดไทย เช่นวัดไทย กุสินารา เฉลิมราชย์จะมีคลินิกรักษาพยาบาลซึ่งสามารถรักษาโรคทั่วไปได้

๙) กรณีหนังสือเดินทางหายต้องติดต่อสถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองกัลกัตตาช่วง ขากลับจากการแสวงบุญ ให้ออกเอกสารเดินทางกลับประเทศจึงจะสามารถเดินทางกลับได้

๑๐) ความไม่สะอาดของสถานที่และสิ่งของในระหว่างการเดินทาง จึงควรเตรียม สุภักดิ์ทำความสะอาดส่วนตัวไปด้วย

๑๑) การดื่มน้ำควรซื้อที่เป็นขวดที่มีมาตรฐานหรือที่เป็นกระป๋องอาหารควรเป็น อาหารที่ทัวร์แนะนำ คนขายของข้างทางที่จะคะยั้นคะยอให้ซื้อของควรต่อรองราคาเท่าที่จะทำได้อย่า ออกนอกกลุ่มหรือเส้นทางโดยลำพัง หากเกิดปัญหาต่างๆ ให้รีบแจ้งหัวหน้าทัวร์

๑๒) การเดินทางไปตามสังเวชนียสถานเป็นการเดินทางที่ยาวนานระหว่าง จุดหมายและระหว่างทางก็มักจะไม่มีจุดจอดรถที่เหมาะสมมากนัก ยกเว้นวัดไทย ห้องน้ำอาจไม่ สะอาดเท่าที่ควร ผู้แสวงบุญจึงควรทำใจและเตรียมพร้อมสำหรับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยปรึกษา หัวหน้าทัวร์ทุกการเดินทางระหว่างวันการพักในวัดไทย ควรรักษากิริยา มารยาทและสำรวมเพราะอยู่ ในเขตวัด และรักษาความสะอาดให้กับสถานที่ทุกครั้งในกรณีที่เกิดไม่สบาย ให้แจ้งหัวหน้าทัวร์หรือ พระธรรมทูต และในวัดไทยเช่นวัดไทย กุสินารามีคลินิกรักษาพยาบาล ซึ่งสามารถรักษาโรคทั่วไป ได้กรณีหนังสือเดินทางหาย ต้องติดต่อสถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองกัลกัตตาในช่วงขากลับจากแสวงบุญ ให้ออกเอกสารเดินทางกลับประเทศจึงจะสามารถเดินทางกลับได้ผู้เดินทางต้องเตรียมตัวถึงขั้นตอน ของการเดินทางติดต่อเรื่องหนังสือเดินทาง หนังสือขอเข้าประเทศ หรือเรียก วีซ่า สองประเทศ คือ อินเดียและเนปาล

ง. ปัญหาที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์

หลักใหญ่ของปัญหาคือสภาพอากาศเมืองหนึ่งร้อนเมืองหนึ่งอากาศหนาวและจำนวนคน และนิสัยของมนุษย์ที่ต่างกันทั่วโลกรวมถึง บางคนที่ไม่เข้าใจหลักการศาสนา จึงทำให้เกิดปัญหา ตามมาโดยแยกเป็นเรื่อง ๆ ไปดังต่อไปนี้

๑) เรื่องที่เกิดกับร่างกาย เช่น โรคติดต่อ เป็นต้น

๒) เรื่องการมีประจำเดือนของสตรี

๓) เรื่องการสื่อสารของผู้แสวงบุญด้วยกัน

๔) เรื่องการประกอบพิธีฮัจญ์แบบผิดพลาด

๕) เรื่องสภาพดินฟ้าอากาศดังนี้ เป็นต้น

๖) ปัญหาในการดำเนินงานการบันทึกข้อมูลผู้แสวงบุญผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ออนไลน์ของผู้ประกอบกิจการฮัจญ์บางรายเพื่อกรหัส (MOFA) โดยไม่ตรวจสอบความสมบูรณ์และ ถูกต้องของข้อมูลผู้แสวงบุญ เช่น

(๑) รูปภาพไม่ตรงตามหนังสือเดินทาง

(๒) ข้อมูลผู้แสวงบุญซ้ำกับบุคคลอื่น หรือสลับเล่ม

(๓) ชื่อผู้แสวงบุญไม่ตรงตามหนังสือเดินทาง

(๔) ตีรหัสผู้แสวงบุญไม่แสดง (MOFA) ผิด

(๕) ข้อมูลผู้แสวงบุญไม่แสดง (ระบบของสถานทูตไม่สามารถเรียกข้อมูลได้)

ทางสถานทูตจึงส่งเอกสารคืนเพื่อให้ดำเนินการใหม่

ปัญหาอื่นเกี่ยวกับการประกอบกิจการ/พิธีฮัจญ์ คือ เรื่องสภาพอากาศเมืองหนึ่งร้อนเมืองหนึ่งอากาศหนาวจำนวนคนและนิสัยของมนุษย์ ที่ต่างกันทำให้ทั่วโลก รวมถึงบางคนที่ไม่เข้าใจหลักการศาสนาจึงทำให้เกิดปัญหาตามมาโดยแยกเป็นเรื่อง ๆ ไปดังต่อไปนี้

ก) เรื่องที่เกิดกับร่างกาย เช่น โรคติดต่อ เป็นต้น

ข) เรื่องการมีประจำเดือนของสตรี

ค) เรื่องการสื่อสารของผู้แสวงบุญด้วยกัน

ง) เรื่องการประกอบพิธีฮัจญ์แบบอิฟร้อด

จ) เรื่องสภาพดินฟ้าอากาศตั้งนี้เป็นต้น

ผู้ประกอบการฮัจญ์บางรายส่งเอกสารเพื่อขอยื่นวีซ่าล่าช้า และใกล้กำหนดวันเดินทาง ผู้ประกอบการฮัจญ์ไม่ได้ตรวจสอบความถูกต้องว่าวีซ่าที่ออกมาถูกต้องหรือไม่

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้กับศาสนิกชนทราบทั้งสองศาสนา ให้ทราบเรื่องราวของพุทธประวัติและสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีฮัจญ์ของศาสนาอิสลามในอดีตเพื่อดำรงไว้ซึ่งอนุสรณ์แห่งศาสนสถานทั้งสองแห่งและเพื่อความรู้อย่างถูกต้องของศาสนา

๒) รัฐบาลควรสนับสนุนให้ชาวพุทธได้มีโอกาสได้ไปพุทธสถานและควรประสานงานกับรัฐบาลอินเดียให้อำนวยความสะดวกเรื่อง visa ต่างประเทศ

๓) สำหรับพระพุทธรูปศาสนาควรกำหนดช่วงเวลาในการเดินทางสำหรับหมู่คณะ โดยหน่วยงานราชการเป็นผู้กำหนดและประชาสัมพันธ์ให้มาก

๔) สำหรับการเดินทางไปอินเดียและเนปาลเพื่อการนมัสการสังเวชนียสถาน ที่เป็นแบบไปผู้เดียวควร ศึกษาเส้นทางให้ละเอียด เช่น เรื่องที่พัก ที่อาศัยให้กระชับ

๕) เรื่องการเดินทาง แบบเดี่ยว หรือแบบหมู่คณะเรื่องสถานที่ที่จะไปหรือประเทศที่จะเดินทาง เช่นควรศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศนั้นหรือสถานที่นั้นว่า ทางประเทศ หรือ เมือง ที่จะเดินทางไปนั้น มีข้อกำหนดอย่างไรต่อศาสนิกชน

๖) ควรมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ และ ทุนทรัพย์ ที่เหมาะสม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาข้อกำหนดหรือข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติที่สำคัญ

๒) ควรปรึกษาผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการเดินทางไปต่างประเทศก่อนผู้แสวงบุญจะเดินทางจริง

๓) ควรกำหนด วันเวลาและสถานที่ด้วยตัวเองก่อนรับคำปรึกษาจากผู้มีประสบการณ์ก่อนตัดสินใจเดินทาง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย.พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทย.ชาอูดี

อารเบีย.ศูนย์กษัตริย์อะฮ์ด เพื่อการพิมพ์อันกุรอานอัลมาดิเนห์อัลมุเนมาเลาะห์, ปีฮ.ศ.

๑๔๑๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุง

รัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

, ๒๕๓๘.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมควบคุมโรคกระทรวงสาธารณสุข.คู่มือการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพอนามัยสำหรับผู้ไประ

กอบพิธีฮัจย์.กรุงเทพ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและวัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

การิมีฮัจญ์.คู่มือมุสลิมเบื้องต้น(ฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพ : สำนักพิมพ์แสงธรรม, ๒๕๒๘.

กิตติมา อมรทัต,ดร., อิมรอนมะลูลีม, ศ.ดร.,ปรัชญาอิสลาม ภาค - 1 ประวัติและหลักการของ

ปรัชญาอิสลาม. กรุงเทพ: สำนักพิมพ์อิสลามิกเคเตมี, ๒๕๔๑.

เกษมแสงวณิชและคณะ.ประวัติศาสตร์อิสลาม.กรุงเทพ : สำนักพิมพ์วงศ์แสงธรรม, ๒๕๑๘.

คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำสมุดภาพพุทธภูมิเพื่อเยาวชน. สมุดภาพพุทธภูมิเพื่อเยาวชน.

กรุงเทพ : ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒.

เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย.คำว่า“จิตวิญญาณ”ในร่างพรบ.สุขภาพแห่งชาติ

มีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาอย่างไร ?, พิมพ์ครั้งที่ ๔.กรุงเทพ : บริษัท พิมพ์สวย

จำกัด, ๒๕๔๖.

จริยมะลูลีม.อิสลาม ความหมายและคำสอน. กรุงเทพ : อิสลามิกเคเตมี, ๒๕๔๑.

.....อิสลามการเมืองตะวันออกกลาง. กรุงเทพ : ศยาม, ๒๕๕๕.

จินดาจันทร์แก้ว.ศาสนาปัจจุบัน.กรุงเทพ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๒.

จำนง ทองประเสริฐ.ตรรกศาสตร์ศิลปะการให้นิยามและเหตุผล.พิมพ์ครั้งที่ ๘.มหาลัทธิธุรกิจบัณฑิต,

๒๕๓๘.

ธรรมสภา.ศาสนพิธี สำหรับภิกษุ สามเณรและประชาชน ภาคพิธีการทำบุญและอนุโมทนาวิธี.

กรุงเทพ : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ลำดับที่ ๖. **ทัศนะจากอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๕ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป. อ. ปยุตฺโต). **จาริกบุญ – จาริกธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑.

_____. (ป. อ. ปยุตฺโต). **กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**. กรุงเทพฯ : บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.

พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

_____. **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๓๗.

พระเทพเวที. (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

_____. **สถานการณ์พุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นพัฒนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ. **ตามสำรวจพุทธสถานในอินเดีย**. บริษัท ธนาเพรส จำกัด : กรุงเทพฯ, ๒๕๕๔.

ดำเนินการเด่น. เสถียรพงษ์วรรณปก. **พจนานุกรมไทย – อังกฤษ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๑.

บุญมี แท่นแก้ว .ผศ. **พระพุทธศาสนาในเอเชีย (ด้านอารยธรรม)**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘.

บรรจงปิณฑากัน. **ประวัติวันปีนคัมภีร์กุรอาน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อัลอะมิน, ๒๕๔๓.

_____. **ชีวิตหลังความตาย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อัลอะมิน, ๒๕๔๓.

_____. **อิสลามสำหรับผู้เริ่มสนใจอิสลาม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : ออฟเซ็ทเพรส, ๒๕๔๔.

วิโรจน์ นาคชาติ. **ปรัชญาอิสลาม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.

สุรีย์มีผลกิจ. **พระพุทธประวัติ**. กรุงเทพฯ : บริษัท คอนฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๑.

เสาวนีย์จิตต์หมวด. **วัฒนธรรมอิสลาม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทางนำ, ๒๕๓๕.

สมบุญธรรมครองอาตม์. **ประวัติอารยธรรมของโลก**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐.

สมชัย อนุমানราชชน. **อัล อิสลาม**. กรุงเทพฯ : กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๕.

สุนนท์ ปัทมาคม. **สมุดภาพแดนพุทธภูมิ ฉลองชนอายุ ๘๐ ปี พระสุเมธาธิบดี วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุชีพบุญญาภาพ. **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บำรุงสาสน์, ๒๕๓๒.

เสถียรพันธุ์รังสี. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ศาสนา**. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๒.

..... พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

กรุงเทพ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.พิมพ์ครั้งที่

ที่ ๓ กรุงเทพ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒.

๕๐ ปี วัดไทยพุทธคยา. ประวัติการสร้างวัดไทยพุทธคยา อินเดีย. กรุงเทพ : วัดไทยพุทธคยา, ๒๕๕๐.

สุริยา รัตนกุล. คุณหญิง.ศ. ดร.,พิธีกรรมในศาสนา. นนทบุรี : เพชรรุ่งเรืองการพิมพ์, ๒๕๔๙.

.....,พิธีกรรมในศาสนา (ภาค ๒).นนทบุรี : เพชรรุ่งเรืองการพิมพ์, ๒๕๕๑.

อิสมาอีลอะหมัด.รากฐานการศรัทธา.กรุงเทพ : สำนักพิมพ์ นสพ.อัลญิฮาด, ๒๕๒๔.

อาศิส พิทักษ์คุมพล, จุฬาราชมนตรี. “บทที่ ๒๑ ท่านรอซูลได้รับการต้อนรับที่มะดีนะฮ์”, วิถีสถิต :

จริยธรรมพื้นฐานสำหรับเยาวชน,กรุงเทพ : สำนักจุฬาราชมนตรี ศูนย์บริหารศาสนา

อิสลามแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๕๔.

(๒) สารานุกรม

สารานุกรมไทย.ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่มที่ ๙ จีน – ฉันทันต์.กรุงเทพ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๒ – ๒๕๑๓.

สารานุกรมไทย.ฉบับราชบัณฑิตยสถานเล่มที่๑๕ธรรมวัตร – นิลเอก.พิมพ์ครั้งที่ ๒. ไพศาลศิลป์การพิมพ์,๒๕๓๐.

บริษัทริเตอร์ส ไดเจสท์.สารานุกรมประวัติศาสตร์โลก.พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพ : ริเตอร์ ไดเจสท์ (ประเทศไทย)จำกัด. ๒๕๕๔.

(๓) งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

จรัล มะลูลีม. รายงานการวิจัยเรื่อง OIC องค์การมุสลิมโลกในโลกมุสลิม. กรุงเทพ.สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด, ๒๕๕๕.

จำนง ทองประเสริฐ.รายงานการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระยาอนุมานราชธนในด้านศาสนา. กรุงเทพ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด. ๒๕๔๗.

พระมหาไพฑูรย์ โชติวัฒนโธ (พรหมประเสริฐ), การศึกษาเปรียบเทียบข้อปฏิบัติจริยธรรมการบริโภคอาหารระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม. วิทยานิพนธ์.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๕

ผศ. อับดุลรอชิด เจมะ. รายงานการวิจัย สวัสดิการสังคมวิถีอิสลาม. กรุงเทพ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๕๐.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. รางวัลผลงานด้านการวิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทย ประจำปี 2553 RESEARCH AND DEVELOPMENT AWARDS ON THAI BEHAVIORAL SYSTEM 2010. กรุงเทพ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๓.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.ทศบารมีในพุทธเถรวัตร.บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๔.

รศ. มานี ชูไทย. รายงานการวิจัย อิสลาม : วิธีชีวิตที่พัฒนาคุณภาพชีวิต (Islamic Way of Life to Promote The Quality of Life). พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์, ๒๕๔๑.

อรุณ มะหนิ, ชัยยุดิ ขุนเจริญ, ดวงกมล รัตนศรีทัย, หมุด หะหมัด, สันติ รักทรัพย์. “ การศึกษาวิจัย และพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้ภูมิคุ้มกันโรคในชาวไทยมุสลิมที่เดินทางไปแสวงบุญ ณ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง (พิธีฮัจย์) ”. สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา กรมควบคุมโรค, ๒๕๕๒

(๔) หนังสือแปล

ไบรอัน วิลสัน และ ไชยา/อิคเคะ คาซงคน, แปลโดย โกศลศรีสังข์, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทยการพิมพ์), ๒๕๓๑.

โจนาธาน บาร์เกอร์.คู่มือศึกษาการก่อการร้ายแบบไม่เงา.แปลโดย เกษียร เตชะพีระ, (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ), ๒๕๔๘

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ประยุทธ์ ปยุตโต)ธรรมนุญชีวิต, แปลโดย บรูส์อีแวนส์,พิมพ์ครั้งที่ ๑๑๖. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด), ๒๕๕๒.

มุสลิมยูนีซอะบูมัมมัด อับดุลลอฮ์ บินมุสลิม บิน มุซร็อฟชีราซี, ปัญญาชะอดี “กุลิสถาน” และ “บุสถาน”,แปลโดยกิตติมาอมรทัต ดร.,อาจารย์ไรราน อรุณรังษี, จรัญมะลุลีม ดร., (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มุสลิมนิวส์), ๒๕๔๕.

ดร.มูฮัมมัด อัลติยานีอัลสะมาวี.จงถามผู้รู้, แปลโดย อัยยูบ ยอมใหญ่, (กรุงเทพฯ : สหพัฒนาการพิมพ์), ๒๕๔๓.

ดร.ยูซุฟกือรฏอวี. หะลาล และหะรอม ในอิสลาม, แปลโดย บรรจง บินกาชัน, (กรุงเทพฯ : บริษัทออฟเซ็ทเพรส จำกัด), ๒๕๔๗.

ดอร์ลิงคินเดอร์สลีย์.แผนที่โลก ฉบับสมบูรณ์ทันสมัยที่สุด, แปลโดย นุชนาถเนตรประเสริฐศรี, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับเคชั่นส์), ๒๕๕๓.

ราจีฟ เมโรทา.จิตแห่งครุ : บทสนทนากับครูชั้นนำระดับโลกว่าด้วยเรื่องจิตวิญญาณ,แปลโดย ทาคินีและลัดดาวิวัฒน์ สุรเวช, (กรุงเทพฯ : ศยาม), ๒๕๔๘.

โยสไตน์กอร์เดอร์.โลกของโซฟีเส้นทางจินตนาการสู่ประวัติศาสตร์ปรัชญา, แปลโดย สายพินศุพุทธมงคล, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพฯ : คบไฟ), ๒๕๔๙.

อบุลอะลาเมาดูดี. มาเข้าใจอิสลามกันเถอะ, แปลโดย บรรจง บินกาชัน, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม), ๒๕๔๘.

อัครัทมิธรา กูลาม อะห์หมัด แห่งคาเตียน.ปรัชญาแห่งคำสอน ของ ศาสนาอิสลาม, แปลโดย สฟีลาเฟลคทเนอร์. (สงขลา : สมาคมอะห์มาดียามุสลิม ประเทศเยอรมันนี), ๒๕๓๙.

ฮาซิมมุฮาวิ.อิสลามเบื้องต้น เล่ม ๓, แปลโดย อัยยูบ ยอมใหญ่, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหพัฒนาการพิมพ์ จำกัด), ๒๕๔๔

ฮาซิมมุฮาวิ.อิสลามเบื้องต้น, แปลโดย อัยยูบ ยอมใหญ่, (กรุงเทพฯ : บริษัทสหพัฒนาการพิมพ์ จำกัด), ๒๕๔๔.

(๕) นิตยสาร

สารานุกรมอิสลาม.ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ - มกราคม ๒๕๕๒.

(๖) วารสาร

วารสารไทย.ปีที่ ๓๐ ฉบับ ๑๑๑ กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๕๒.

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙.

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๕๑.

(๗) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์

เอกสารประกอบปาฐกราชบัณฑิตสังฤจ. บทบาทของวิชาศาสนาและปรัชญาในสังคมไทย.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒. (เอกสารถ่ายเย็บเล่ม).

(๘) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒[ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp>[๑๓ มี.ค.๒๕๕๗].

เสถียรโกเศศ. ศาสนาเปรียบเทียบ.[ออนไลน์] แหล่งที่มา:
<http://vtls.mcu.ac.th/lib/item?id=chamo:39&theme=MCUMAIN> [๑๔มี.ค.
๒๕๕๗].

(๙) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ สมเด็จพระธีรญาณมุนี.(สมชาย วรชาโย),ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๑-๒-๓-๑๒ และ ๑๓
(ธรรมยุต),คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช, กรรมการมหาเถรสมาคมและรองแม่
กองธรรมสนามหลวง, ประธานกรรมการอำนวยการวัดพุทธคัลลัสประเทศสหรัฐอเมริกา,
ผู้อุปถัมภ์โครงการเพชรยอดมงกุฎ, ประธานกรรมการบริหารสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต
ไปต่างประเทศ(ธรรมยุต), กรรมการบริหารมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรม
ราชูปถัมภ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมนี,วิ. ดร. (บุญชิต ญาณส่วโร), เจ้าคณะเขตพญาไท กรุงเทพฯ, พระวิปัสสนา
จารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัยผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร. (เทียบ สิริญาณ), คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ พระเมธีสุทธีกร, (สังคม ญาณวทมน), ผู้ช่วยเลขานุการสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูต
ไปต่างประเทศ, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๓.

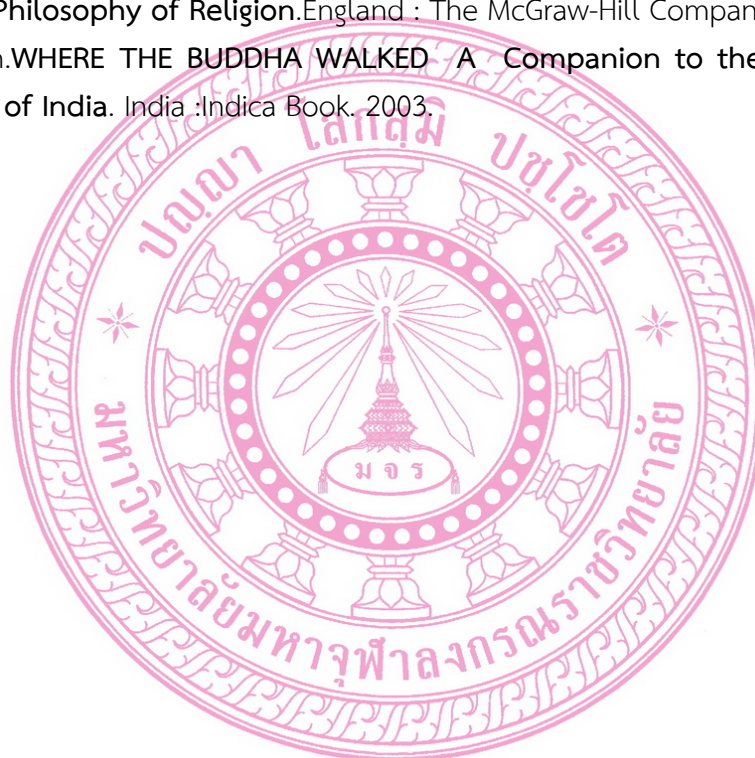
- สัมภาษณ์ พระวินัยสังวร, (ภุชดา สุภทฺโท) เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี(ธ) จังหวัดนครปฐม, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.
- สัมภาษณ์ พระครูโฆสิตพุทธิศาสตร์, ดร. (ธีรพันธ์ วชิรญาณโณ),อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,รองประธานคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๓.
- สัมภาษณ์ พระมหากฤษณะ ตรุโณ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำสาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๕.
- สัมภาษณ์ พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร.หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗
- สัมภาษณ์ จุฬาราชมนตรี, ประธานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, ๑๙ มกราคม ๒๕๕๗.
- สัมภาษณ์ คณะนักวิชาการศาสนาประเทศอิหร่าน,คณาจารย์มหาวิทยาลัยนานาชาติอัล-มุสฎาฟา (ประเทศอิหร่าน), ๒๕ มกราคม ๒๕๕๗.
- สัมภาษณ์ อิมรอน มะลูลีม, ศ.ดร.ประธานผู้ทรงคุณวุฒิสำนักจุฬาราชมนตรี, รองประธานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย,กรรมการสภามหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, ผู้ทรงคุณวุฒิกรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม,ผู้ปฏิบัติหน้าที่มีรัฐฮัจยีปี ฮ.ศ. ๑๔๓๑, อาจารย์ประจำระดับปริญญาโทและปริญญาเอก คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ปทุมธานี, ๑๙ มกราคม ๒๕๕๗.
- สัมภาษณ์ นรินทร์พันธ์กิจ, ผศ.ดร. หัวหน้าภาควิชามนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๗.
- สัมภาษณ์ อนัส อมาตยกุล, ดร.อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๗.
- สัมภาษณ์ อนุชา หะระหนี, ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานกิจการศาสนาอิสลาม นักการศาสนา กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, ๒๘ มกราคม ๒๕๕๗.
- สัมภาษณ์ ประภาส แก้วสรรค์,นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, ๒๘ มกราคม ๒๕๕๗.
- สัมภาษณ์ อุมาร มาตะมัน, เลขานุการโท, กรมการกงสุล กระทรวงต่างประเทศ, ๒๒ มีนาคม ๒๕๕๗.
- สัมภาษณ์ วิภูพร อิมะนันท์, ผู้จัดการทั่วไปบริษัทโพธิ์ท้าว, ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๓.

๒. ภาษาอังกฤษ

I. Secondary Sources :

Books :

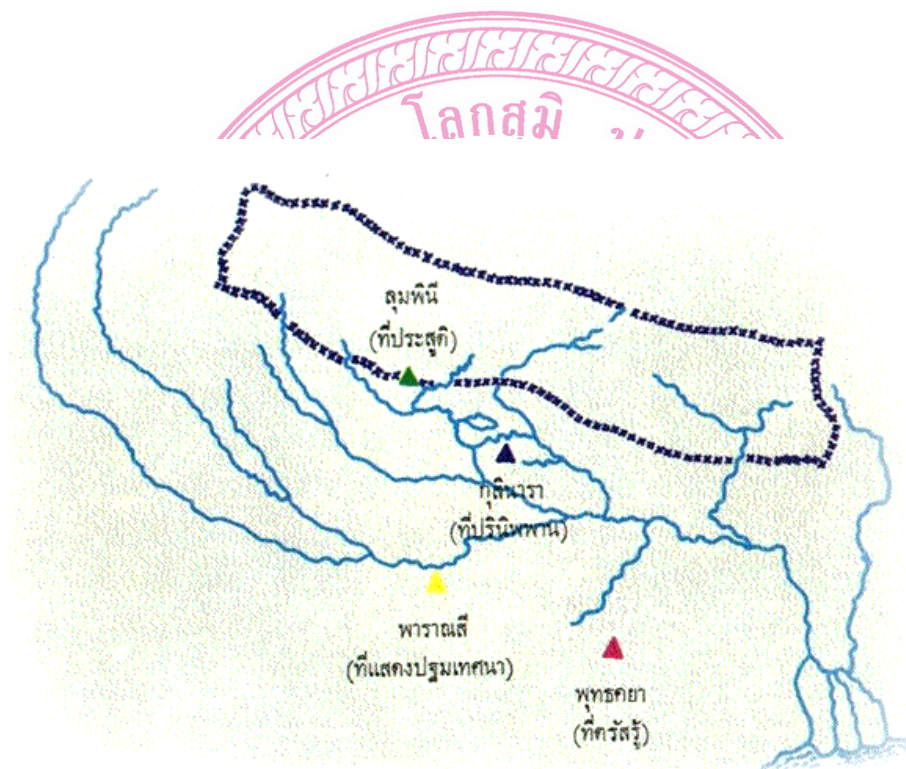
- K.N.Tiwari.**ComparativeReligion**.Delhi :MotilalBanarasidass. 2004.
- Coogan, Michael D.**Easten Religions**. London : Duncan Baird Publishers. 2005.
- BhikkhuAmritananda.**King of Buddha's Time**.Bangkok :MahamakutaRajavidyalaya Foundation Press. 2535/1992.
- Cahn, Steven M.**Exploring philosophy of religion : introductory anthology**. United States of America : Oxford University Press. 2009.
- KedarNathTiwari.**Coparativee Religion**. India :ShriJainendra Press. 1983.
- Mel Thompson.**Philosophy of Religion**.England : The McGraw-Hill Companies. 2007.
- Rana P. B. Singh.**WHERE THE BUDDHA WALKED A Companion to the Buddhist Places of India**. India :Indica Book. 2003.

ภาคผนวก

ก. รูปภาพ

๑)

เขตแดนลุมพินีที่ประสูติ

๒)

ภาพสถานที่ตรัสรู้พุทธคยา ปัจจุบันตั้งอยู่ด้านตะวันตก
ของแม่น้ำเนรัญชรา ไกลจากฝั่งแม่น้ำประมาณ ๓๕๐
เมตร (นับจากพระแท่นวัชรอาสน์)ประเทศ อินเดีย รัฐ
พิหาร อำเภอ คยา ตำบลรุมเมนเด

สถานที่ตรัสรู้พุทธคยา ปัจจุบันตั้งอยู่ด้านตะวันตกของแม่น้ำเนรัญชรา ไกลจากฝั่งแม่น้ำประมาณ ๓๕๐ เมตรนับ
จากพระแท่นวัชรอาสน์)ประเทศอินเดีย รัฐ พินาร์ อำเภอ คยา ตำบลรุมเมนเด. แหล่งที่มา :
<http://th.wikipedia.org>[๒๙/๙/๒๕๕๓].

๓)

มหาปรินิพพานวิหาร ภายในศาลาโนทยาน^๒

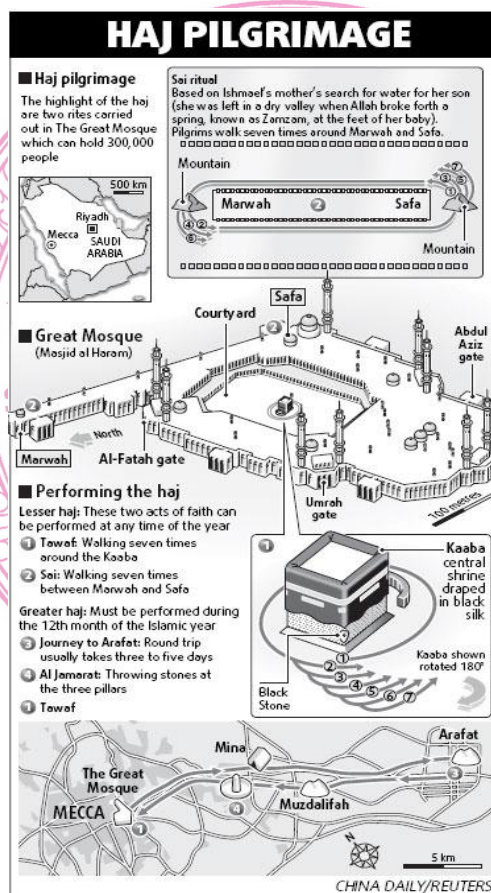
๔)

เสาศิลาจารึกพระเจ้าอโศกมหาราช^๓

^๒ เรื่องเดียวกัน.[๒๙/๙/๕๓].

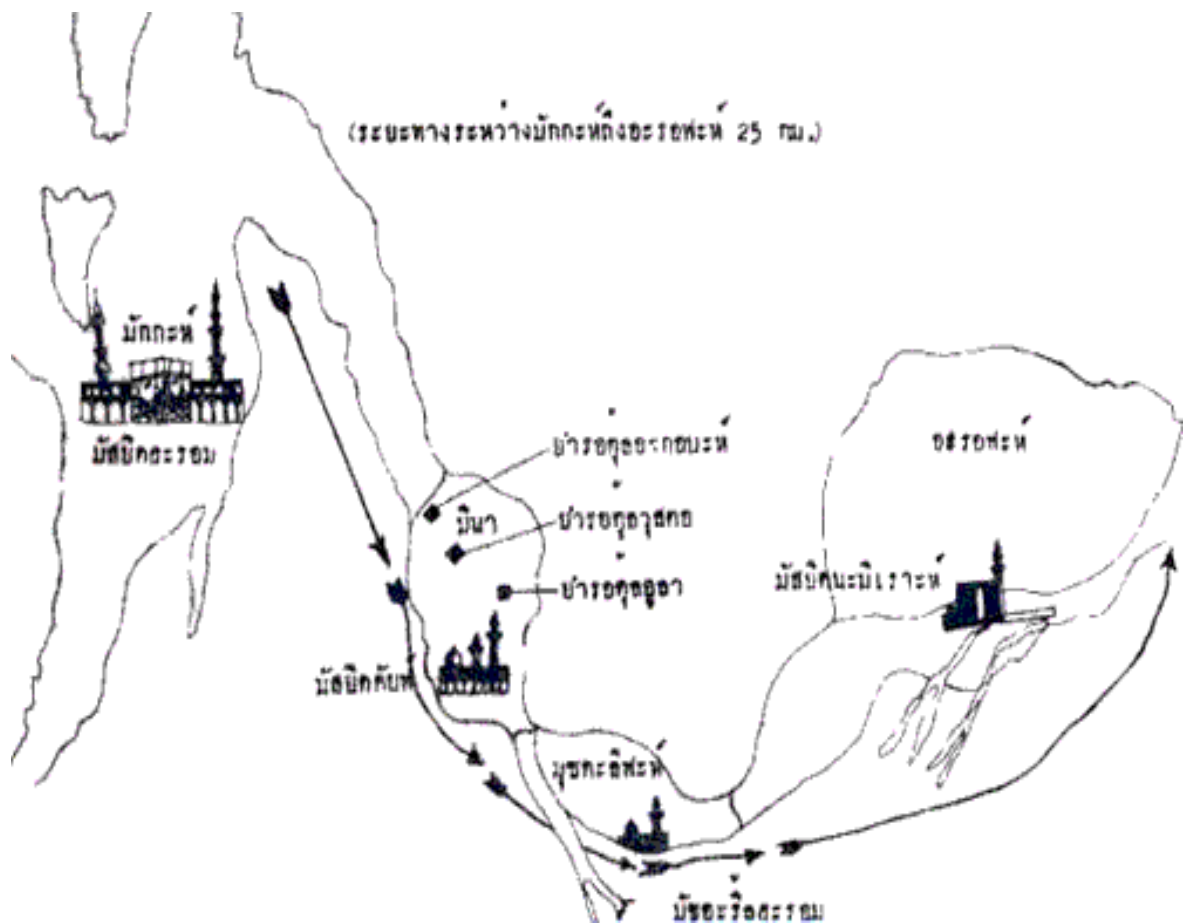
๖)

Black stone

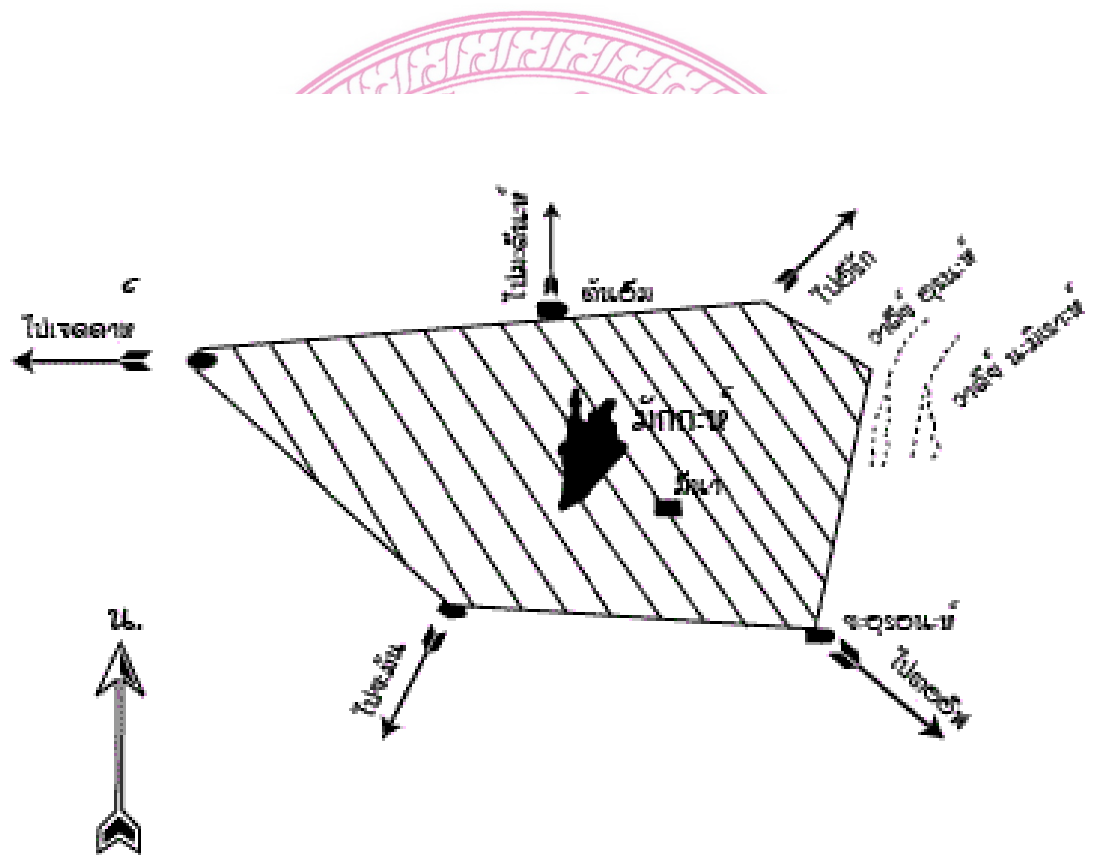
ภาพจาก <http://www.chinesemuslimthailand.com>[๒๐/๓/๕๓]

๗)

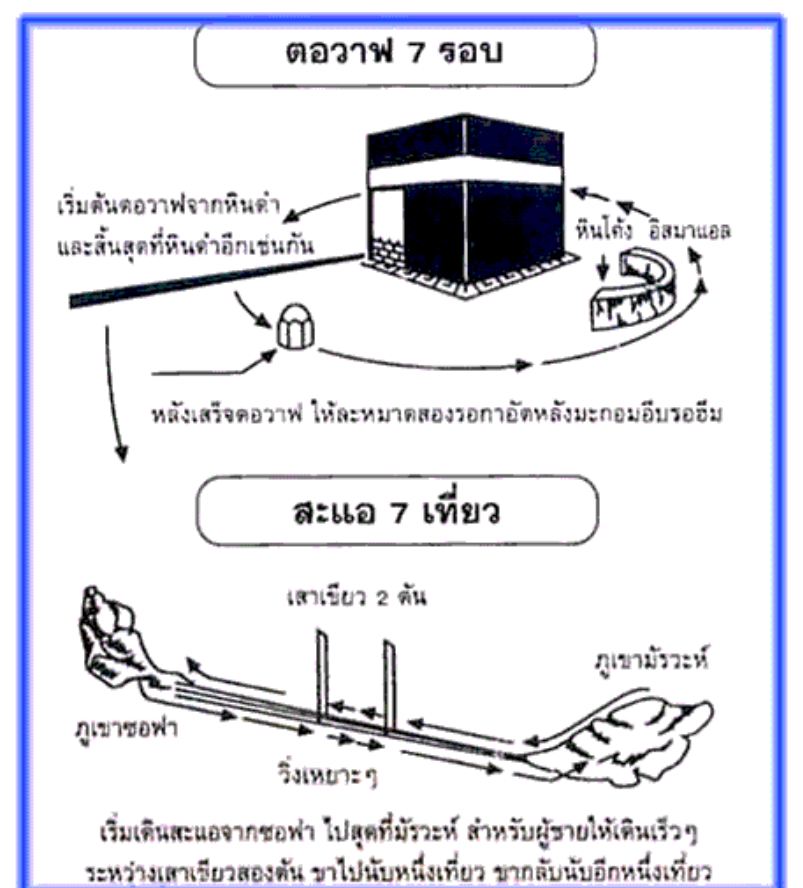
ระยะทางระหว่างมัสกัฮ์ถึงอะเราะฟะห์

๑๐)

แผนที่ตั้งนครมักกะฮ์

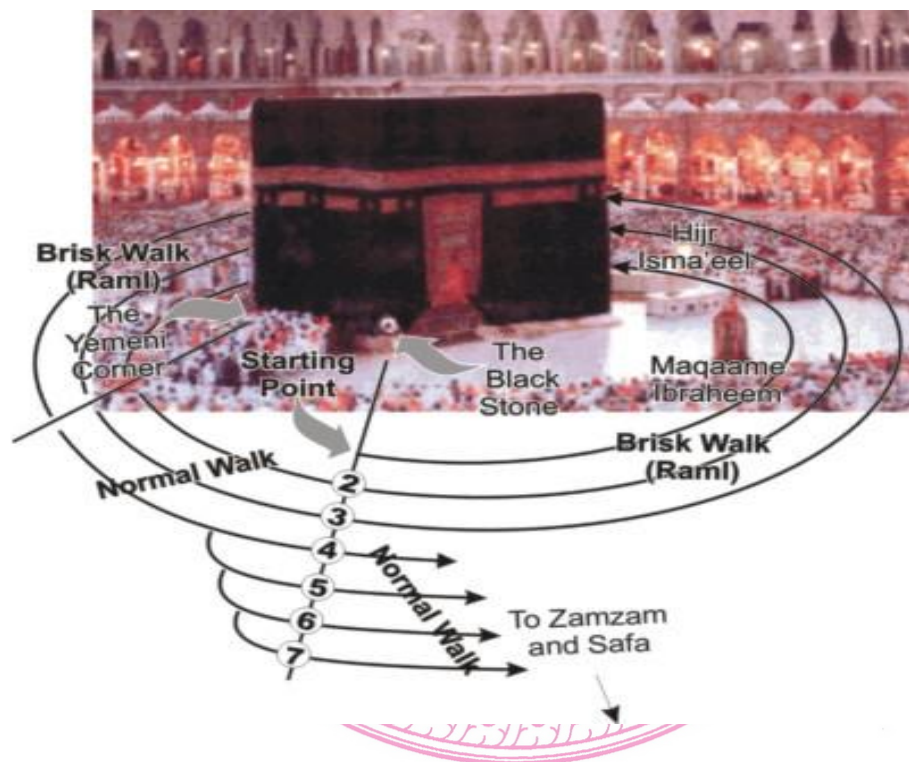
๑๑)

วิธีฏอวาฟและสะแอ

<http://www.thaingo.org/writer/view.php?id=221> [๒๐/๓/๕๓]

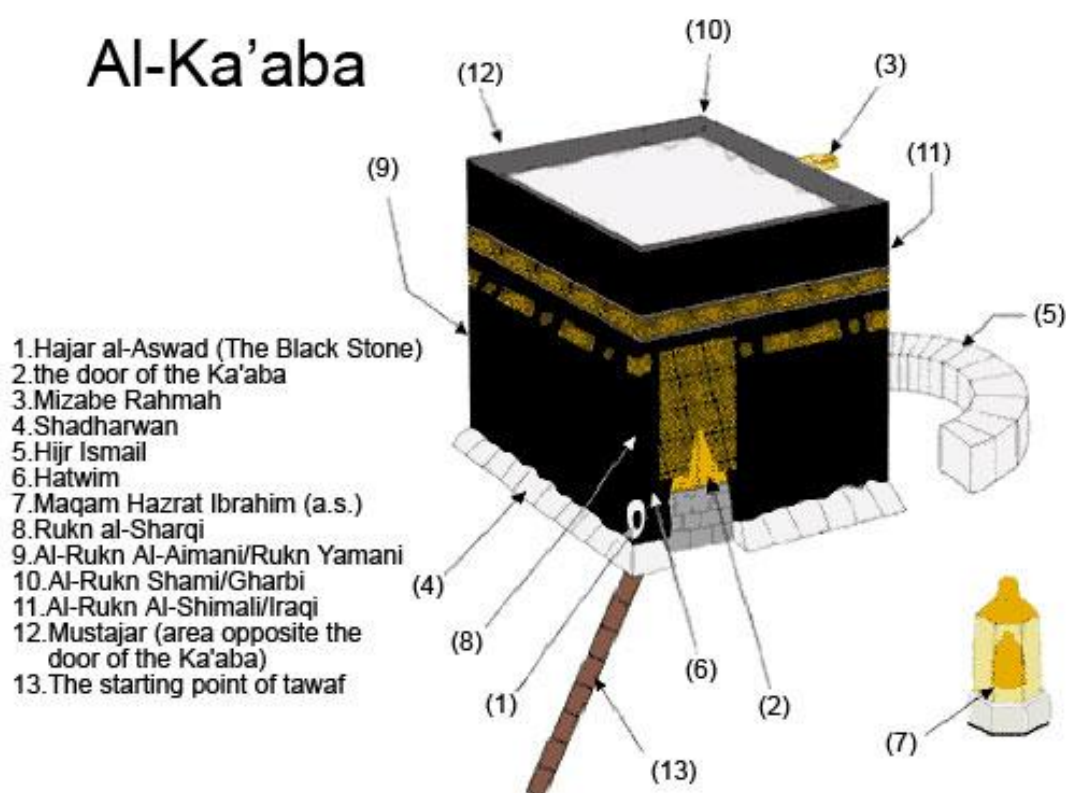
๑๒)

แสดงการเฝ้าภาพแต่ละรอบ

๑๓)

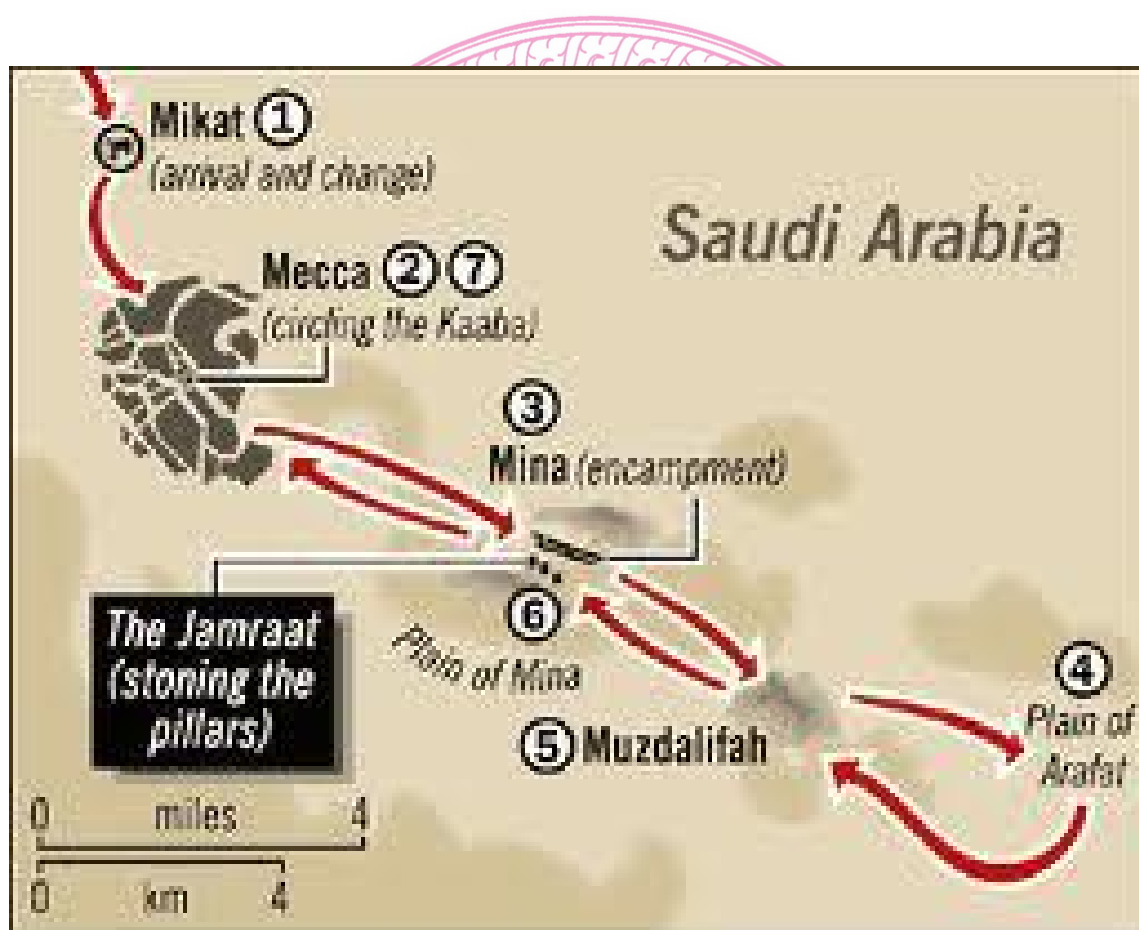
Al-Ka'aba

Black stone หินดำ

ภาพจาก <http://www.annisaa.com/forum/index.php?topic=1329.0>. [๒๗/๘/๕๓]

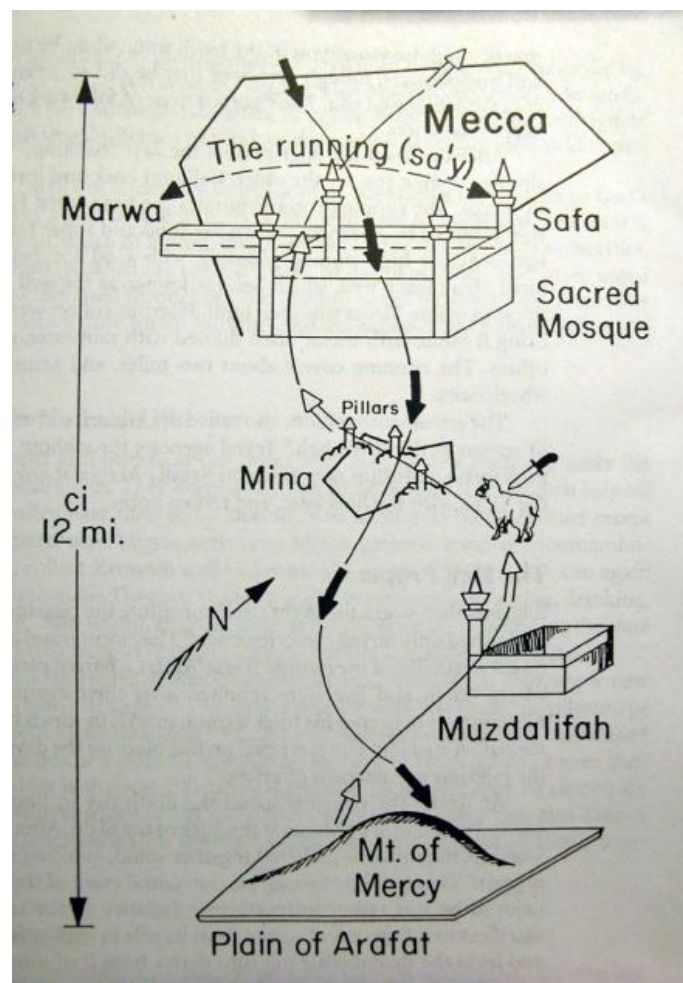
๑๔)

ภาพตลอดการประกอบพิธีที่เมกกะ มีนา ฯลฯ ภาพจาก -

www.dartabligh.org/months_zil_haj_history_of_kaa.jpg. [๒๗/๘/๕๓]

๑๕)

แผนที่ มั้กะฮ์,มีนา,อะเราะะฟะฮ์. ภาพจาก

<http://www.webpages.uidaho.edu/~rfrey/images/166/hajj1200.jpg> [๘/๑๑/๕๓]

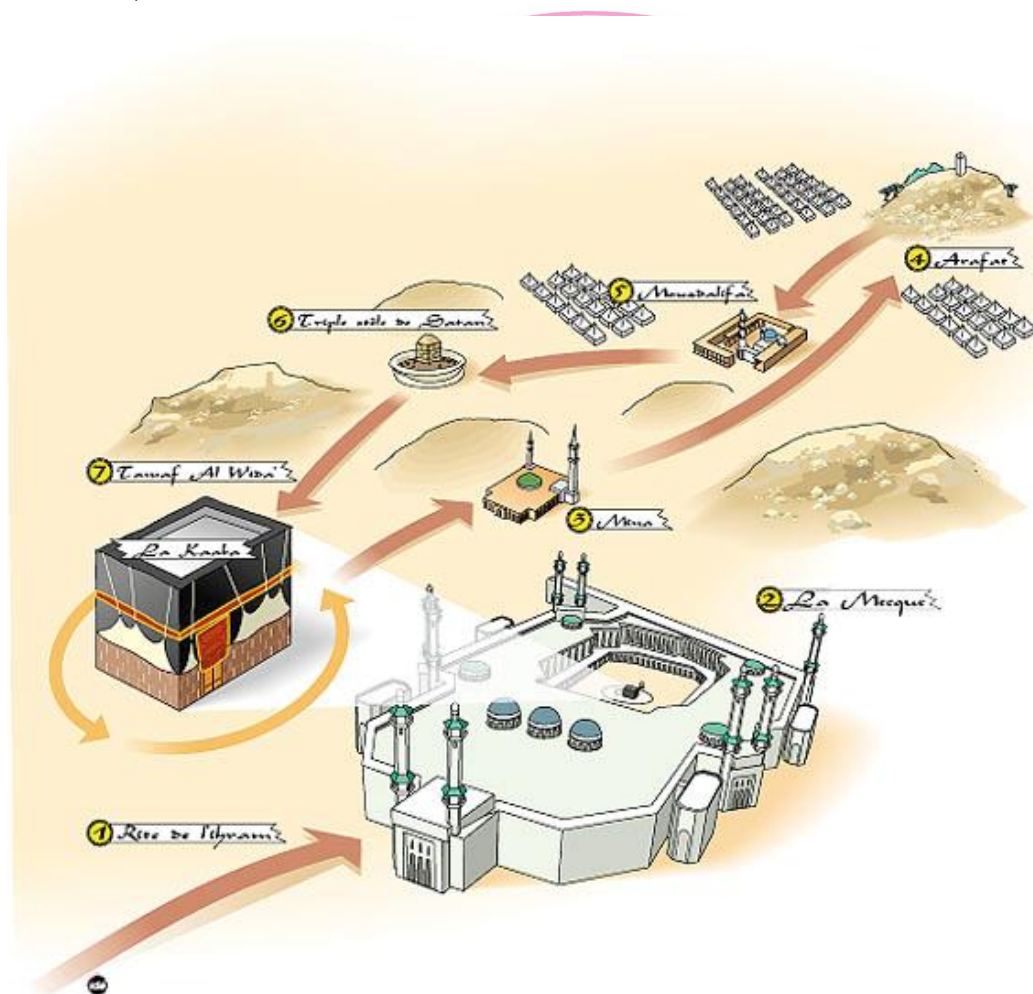
๑๖)

The Pilgrimage Route

ภาพจาก -http://muslimconverts.com/hajj/hajj_map.jpg. [๘/๑๑/๕๓]

๑๗)

LocationThe Hajj

ภาพจาก -http://www.thaimuslim.com/Hotnews/pics/20091012162_04.jpg [๘/๑๑/๕๓]

๑๘)

FARS NEWS AGENCY

นครมะดีนะฮ์

๑๙)

ทุ่งอะเราะพะฮ์

๒๐)

ทุ่งอะเราะพะฮ์

๒๑)

อิห์รอม สำหรับผู้ประกอบพิธีฮัจญ์

๒๒)

ภายในมัสก๊ะฮ์

๒๓)

กุสินารา สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า. ภาพจาก

<http://bpf.dra.go.th/UserFiles/image/004.jpg>. [๑๗/๑/๕๗].

๒๔)

ลุมพินีสถานที่ประสูติ. ภาพจาก -

<http://bpf.dra.go.th/UserFiles/image/004.jpg>. [๑๗/๑/๕๗]

๒๕)

พุทธคยา สถานที่ แสดงธรรมครั้งแรก. ภาพจาก -

<http://board.trekkingthai.com/board/upload/photo/2013-04/731147187f9c8df017758a9772195c7e.jpg>[๑๗/๑/๕๗].

๒๖)

สถานที่สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง. ภาพจาก -

http://www.dhammajak.net/board/files/paragraph__617.jpg [๑๗/๑/๕๗].

๒๗)

นครมักกะฮ์. ภาพจาก -

http://images.thaiza.com/31/31_20131015112941..jpg[๑๗/๑/๕๗]

๒๘)

นครมะดีนะฮ์. ภาพจาก -

<http://cms.toptenthailand.net/file/picture/20140106154647955/20140106154647955.jpg>. [๑๗/๑/๕๗]

๒๙)

ทุ่งอะเราะซะพะฮ์

<http://f.ptcdn.info/803/010/000/1381489179-h391727399-o.jpg>[๑๑/๑/๕๗].

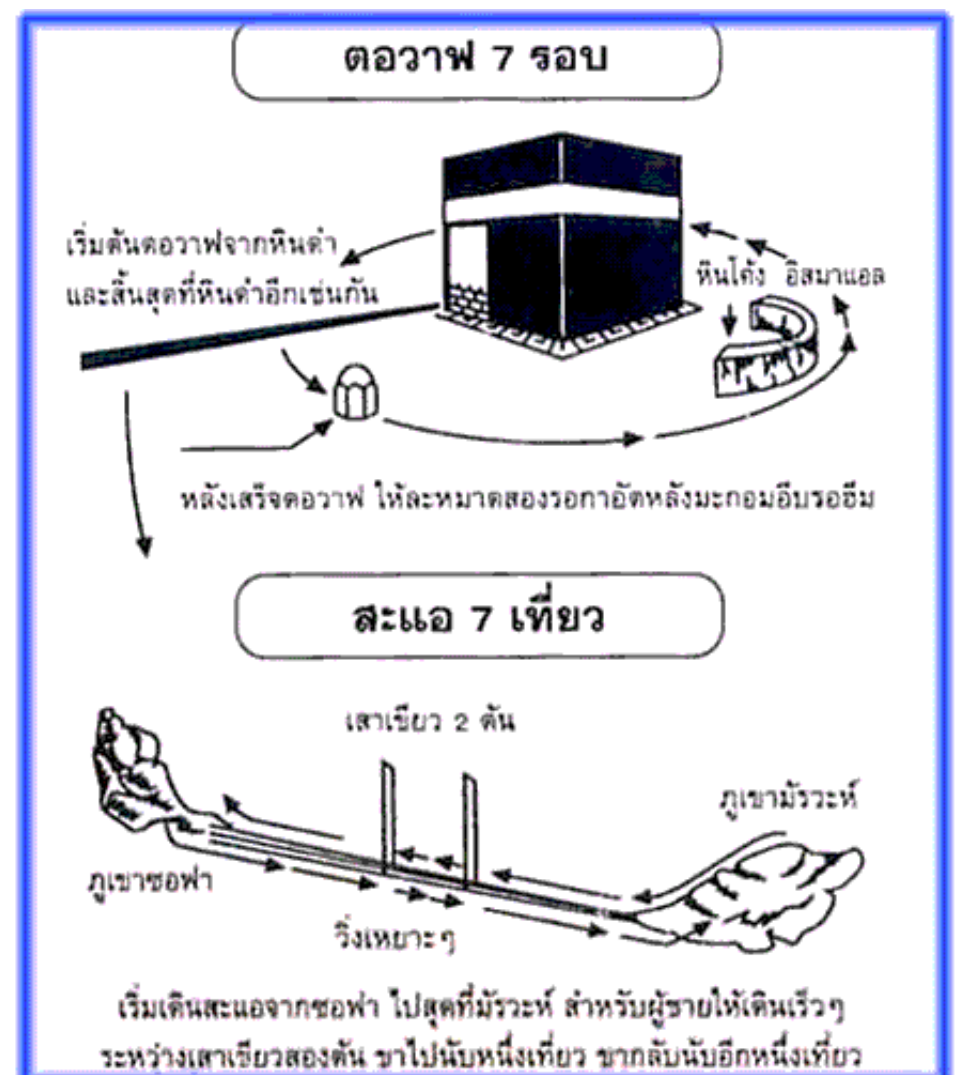
๓๐)

ผ้าอิห์รอม

<http://www.jihadforjannah.com/bp5/files/551000015521401.JPEG>[๑๗/๑/๕๗].

๓๑)

วิธีเฏาวาฟและสะแอ

<http://thaingo.org/images3/hut1.gif> [๑๗/๑/๕๗].

ข. ข้อความ

๑)ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องภาษาอาหรับ

เล่ม ๑๒๘ ตอนพิเศษ ๓๘ ง หน้า ๑๒
ราชกิจจานุเบกษา ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๔

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอาหรับ

โดยที่ราชบัณฑิตยสถานเสนอว่า หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอาหรับที่กำหนดให้ใช้ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี สเปน รัสเซีย ญี่ปุ่น อาหรับ และมลายู ลงวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ นั้น ไม่ครอบคลุมการใช้ภาษาอาหรับในบางกรณีโดยเฉพาะคำวิสามานยนาม อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗ (๖) แห่งพระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๔ ราชบัณฑิตยสถานจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอาหรับขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติและมีแนวทางที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้วมีมติเห็นชอบให้ใช้หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอาหรับที่ราชบัณฑิตยสถานได้กำหนดขึ้นใหม่เป็นมาตรฐานของทางราชการ จึงให้ยกเลิกหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอาหรับที่แนบท้ายประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี สเปน รัสเซีย ญี่ปุ่น อาหรับ และมลายู ลงวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอาหรับที่แนบท้ายประกาศนี้แทน ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔
อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
นายกรัฐมนตรี

๒) บัตรประจำตัวผู้ประกอบพิธีฮัจญ์

4539-00993-0812==>P1/1 CMYK

الجمهورية العربية السعودية
حجاج دول جنوب شرق آسيا
بطاقة الحجاج التايبيه علم

Office of Thai Haj Mission
مقر بعثة الحج التايبيه
Makkah Tel. 02-5721535
مكة المكرمة
Madinah Tel.
المدينة المنورة

Name.....
الاسم

Haj code.....
رمز الحج

Blood group.....
فصيلة الدم

Passport No.
رقم الجواز

Maktab No.
رقم المكاتب

Agency's name.....
اسم الوكالة

ชื่อ - สกุล.....

ภูมิลำเนา.....

อายุ..... ปี เลขที่..... กลุ่มที่.....

ชื่อผู้นำกลุ่ม.....

ที่พักเมืองมักกะห์.....

ที่พักเมืองมะดีนะห์.....

หัจญ์

๓) ประกาศกระทรวงวัฒนธรรม

ระเบียบกรมการศาสนา
ว่าด้วยกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
เฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา พ.ศ. ๒๕๕๑

โดยที่คณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๑ อนุมัติให้จัดตั้งกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ไว้ในพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อใช้ในการดำเนินการบริหารจัดการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เพื่อให้การดำเนินการบริหารและจัดการกองทุนดังกล่าวดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย กรมการศาสนาโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง จึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา พ.ศ. ๒๕๕๑”

ข้อ ๒. ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓. ให้อธิบดีกรมการศาสนา รักษาการตามระเบียบนี้และให้มีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบนี้

หมวด ๑
ข้อความทั่วไป

ข้อ ๔. ในระเบียบนี้

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
เฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา

/ ประธานกรรมการ ...

ศิริพร...

- ๒ -

"ประธานกรรมการ" หมายความว่า ประธานคณะกรรมการกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา

"เลขานุการ" หมายความว่า เลขาธิการคณะกรรมการกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา

หมวด ๒

กองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา

ข้อ ๕. ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่ง เรียกว่า "กองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา" ในกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

ข้อ ๖. กองทุนมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

(๑) เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา

(๒) เพื่อใช้ดอกผลของเงินทุนในการบริหารจัดการส่งเสริมให้พระสงฆ์และพุทธบริษัทไปประกอบศาสนกิจ ณ สังฆมณฑล ๔ ตำบล เพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระคุณเจ้าผู้ประกอบคุณงามความดีต่อประเทศชาติ เพื่อให้เป็นรางวัลชีวิตและเพื่อให้เงินต้นในกรณีจำเป็น

(๓) เพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคีให้กับคนในชาติ ให้เกิดความรู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนจากรัฐอย่างเสมอภาคโดยไม่เลือกถือศาสนา หากแต่ทุกศาสนามีสิทธิได้รับการดูแลอย่างทัดเทียมกัน

(๔) เพื่อเป็นการน้อม ๆ รับสนองต่อพระราชปณิธาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระเมตตาในการสถาปนาจัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระธรรมในพระพุทธศาสนาตามพระราชประสงค์เฉลิมพระเกียรติในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๒ พรรษา

(๕) สนับสนุนการดำเนินการในกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ข้อ ๗. กองทุนประกอบด้วยเงินและทรัพย์สินดังนี้

(๑) เงินทุนประเดิมที่รัฐบาลจัดสรรให้จากงบประมาณรายจ่ายประจำปี

(๒) เงินอุดหนุนที่รัฐบาลจัดสรรให้จากงบประมาณรายจ่ายประจำปี

(๓) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้มอบให้

(๔) เงินรายได้อื่นๆ เช่น ดอกผลและรายได้ของกองทุน

/ ข้อ ๘.

ส.อ.ก.ร.
ป.

- ๓ -

ข้อ ๘. เงินกองทุนให้นำไปใช้จ่ายได้ตามวัตถุประสงค์ในข้อ ๖. ดังนี้

(๑) เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและบริหารกองทุน

(๒) ค่าใช้จ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องหรือเกี่ยวเนื่องกับการจัดกิจกรรมกองทุนตามที่คณะกรรมการ

กำหนด

หมวด ๓

คณะกรรมการกองทุน

ข้อ ๙. ให้มีคณะกรรมการกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ประกอบด้วย อธิบดีกรมการศาสนา เป็นประธานกรรมการ รองอธิบดีกรมการศาสนา เป็นรองประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานประมาณ ผู้แทนกรมบัญชีกลาง ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนสามคน ผู้อำนวยการกองศาสนูปถัมภ์ เลขาธิการกรมการศาสนา เป็นกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เป็นกรรมการและเลขานุการ และกรมการศาสนาเป็นผู้คัดเลือกข้าราชการกรมการศาสนาจำนวนสามคน เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๑๐. การแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ประธานกรรมการแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการเงินหรือด้านกฎหมาย โดยให้มีวาระการดำรงตำแหน่งสองปีและเมื่อพ้นตำแหน่งแล้วอาจได้รับการคัดเลือกอีกได้ แต่ดำรงตำแหน่งได้ไม่เกินสองวาระติดต่อกัน

ข้อ ๑๑. นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ตามข้อ ๑๐. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) เป็นบุคคลล้มละลาย

(๔) กรรมการมีมติให้ออกจากคณะแนบเสียงสามในสี่ของจำนวนกรรมการทั้งหมดที่มีอยู่

ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งโดยเหตุเพราะความประพฤติเสื่อมเสีย

(๕) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

(๖) เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ

/ ข้อ ๑๒. ...

อธิบดีกรมการศาสนา
2/

ข้อ ๑๒. ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้ประธานกรรมการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแทนตำแหน่งที่ว่างลงได้และให้ผู้ได้รับแต่งตั้งนั้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้แต่งตั้งไว้แล้วนั้น เว้นแต่เหลือระยะเวลาน้อยกว่าเก้าสิบวัน

ข้อ ๑๓. การประชุมของคณะกรรมการ ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

ให้ประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานกรรมการไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานกรรมการทำหน้าที่แทน ถ้าไม่มีรองประธานกรรมการหรือมีแต่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีหนึ่งเสียงในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด กรรมการผู้ใดมีส่วนได้เสียเป็นส่วนใดในเรื่องใด ห้ามมิให้เข้าร่วมพิจารณาและออกเสียงในเรื่องนั้น

ข้อ ๑๔. ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) พิจารณานุมัติแผนงานและการใช้จ่ายเงินให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุน
- (๒) กำหนดข้อบังคับ คำสั่ง แนวปฏิบัติหรือมาตรการใด ๆ ในการดำเนินงานกิจการเกี่ยวกับกองทุน รวมทั้งการใช้เงินคืนในกรณีจำเป็นในการส่งเสริมให้พระสงฆ์และพุทธบริษัท ไปประกอบศาสนกิจ ณ สังฆนิยสถาน ๔ ตำบล
- (๓) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการบริหารเงินกองทุน รวมถึงเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์และพุทธบริษัทที่จะไปประกอบศาสนกิจ ณ สังฆนิยสถาน ๔ ตำบล
- (๔) ติดตามและประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมที่ได้รับการอุดหนุน
- (๕) ดำเนินการอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของกองทุน

ข้อ ๑๕. คณะกรรมการจะแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการมอบหมายก็ได้และให้นำความใน ข้อ ๑๓. มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด ๔

การบริหารกองทุน

ข้อ ๑๖. ให้กรรมการศาสนูปถัมภ์เงินฝากไว้ที่กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เรียกว่า "บัญชีกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา"

/ เงินกองทุน ...

คำนำหน้าชื่อ
.....

เงินกองทุนให้นำไปหาดอกผลได้ รวมทั้งเพื่อความคล่องตัวในการบริหารงาน ให้สำนักงาน
เลขานุการกรม กรมการศาสนา เปิดบัญชีเงินฝากสำหรับกองทุนไว้กับธนาคารพาณิชย์ที่เป็นรัฐวิสาหกิจ
ภายในวงเงินและเงื่อนไขที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงการคลัง

ข้อ ๔๗. ให้กรมการศาสนาจัดทำประมาณการรายรับ-รายจ่ายประจำปี เสนอคณะกรรมการ
เพื่อพิจารณาอนุมัติ ก่อนนำเสนอกระทรวงการคลังเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ

หมวด ๕

การเงิน การบัญชีและการตรวจสอบ

ข้อ ๔๘. วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเบิกเงิน การจ่ายเงิน การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การนำส่งเงิน
และการพัสดุ ให้ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการโดยอนุโลม

ข้อ ๔๙. ให้ กรมการศาสนา จัดทำบัญชีของกองทุนให้เป็นไปตามหลักการและนโยบายบัญชี
ผังบัญชีมาตรฐานและมาตรฐานรายงานการเงินสำหรับหน่วยงานภาครัฐตามที่กระทรวงการคลังประกาศ
กำหนด

ข้อ ๕๐. ให้ กรมการศาสนา นำข้อมูลเกี่ยวกับการบัญชีของกองทุน เข้าระบบการบริหาร
การเงินการคลังภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (GFMIS) ตามที่กรมบัญชีกลางกำหนด

ข้อ ๕๑. ให้ กรมการศาสนา ปิดบัญชีและจัดทำงบการเงินของกองทุนประจำปีให้แล้วเสร็จ
ภายในหกสิบวันนับแต่วันสิ้นปีงบประมาณและส่งงบการเงินดังกล่าวให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน
ตรวจสอบและรับรอง พร้อมทั้งส่งสำเนางบการเงินของกองทุนเสนอคณะกรรมการและ
กรมบัญชีกลางทราบ

เมื่อสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินได้ตรวจสอบและรับรองงบการเงินของกองทุนแล้ว
ให้นำเสนอคณะกรรมการทราบพร้อมทั้งส่งสำเนาให้กรมบัญชีกลางและสำนักงานประมาณ
เพื่อทราบต่อไป

ข้อ ๕๒. ให้หน่วยงานตรวจสอบภายใน กรมการศาสนา ดำเนินการตรวจสอบเกี่ยวกับ
การเงิน การบัญชีและการพัสดุของกองทุนตามระเบียบนี้ แล้วรายงานผลการตรวจสอบให้คณะกรรมการทราบ
อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

/ ข้อ ๕๓. ...

ศ. นพ. พงษ์ศักดิ์
๑๕

- ๖ -

ข้อ ๒๓. วิธีปฏิบัติอื่นใดที่ไม่ได้กำหนดไว้ในระเบียบนี้ ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการโดยอนุโลม ในกรณีที่ไม้อาจปฏิบัติตามข้อกำหนดข้อหนึ่งข้อใดตามระเบียบนี้ ให้ขอทำความตกลงกับกระทรวงการคลัง

ข้อ ๒๔. ในกรณีที่กองทุนมีรายได้คงเหลือเกินความจำเป็น กระทรวงการคลังจะกำหนดให้นำเงินดังกล่าวส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดินตามจำนวนที่เห็นสมควรได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑

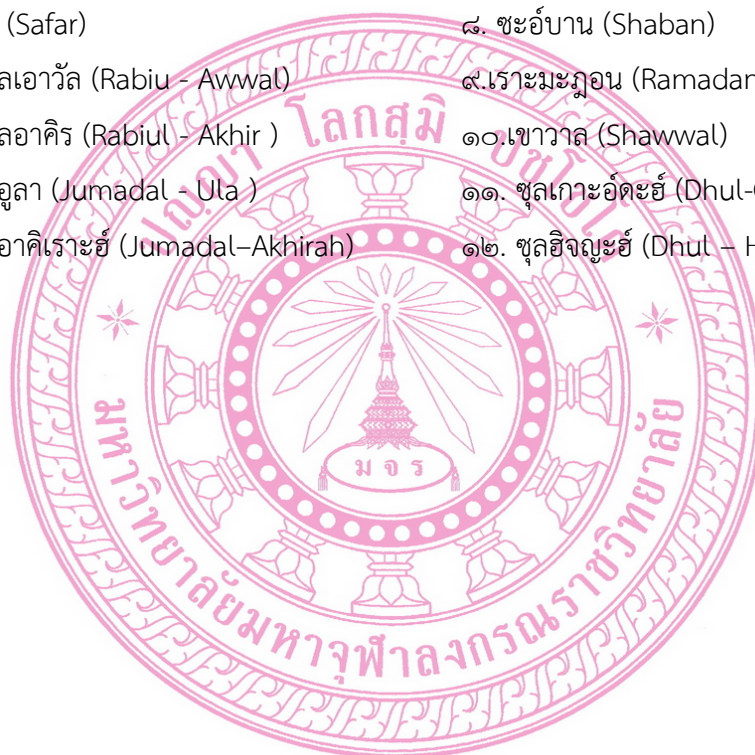
(นายศด. เตชะเชิด)

อธิบดีกรมการศาสนา

ศรีสมุทร
๒๕

๔) ปฏิทินศาสนาอิสลาม เดือน ซาวอาหรับ^๔

๑.มุฮัรร์รอม (Muharram)	๗. เราะญับ (Rajib)
๒.เศาะฟัร (Safar)	๘. ชะอ์บาน (Shaban)
๓.เราะบิอุลเอาวัล (Rabiul - Awwal)	๙.เราะมะฎอน (Ramadan)
๔.เราะบิอุลอาคิร (Rabiul - Akhir)	๑๐.เซาวาล (Shawwal)
๕.ญุมาดัลอุลา (Jumadal - Ula)	๑๑. ซุลเกาะอ์ตะฮ์ (Dhul-Qadah)
๖.ญุมาดัลอาคิเราะฮ์ (Jumadal-Akhirah)	๑๒. ซุลฮิจญะฮ์ (Dhul - Hijjah)

^๔วิโรจน์ นาคชาตรี,ปรัชญาอิสลาม, (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า๑๕.

ค. หนังสือสัมภาษณ์

๑)

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๓๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

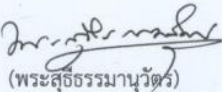
๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์
 เรียน /เจริญพร อาณา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญนครบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
 ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
 เปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการประกอบพิธีอัญญ”
 โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมา
 ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียน / เจริญพร มาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและ
 สถานที่ นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
 ท่านด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณ / ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียน / เจริญพร มาด้วยความนับถือ

 (พระสุธีธรรมานุวัตร)
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐
<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th
 ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๙๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

๒)

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๓๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์
เรียน / เจริญพร คุณวัฏพร อิมะนันท์ ผู้จัดการทั่วไปบริษัทโพธิ์ทัวร์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญนครบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
เปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการประกอบพิธีฮัจญ์”
โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียน / เจริญมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและ
สถานที่ นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
ท่านด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณ / ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

เรียน / เจริญพร มาด้วยความนับถือ

(พระสุธีธรรมานวรัตน์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๔๒๔๙๕๕๙๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

๓)

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๓๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์
เรียน / เจริญพร อธิบดีกรมการศาสนา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศกรินทร์ ฉายา ธมฺมสกลฺโย นามสกุล เจริญครบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
เปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และ การประกอบพิธีอัญญ์”
โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียน / เจริญมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและ
สถานที่ นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
ท่านด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณ / ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียน / เจริญพร มาด้วยความนับถือ

(พระสุธีธรรมานัติ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๕๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

๔)

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๓๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์
เรียน / เจริญพร ผอ.กองตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา
กระทรวงการต่างประเทศ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญครบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
เปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการประกอบพิธีฮัจญ์”
โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียน / เจริญมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและ
สถานที่ นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
ท่านด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณ / ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียน / เจริญพร มาด้วยความนับถือ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๙๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

๕)

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๓๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์
เรียน /เจริญพร นายพระนาย สุวรรณรัฐ ปลัดกระทรวงมหาดไทย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญครบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
เปรียบเทียบการแสวงบุญ : การมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการประกอบพิธีฮัจญ์”
โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียน / เจริญมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและ
สถานที่ นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
ท่านด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณ / ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียน / เจริญพร มาด้วยความนับถือ

(พระสุธีธรรมาวุธ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๕๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

๖)

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๓๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เรียน / เจริญพร พระราชสิทธิธัมม วิ.,ดร. เจ้าคณะเขตพญาไท

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญครบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
 ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
 เปรียบเทียบการแสวงบุญ : การมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการประกอบพิธีฮัจญ์”
 โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมา
 ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียน / เจริญมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและ
 สถานที่ นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
 ท่านด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณ / ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียน / เจริญพร มาด้วยความนับถือ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

http://gds.mcu.ac.th, E-mail: grads@mcu.ac.th

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๙๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

๓)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน.....บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗ Email: grads@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๒๑๔.....วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง.....ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์

เรียน พระมหาสุรศักดิ์ ปจฺจนุตเสโน, ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมาลโย นามสกุล เจริญศรีบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาเปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสิ่งขะนิยสถาน ๕ ตำบล และการ
ประกอบพิธีอัญญ” โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียนมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและสถานที่
นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

มจร.๑

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๙๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

* พระมหาสุรศักดิ์ ปจฺจนุตเสโน, ดร.

หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.)

๘)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน.....บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗ Email: grads@mcu.ac.th

ที่.....ศธ ๖๑๐๑/๒๑๔.....วันที่.....๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง.....ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์.....

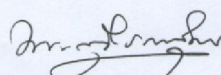
เรียน พระมหาสุริโย อุตตมเมธี,ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญศรีบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาเปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการ
ประกอบพิธีฮัจญ์” โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียนมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและสถานที่
นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๔๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

๙)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน.....บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗ Email: grads@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๒๑๔.....วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์.....

เจริญพร ดร.แสง นิลนามะ,

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญศรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาเปรียบเทียบการแสวงบุญ : การมีสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการ
ประกอบพิธีฮัจญ์” โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เจริญมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและสถานที่
นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยความยินดี จึงขออุไมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๙๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

รับใช้และสั่งสอนศิษย์

ดร.แสง นิลนามะ

(ดร.แสง นิลนามะ)

ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

๒๒ / พ.ค. ๕๕

๑๐)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน.....บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓,๑๑๒๗ Email: grads@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๒๑๔.....วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง.....ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์

เรียน พระสุธีธรรมานุวัตร,ผศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญศรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาเปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และ การ
ประกอบพิธีฮัจญ์” โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียนมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและสถานที่
นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๕๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

๑๑)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๓๓๔

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

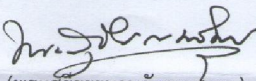
เจริญพร ดร.อนัส อมาตยกุล

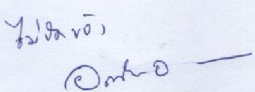
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมชโย นามสกุล เจริญศรีบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
 ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
 เปรียบเทียบการแสวงบุญ : การมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการประกอบพิธีฮัจญ์”
 โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมา
 ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและสถานที่
 นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วย
 ความยินดี จึงขอขอบพระคุณ / ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

 (พระสุธีธรรมมานวัตร, ผศ.ดร.)
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

 (พระมหาอนุวุฒิ ไขติอโน)

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐
<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th
 ติดต่อประสานงาน : พระมหาอนุวุฒิ ไขติอโน โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๙๙

๑๒)

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๓๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์
 เรียน / เจริญพร ท่านจุฬาราชมนตรี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญครบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
 ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
 เปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการประกอบพิธีฮัจญ์”
 โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมา
 ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียน / เจริญมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและ
 สถานที่ นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
 ท่านด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณ / ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียน / เจริญพร มาด้วยความนับถือ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ติดต่อประสานงาน : พระมหาธนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๙๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

๑๓)

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๓๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์
เรียน /เจริญพร ศ.ดร.อิสรอน มะลูลีม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมมัลโย นามสกุล เจริญศรีบุรี นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๑๔๗๒ กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
เปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และการประกอบพิธีฮัจญ์”
โดยในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึง เรียน / เจริญมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้สัมภาษณ์ท่าน ซึ่งวัน เวลาและ
สถานที่ นิสิตจะเป็นผู้มาประสานด้วยตนเองและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
ท่านด้วยความยินดี จึงขอขอบพระคุณ / ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียน / เจริญพร มาด้วยความนับถือ

(พระสุธรรมมานวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ติดต่อประสานงาน : พระมหาชนวุฒิ โชติธมฺโม โทร. ๐๘๔-๙๒๙๗๕๙๙, ๐๘๗-๐๘๒๕๓๖๑

ง. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบการจาริกแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์ The Comparative Study of the Buddhist and the Islamic Pilgrimages : A Case Study of The Four Holy Places and The Hajj

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้ จัดทำขึ้นโดยพระนิสิตคณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชา ศาสนาเปรียบเทียบ รุ่นที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

(๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและพิธีกรรมการแสวงบุญจากสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลในพระพุทธศาสนา ส่งเสริมความรู้ทางพระพุทธศาสนาสำหรับศาสนิกชนได้มีความรู้เพิ่มเติมพร้อมกับช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อไปในอนาคต

(๒) เพื่อศึกษาแนวคิดและพิธีกรรมการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลาม ส่งเสริมความรู้ทางศาสนาอิสลามสำหรับศาสนิกชนได้มีความรู้เพิ่มเติมพร้อมกับช่วยเผยแผ่ศาสนาอิสลามให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อไปในอนาคต

(๓) เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและพิธีกรรมการแสวงบุญในพระพุทธศาสนากับการประกอบพิธีฮัจญ์ในศาสนาอิสลาม ส่งเสริมความรู้ทางศาสนาสำหรับศาสนิกชนได้มีความรู้เพิ่มเติมหรือผู้ต้องการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการแสวงบุญภายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม กับทั้งเสริมสร้างความรู้ใหม่เพิ่มเติมมากขึ้น เผยแผ่ศาสนาให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไปในอนาคต

๒. แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ สถานภาพผู้ให้การสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ปัญหาและผลกระทบจากการแสวงบุญที่เกิดขึ้น

ตอนที่ ๓ ผลประโยชน์และคุณค่า(รูปธรรม/นามธรรม)จากการแสวงบุญ

๓. เพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์ จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากพระมหาเถระและผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย เกี่ยวกับเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบการแสวงบุญ : การนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลและการประกอบพิธีฮัจญ์ ของศาสนาในสภาพที่แท้จริงตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ทุกศาสนาและศาสนิกทั้งสิ้น

ผู้วิจัยขอให้คำสัญญาว่าความคิดเห็นของท่านทุกประเด็นจะนำมาใช้เป็นทางออกของการวิจัยเท่านั้นและไม่ผลต่อท่านแต่ประการใด

ลงชื่อ.....

(พระศักรินทร์ ธมมาลโย)

นิสิตปริญญาโท คณะพุทธศาสตร์

สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ รุ่นที่ ๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง)

ตอนที่ ๑ สถานภาพผู้ให้การสัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....

นามสกุล..... ฉายา

สมณศักดิ์.....

๑.๒ ตำแหน่ง

.....

๑.๓ วัด/ที่อยู่

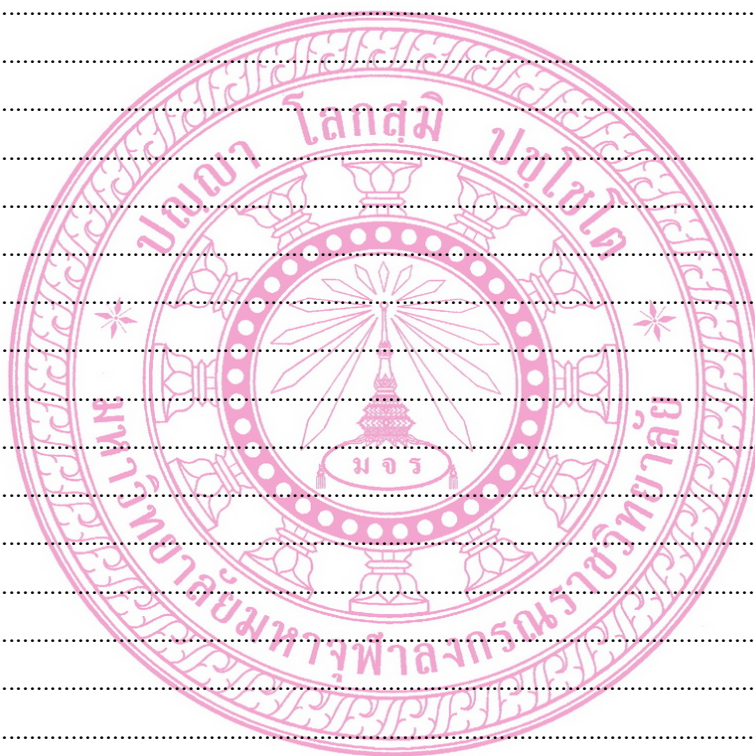
.....

๑.๔ ความรู้ความสามารถ

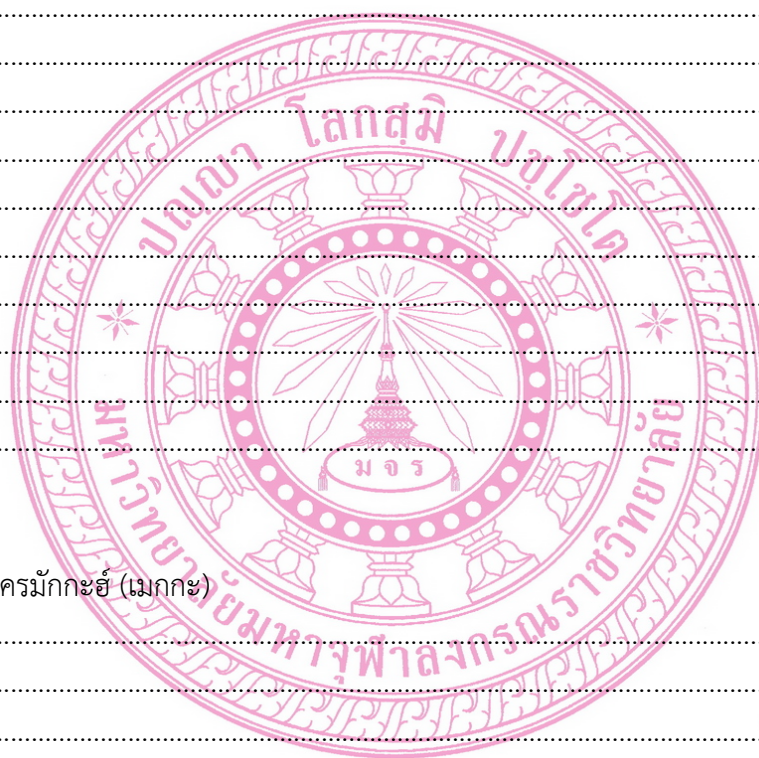
.....

ตอนที่ ๒ ปัญหาและผลกระทบจากการแสวงบุญที่เกิดขึ้น

๒.๑ หลักธรรมและคำสอน

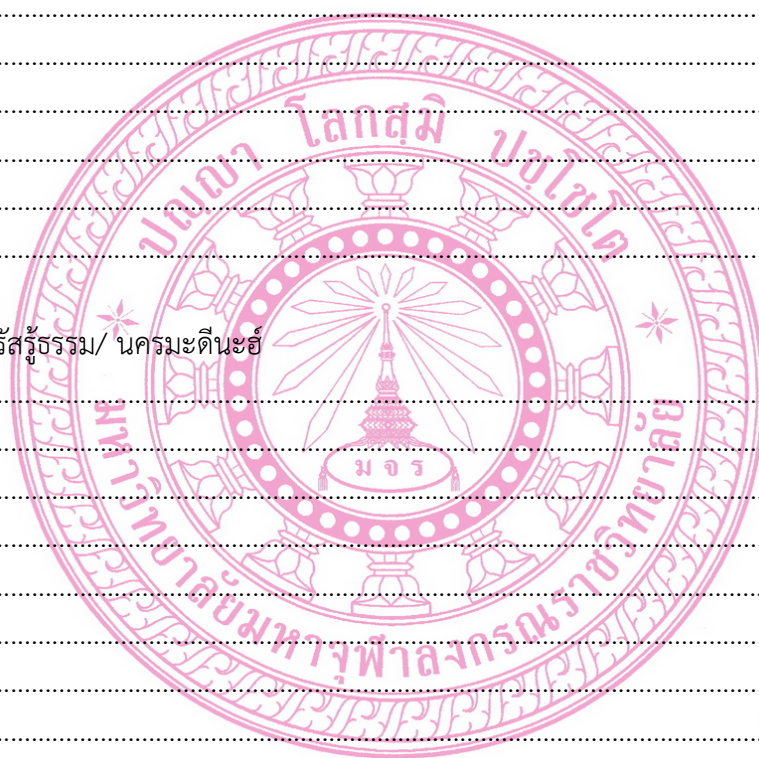

๒.๒ ศาสนสถานและศาสนวัตถุ

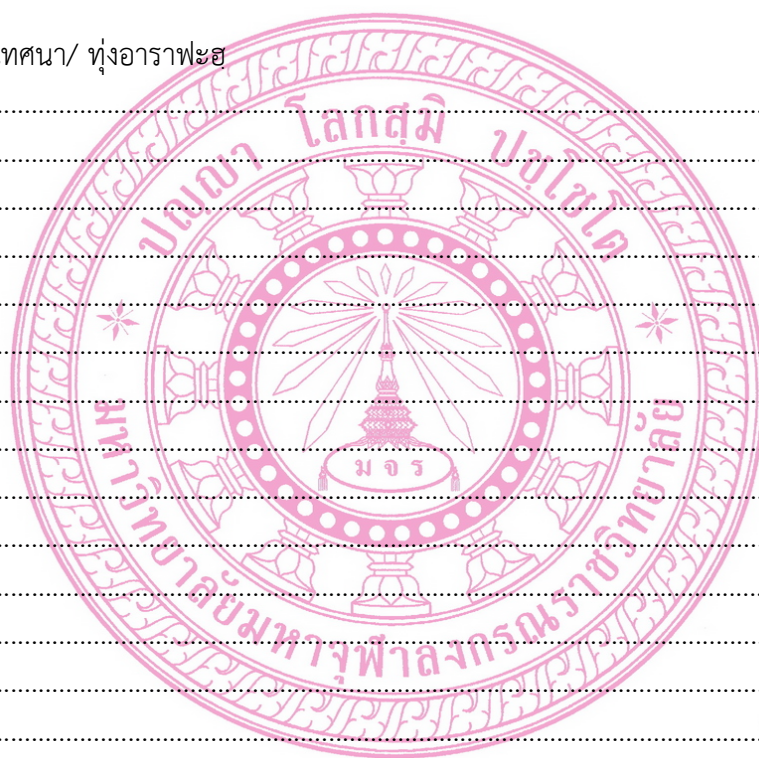

๒.๓ ที่ประสูติ/ นครมัทกะธ (เมกกะ)

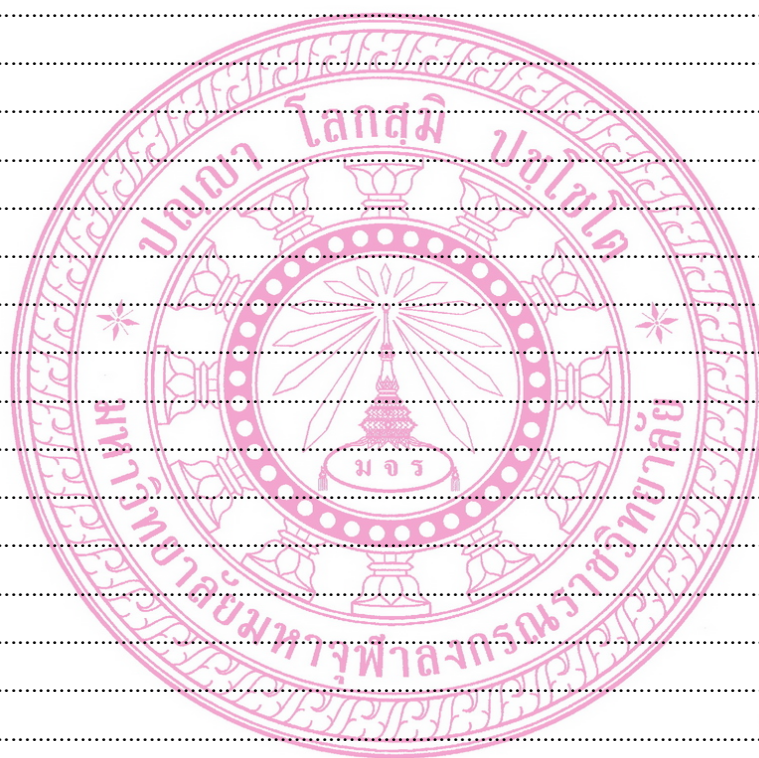
๒.๔ ที่ตรัสรู้ธรรม/ นครมะคินะฮ์

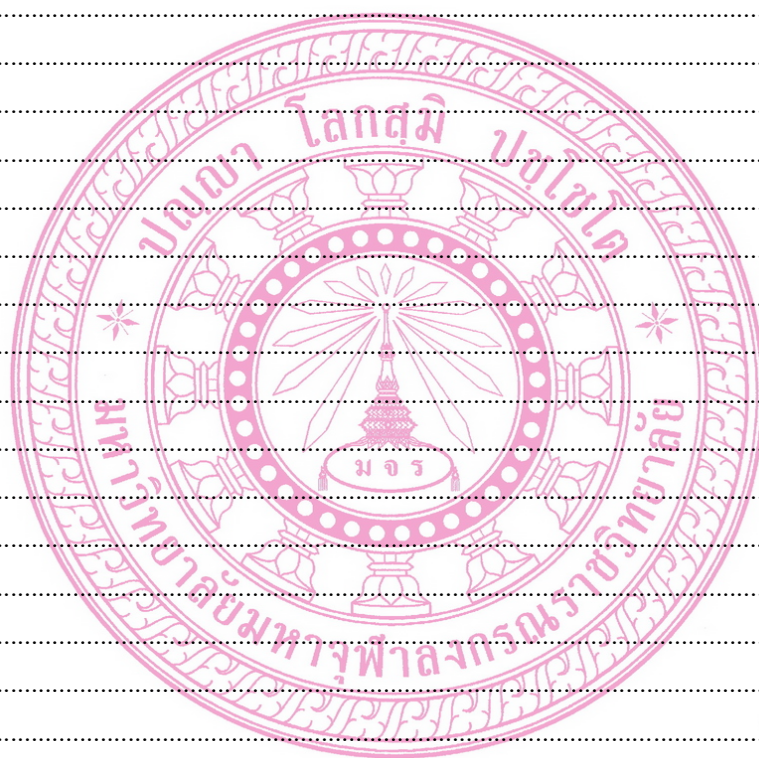
๒.๕ ที่แสดงปฐมเทศนา/ พุ่่งอาราพะฮ

๒. ๖ ปรีนิพพาน

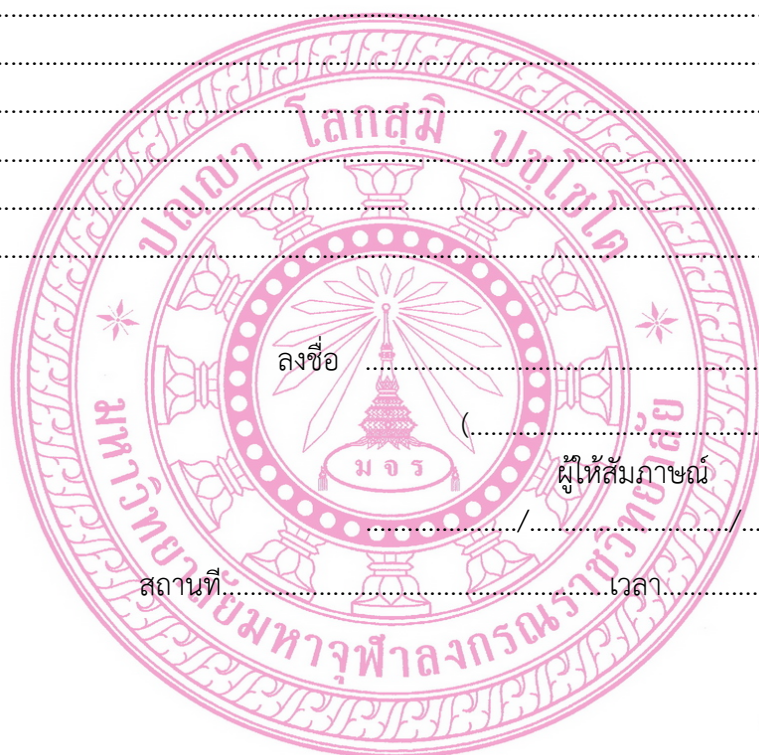

๒. ๕ ศาสนพิธีและวิธีปฏิบัติ

ตอนที่ ๓ ผลประโยชน์และคุณค่า(รูปธรรม/นามธรรม)จากการจาริกแสวงบุญ

๓.๑ พระพุทธศาสนา / ศาสนาอิสลาม

ลงชื่อ

(.....)

ผู้ให้สัมภาษณ์

...../...../.....

สถานที่

เวลา

จ. รายนามผู้ขอให้สัมภาษณ์บทสัมภาษณ์

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑.๑ สมเด็จพระธีรญาณมุนี, (สมชาย วรชาโย), เจ้าคณะภาค ๑-๒-๓-๑๒ และ ๑๓ (ธรรมยุต), คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช, กรรมการมหาเถรสมาคมและรองแม่กองธรรมสนามหลวง, ประธานกรรมการอำนวยการวัดพุทธคัลลัสประเทศสหรัฐอเมริกา, เป็นผู้อุปถัมภ์โครงการเพชรยอดมงกุฏ, ประธานกรรมการบริหารสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต), กรรมการบริหารมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๖

๑.๒ พระราชสิทธิมุนี, วิ. ดร. (บุญชิต ญาณสวโร), เจ้าคณะเขตพญาไท กรุงเทพฯ, พระวิปัสสนาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัย ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

๑.๓ พระสุธีธรรมมานวัตร, ผศ. ดร. (เทียบ สิริญาโณ), คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๗

๑.๔ พระเมธีสุทธิกร, (สังคม ญาณวฑฒโน), ผู้ช่วยเลขานุการสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๓

๑.๕ พระวินัยสังวร (ธ), (กฤษฏา สุภโท) เจ้าคณะอำเภอนครชัยศรี จ.นครปฐม

๑.๕ พระครูโฆษิตพุทธศาสตร์, ดร. (ธีรพันธ์ วชิรญาโณ), อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รองประธานคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๓

๑.๖ พระมหาเกษม ตรีโณ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำสาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๕

๑.๗ พระมหาสุรศักดิ์ ปจจนตเสโน ดร. หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

๒. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ จุฬาราชมนตรี ประธานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

๒.๒ คณะนักวิชาการศาสนาประเทศอิหร่าน คณาจารย์มหาวิทยาลัยนานาชาตอัล-มุสตาฟา (ประเทศอิหร่าน)

๒.๓ ศาสตราจารย์ ดร. อิมรอน มะลูลีม, ประธานผู้ทรงคุณวุฒิสำนักจุฬาราชมนตรี, รองประธานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย, กรรมการสภามหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, ผู้ทรงคุณวุฒิกรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, ผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีรัฐฮัจยีปี ฮ.ศ. ๑๔๓๑, อาจารย์ประจำระดับปริญญาโทและปริญญาเอก คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ปทุมธานี

๒.๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรันดร์พันทรกิจ หัวหน้าภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

๒.๕ ดร. อดิสร อดิตยกุล อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

๒.๖ คุณอนุชา หาระหนี ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานกิจการศาสนาอิสลาม
นักการศาสนา กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

๒.๗ คุณประภาส แก้วสรรค์ นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

๒.๘ คุณอุมากร มาตะมัน, เลขานุการโท กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ

๒.๙ คุณวัฏพร อิมะนันท์ ผู้จัดการทั่วไปบริษัทโพธิ์ท้าว

๓. รายนามหน่วยงานที่สัมภาษณ์

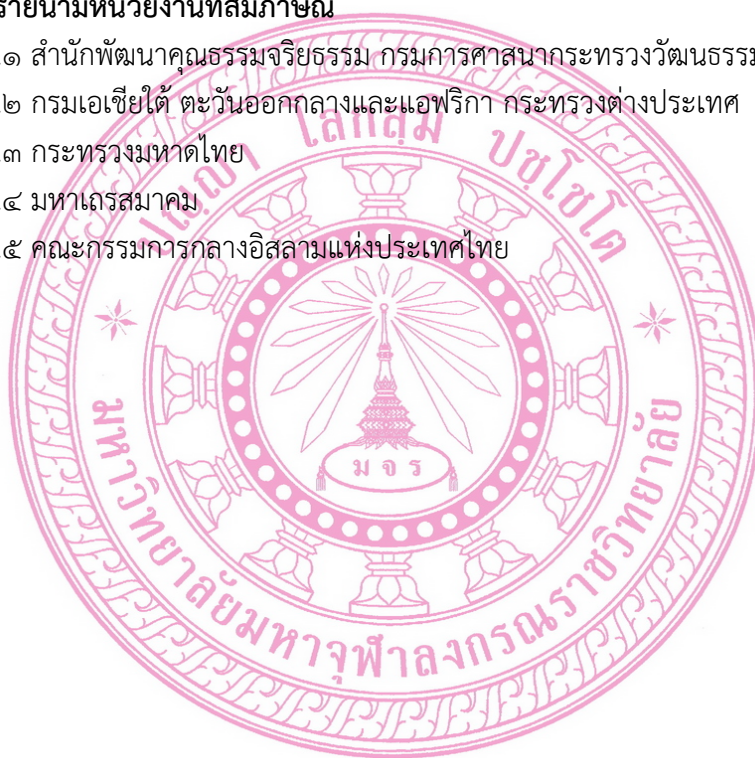
๓.๑ สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

๓.๒ กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงต่างประเทศ

๓.๓ กระทรวงมหาดไทย

๓.๔ มหาเถรสมาคม

๓.๕ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระศักรินทร์ ฉายา ธมฺมบาลโย นามสกุล เจริญศรีบุรี
ชาติภูมิ	๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ วัดท่าตำหนัก ต.ท่าตำหนัก อ.นครชัยศรี จ. นครปฐม
อุปสมบท	๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ วัดสุวรรณवास ตำบล วังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัด มหาสารคาม
การศึกษา	ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) รุ่นที่ ๕๕ สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
การเผยแผ่	เป็นพระนักเทศน์สำนักวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร เป็นพระวิทยากร อบรมสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติ วัดพุย อำเภอกองคาญภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นรองประธานคณะกรรมการบริหารนิสิตคณะพุทธศาสตร์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ และเป็นประธานฝ่ายวิชาการ เป็นพระอาจารย์โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดอนงคาราม ปี ๒๕๕๓/๒๕๕๔ เป็นพระอาจารย์โรงเรียนพุทธศาสนาวันเสาร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๔/๒๕๕๕ เป็นพระอาจารย์โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๔/๒๕๕๕
หน้าที่	พระวิทยากร ครูพระศีลธรรม
ติดต่อ	ภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วังน้อย/วัดมหาธาตุ) ๐๘๔-๗๖๙-๕๔๘๙.
เข้าศึกษา	มีนาคม ๒๕๕๒
สำเร็จการศึกษา	มีนาคม ๒๕๕๗